

В. Голубев.

НА ПЕРЕЛОМІ

ЖУРНАЛ ПОЛІТИКИ ЛІТЕРАТУРИ
ТА МИСТЕЦТВА НА РЕДАКЦІЮ
ПОЛЕСЯ.

ВИХОДИТЬ
1-10-20
КОЖНОГО
МІСЯЦЯ.

ЧИСЛО 3
1920
ПЕРЕЗЕНЬ
УВАНІ

ЗМІСТ.

Т. Масарик 1. / **Б. Лепкий**: О мій рідний безталанний краю 4. / **А. Крушельницький**: Думки Українця з приводу свята Масарика 5. / **О. Олесь**: Т. Масарику 11. / **М. Грушевський**: В справі українського соціологічного інституту 11. / **П. Стах**: Величній пам'яті Пророка 13. / **А. Хомик**: Титан 13. / **О. Орлич**: На чужині 22. / **С. Шелухин**: Визнання Української Республіки Росією 23. **Др. М. Бодруг**: Чи можливий є союз народів 28. **Др. Ян. Гербен**: Томаш Масарик (з чеського) 32. / **А. В-ич**: На манівцях 37.

Spectator: Міжнародно-політичний огляд 40. / **Др. С. Міллер**: Значіння кооперативів для будучності 44. На українських землях 46. Наша діяльність за кордоном 48. **Novius**: Чергові проблеми (про будучність нашого театру) 51.

Преса 56. / Хроніка 58. / Критика і бібліографія 62. / Листи до редакції 64.

INHALT:

T. Masaryk 1. **B. Lepkyi**: O du mein Land, unglückliches Land 4. **A. Kruschelnitzkyj**: Gedanken eines Ukrainers zur Masaryk Feier 5. / **O. Oles**: An T. Masaryk 11. / **M. Hruschewsky**: Betreffend das ukrainische soziologische Institut 11. **P. Stach**: Zum Erhabenen Andanken des Propheten 13. / **A. Chomyk**: Tytan 13. / **O. Orlitsch**: In der Fremde 22. / **S. Scheluchin**: Die Anerkennung der Selbständigkeit Ukrainas durch Rußland 23. / **Dr. M. Bodrug**: Ob der Völkerbund möglich ist 28. **Dr. I. Herben**: T. Masaryk 32. / **A. W-itsch**: Auf Irrwegen 37.

Spectator: International-politische Rundschau. 40. / **Doktor S. Müller**: Die Bedeutung der Genossenschaften für die Zukunft 44. / Aus ukrainischen Ländern 46. / Unsere Tätigkeit in der Fremde 48. / **Novius**: Zeitprobleme. (Von der Zukunft unseres Theaters) 54.

Die Presse. 56. / Chronik. 58. / Kritik und Bibliographie. 62. / Briefe an die Redaktion. 64.

CONTENU.

T. Masarik 1. / **B. Lepkyi**: A mon malheureux pays. 4. **A. Krouchelnitzky**: Les pluriés d'un ukrainiens à cause de la fête de Masaryk. 5. / **O. Oles**: A T. Masaryk 11. / **M. Hrouchevsky**: De l'institut ukrainien d'études sociales 11. / **P. Stákh**: A la memoire du Prophète 13. / **A. Khomyk**: Le Tytan. 13. **O. Orlytch**: A l'étranger. 22. **S. Cheloukhine**: La reconnaissance de la République Ukrainienne par la Russie. 23. **Dr. M. Bodrougue**: Est-ce-qu'une ligue des nations est possible. 28. / **Dr. I. Herben**: Thomas Masaryk. (Du Tchèque) 32. / **A. V-itsch**: En routes perdues. 37.

Spectator: La politique internationale. 40. / **Dr. S. Muller**: L'importance des cooperatives en avenir. 44. / **Novius**: Les problèmes, qui se posent à notre futur théâtre. 54.

Revue de la presse. 56. Chronique. 58. / Critique et Bibliographie. 62. Les lettres à la Redaktion. 64.

НА ПЕРЕДЛОМІ

ЖУРНАЛ ПОЛІТИКИ ЛІТЕРАТУРИ ТА МИСТЕЦТВА ПІД РЕДАКЦІЄЮ

П. П. ДІДЯ

ЧИСЛО 3. | ВІДЕНЬ, ДНЯ 20. БЕРЕЗНЯ 1920. | РІК I.

Т. Масарик.

7. березня святкував чеський народ великий празник — 70 ліття уродин одного з найбільших своїх мужів Т. Масарика, теперішнього президента чесько-словацької республіки.

Братній нам, расово до нас далеко близький народ як Поляки і Москалі хоч і не великий числом, видав багато великих діячів, котрі відіграли визначну ролю в історії Європи. Досить згадати, що Іван Гус був попередником великих релігійних реформаторів, Лютера, Кальвіна, Цвінглього, Меланхтона і других, та що він був духовим батьком, досить згадати цілу низку чеських учених і артистів, щоби поставити тезу, що цей малий, що до числа, народ дав вселюдській культурі першої ваги цінності. Окружений з усіх боків ворогами, особливо Німцями, Поляками і Мадярами, які силувались його зденаціоналізувати, чеський народ засталив свою волю в безнастанній боротьбі і дякуючи розумним, практичним, не утопічним провідникам із етнографічної маси, якою він був, ще так здається недавно, бо ледви два покоління тому назад — став надією, здіференційованою на соціальні кляси, розвинув свою промисловість і своє господарство і в останніх десятиліттях став в бувшій австро-угорській монархії силою, з якою мусіли считатись державні чинники.

Другі славянські народи Австрії з подивом приглядались дужому ростові національної чеської культури, котра почала конкурувати з могутньою німецькою культурою і витискати її з усіх позицій публичного і особистого життя. Всі славянські народи подивлялись великі організаторські здібности і національну солідарність чеського народа, які проявились особливо в закладанню чеських приватних шкіл під проводом „Matice“ і, особливо галицькі Українці, почали в останніх двох десятиліттях наслідувати чеські методи боротьби, не можучи одначе в перших початках їм дорівняти.

Дивна одначе річ. Ідейних провідників національного чеського відродження і то провідників першого ранга давав Чехословакам південний схід чесько-словацьких земель — Словаччина, що стогнала під мадярським ярмом, і межуюча з нею Моравія. Ця обставина, дав наглядний доказ того, що не дивлячись на діалектичні різниці, які зауважується між Чехами і Словаками, ці два племена творять одну націю із спільною історичною традицією, із спільним соціально-політичним ідеалом.

Т. Масарик, найбільша величина в чесько-словацькій світі, шанована в цілій світі найлютішими ворогами-Німцями, цей тріумфуючий Іван Гус, родився також на південному сході, на Моравії, від дуже убогих словацьких батьків. Ніхто не міг знати, пятьдесят чотирі роки тому назад, коли то хлопчик, ученик слюсарського ремесла покинув рідні сторони, щоби учитись серед злиднів у Відні, що в цім хлопчику, неначе в фокусі зійдуться і зосередяться всі проміння національних і соціальних змагань чеського народу. Ніхто не міг знати, що цей хлопчик стане колись великим ученим, великим письменником, врешті великим державним мужем. Від слюсарської робітні, де, як звичайно хлопцем — учеником поштуркувано, — до крісла президента добре сконсолідованої республіки — скільки веде ступенів, і всі їх перейшов проф. Т. Масарик.

Ми бачимо його як талановитого гімназиста, в академічній гімназії у Відні, пізніше як студента віденського університету, котрий готовився робити учену кар'єру і зробив її. Габілітувався як доцент філософії на віденському університеті, звідкіля в 1882. р., коли zaloжено чеський університет покликано його професором до Праги, де розвивав живу наукову діяльність. Одначе проф. Масарик блискучий письменник і стиліст, не в сухим, кабінетним ученим і не міг таким бути по своїй природі. Хто за молодих літ бореться за своє існування, той не обмежується тільки на писані і друковані джерела, але пригорщами не з могутнього джерела життя. Що більше сам життєвий досвід неначе рефлектором освітлює писані і друковані документи, аналізуючи їх, після чого бистрий, льогічний ум уміє з розложених частин збудувати гармонійну цілість. Його книжка про Росію, про російську душу являється класичною; такої ніхто досі не написав.

Проф. Масарик, як філософ, не є метафізиком, а реалістом, учеником і послідовником віденського професора Маха. Він своїм могутнім, льогічним умом обсервує факти попередні і наслідні, — в найчистішій воді емпіриком, для якого не мають ваги ніякі апріорні тези, а тільки строга, наукова правда. Він не іде на компроміси з фетишем національного почування, національних гордошів, коли вони спіраються на неправді. Відома річ, що чим для нас „Слово о Полку Ігоря“, тим для Чехів був до недавна „Короледворський рукопис“. Це неначе національна чеська святиня, котрої ображати не можна було. Одначе проф. Масарикові він святинею не був. Він розглядав його оком ученого і відважився доказати, що „Рукопис“, який мав свідчити про стару чеську літературу з періоду чеської самостійности, в нічим іншим, як тільки геніальним фальсифікатом, що вийшов зіпід пера Ганки.

І саме ця відвага і непохитність, цей, — *sit vénia vérba* — фанатизм правди, споріднює проф. Масарика з неменшим фанатиком правди, якого видав український народ, з Михайлом Драгомановим, з котрим Т. Масарик знаходився в дружних зносинах. Він же видав по чеськи популярні брошури М. Драгоманова такі, як: „Про заздрих богів“, „Про рай за поступ“, „Шістьсот років швейцарської спілки“, бо уважав що ці, простою і ясною мовою написані книжочки, можуть принести користь також і чеському народові, котрому теперішній президент посвятив ціле своє життя.

„Неправда — не освіта“, відомий афоризм Драгоманова став для Масарика дороговказом в цілім його життю. Розуміється, що правда — не конче приємна і жреці її не тішаються популярністю, бо популярність набувається шляхом підлизництва і сприяння часами недуже гарним інстинктам, або шляхом кидання в маси блискучих фраз і кличів, шляхом соціальної сугестії. Таким суспільним магом ніколи не був проф. Масарик і тому до війни він серед чеського народу мав далеко більше ворогів як приятелів. Скільки наклепів, їдких дотинків, посипалось на голову шановного професора за „краледворську“ справу; він одначе як ібзенівський Др. Стокман „стояв сам“, і „стоючи сам“ почував свою моральну силу.

Перед війною він не знайшов серед чеських політичних партій ні одної, до якої він міг би вступити. І для того заложив він свою особну партію, так звану партію „реалістів“, яка мала своїм органом „*Čas*“. Одначе це не була властиве партія в соціальному розумінню. Вона була неначе контролем громадської політичної чеської думки, вона була неначе найвищим трибуналом, в яким знаходили осуд програми і тактика всіх політичних чеських партій. І хоч „партія“ проф. Масарика налічувала найменше членів, вона була найсильніша морально, бо вона заступала інтереси правди, вона виховала політично чеський народ, бо проф. Масарик, її провідник і ідеолог, умів залагоджувати партійні антагонізми, поборюючи партійну догматичність.

Ще до війни проф. Масарик був дуже шанований переважно серед європейських учених кол. На його „реалізм“ одначе дивились політики з певного рода лехковаженням, уважаючи його більше теоретиком, як практиком. Одначе показалося, що з вибухом війни реаліст показався далеко більшим практиком, як всі чеські практичні політики, з котрих дуже багато зішло на манівці і їх слава, що греміла перед війною, померкла. Це тому, що всі політики чеські мали за собою гріх якогось „фільства“. Професор Масарик любив тільки правду і свій власний народ, права котрого він ідентифікував з правами всіх націй на самовизначення. Серед других чеських політичних провідників, які мали на меті виборення самостійности, чеському народові було замітне хитання. Проф. Масарик одначе умів зразу, зараз же після вибуху війни, передбачити випадки і вибрати відповідний шлях. Він знав, що центральні держави чекав поразення і він з першого дня війни станув по боці західноєвропейських держав, де словом і письмом популяризував державну чеську ідею. Будучи сам на еміграції, він умів керувати проти-австрійським і протинімецьким рухом в самій Чехії і на Словаччині, він

причинився до організації військових чеських сил, які по всіх закутинах землі, у Франції, в Росії, на Сибірі проливали свою кров за чеську державну ідею по боці антантських держав.

І коли Поляки вели дволичну політику, стоячи раз по боці Антанти, другий раз по боці центральних держав, та організували легіони і „нашим і вашим“, чекаючи тільки, хто переможе і допоможе їм збудувати шляхецьку олігархічну Польщу, коли Поляки не вели самостійної політики, про Чехів цього не можна сказати. Вони раз станули на одній позиції і з цієї позиції не зійшли. Цю твердість і непохитність завдячують вони легковаженому досі „реалістові“, який з першого дня війни став президентом політичної чеської думки.

І саме ця твердість і непохитність, ця принциповість в політиці, яка не допускає ніякого політиканства, ця бистра і правильна орієнтація в замотаних, складних питаннях піднесла високо авторитет теперішнього президента чесько-словацької республіки. Проф. Масарикові вірять Чехи, бо він завжди говорить і завжди буде говорити правду. Проф. Масарика шанують чужинці саме за те, що він, так як колись Арістід, не поважився навіть в жарті сказати неправди.

І тому ми бачимо, що всі ті політики, котрі як акробати ходять по тоненькій линовці крутіства, в решті решт падають. Впав Клемансо, впаде Лойд Джордж, загубив свій авторитет Вільсон, — тільки проф. Масарик не може загубити свого авторитету, бо він „реаліст“, людина надпартійна, не заступає егоїстичних інтересів якоїсь кляси, але старається боронити інтересів цілої своєї демократичної нації. Тому проф. Масарик не впаде, бо він спірається на цілий чеський народ, є неначе символом збірної національної чесько-словацької думки.

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

О, мій рідний, безталанний краю!
Чи побачу я тебе? ... Не знаю.
Вечір, зорі, трави, срібні роси —
Де не ступиш пахнуть сінокоси.
Йдеш, як в казку і сам ти, мов в казки
Повний тучи і щирої ласки.

Повний ласки, що ніби водиця
Через край із серця твого ллється.
Сам не знавш, де ти, звідкіля ти?
Люди браття, а природа мати ...
О, мій рідний, безталанний краю!
Чи побачу я тебе? ... Не знаю.

АНТІН КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ.

Думки Українця з приводу свята Масарика.

З великим подивом звертаються наші очі, письменників української нації, на незвичайне народне свято чеського народу, святкування 70 літних уродин борця за волю людини, борця за волю нації, президента чеської Республіки Масарика, людини, яка ізза непохитності в стремлінню до поставленого собі ідеалу, гордощами кожної нації могла би стати, яка в додатку щаслива, бо на 70-тому році свого неутомимого життя, стоїть на вершинах своєї слави, як голова відродженої чеської держави.

Не тільки з подивом дивимося ми на це свято великого мужа Чехії, дивимося на нього з заздрістю, чому ми, як складова частина свого народу, не можемо взяти участі в такому ж святі на рідній землі, дивимося з глибоким жалем, що не скоро така хвиля припаде нам в паю.

* * *

Світова війна покликала три більші держави до нового життя: Чехію, Польщу й Україну. Найсильніша з них — це Чехія, намслабша — це наша Україна. Цього ми свідомі і на це не вільно нам замикати очей. Чеський народ, сильний політично у себе в Чехії, і вишкочлений боротьбою за свої національні та правно-державні права в австро-угорській Монархії, сильний культурно й економічно, творив державу в державі вже й до війни, і то національну чеську державу, в якій тільки чеський національний герб був прикритий австрійським орлом, чеський національний прапор австрійським чорно-жовтим прапором. В відповідному моменті вистарчило здерти австрійського орла й перемалювати австрійський прапор на чеський, і перед очима культурного світа виступила упорядкована, сильно зорганізована чеська держава, до тої міри кріпка, що зараз зачала і перевела успішно боротьбу за зєдинення не тільки чесько-словацьких земель, але змогла навіть визволити й угорську Україну спід мадярського ярма.

І тут ясно виринає перед нашими очима успішна діяльність Масарика за увесь час світової війни. Приготована його заходами побідна Антанта приймає до кола вольних європейських народів чеський народ, визнає його державу і закріплює її в границях обєднаної території.

* * *

Як гірко нам, синам великого народу, поселеного на багатій землі, народу з великими завязками культури, народу, що на протязі цілих століть давав чимало дуже сильних доказів своїх змагань до волі, як гірко нам синам українського народу, дивлячися на відродження інших поневолених націй, сказати собі: чомуж нам так важко добитися тої волі, за яку стільки крові нашої пролилось, за яку ми кісток наших стільки розсипали по світі.

Глянемо сумній правді в очі.

Головну ролю в будові держави грають, культурна сила народу, економічна його спроможність, розвиток політичної думки і значіння його на світовому ринку.

* * *

Перегляд культурної сили нашої нації в моменті, коли розсипаються Росія і Австро-Угорщина, ставить нам перед очі руйну картину, яка полишилася нашій нації по тій тюрмі народів Росії. Коли взяти під увагу, що український народ не зміг виборити собі ані одної народньої української школи (щож говорити про середнє і вище шкільництво, щож далі згадувати про Академію наук!) — всякий ясно зрозумів, що народ, який не має своєї національної школи, не може витворити своєї національної культури, на всякий спосіб не може стати тою культурною силою, без якої будова держави іде так тяжко, так пиняво, як це у нас. Але тільки розсипалася в руїни московська тюрма, на Україні повстає поверх тисячсто (1100) українських середніх шкіл, не згадуючи про те, що в кожному майже селі організується українська народня школа, отвираються два університети: в Києві і Кам'янці, Академія наук та Академія мистецтва у Києві, консерваторії і всякі ин. типи шкільництва. І все те підчас страшної пожежі війни на всіх фронтах проти всіх завойовників. А щож якби укріпла українська держава, якби в столиці її Києві сходилися всі нитки великого могутнього, бо фундаментального, освітнього діла!

Коли взяти під розвагу дві дальші культурні сили: бюрократію і купецьку та промислову буржуазію — обі вони українській нації чужі, москоські або помосковщені. Їх роля в будові української держави тільки негативна. Соціальне питання, яке виступило незвичайно гостро зараз у перших днях української державности, поставило одних і других на шлях опозиції до української держави і до її уряду. Бюрократія не хотіла здавати своїх упривілейованих позицій москоських русифікаторів на Україні, купецька і промислова буржуазія затремтіла на вид марева української соціалістичної держави. Не маючи свого шкільництва, не мав наш нарід приготованих кадрів української бюрократії, яка в російській державі балакалаб і писалаб москоською мовою, але думалаб і серцем відчувалаб по українськи, не мав своєї бюрократії, яка пустилаб в рух, на увесь його розмах, український державний апарат. Навпаки, коли український уряд мусів користуватися працею ворожої собі бюрократії, вона намагалася, і у великій мірі вдалася, безприкладним саботажем, підставляти урядові ногу в найважливіших для нього моментах. Роля купецької і промислової буржуазії появилася в пасивности в моментах, коли державний інтерес заставив би свою національну буржуазію, хоч як ризикуючи, допомагати будові своєї держави. Зрозуміло, що безпереривна війна і повна блокада ні торгівлі ні промислу розвинути не могли, а від людей, які тільки дожидалися розвалу української держави, ризика ~~маєтку~~ годі було ждати. Це та друга культурна сила, яка тільки негативно записалася в будованні української держави.

Третій чинник: земельна буржуазія (власники великої земельної посілости), Поляки й Москалі, як культурний чинник, за часів поневолення України Московщиною, не приносили ніякої користі українській національній ідеї, а в добі відродження української державности булиб відіграли подібну ролю як промислова буржуазія, колиб не те, що українська національна революція,

яка в земельному питанні тісно вязалася з соціальною, змела їх на всій Україні з позицій, що їх займали досі.

Остають дві сили: народ із своєрідною національною племінною примітивною культурою і духова українська інтелігенція. Ці два чинники зацікавлені в українській державі, здвигають її, доки не закріплять за собою того, чого зречтисся їм не можна, а саме української назалежної суверенної Республіки. Ці два чинники за весь час змагань за свою державу впливають на себе, підпомагають себе: духова інтелігенція черпає в упертості і завзяттю народа сил для оборони своєї державности, народ у свободному співжитті із своїми духовими провідниками, не в днях але в годинах, скріплює силу своєї культури, яка в першій мірі найсильніше проявляється у рості української національної свідомости. Держава, коли народ її того хоче, мусить існувати. А українська держава — це український народ, це українська селянська маса, яка мусить дійти до своєї держави. Це той культурний чинник, що довго не мав змоги проявити своєї сили, а коли раз проявив, то не спочине, доки не закріпить за собою умовин дальшого життя і розвитку.

* * *

З культурним чинником звязаний тісно в будові держави економічний чинник. Під цим зглядом стояли проти себе дві ворожі сили на Україні. Український безземельний пролетарський народ, або дрібно земельне селянство, яке тільки на деяких землях доходило до рівня середнього господарства, а проти нього стояла, чужа йому національно, буржуазія, оперта на чужий капітал. Всякі змагання українського громадянства до організації власної торгівлі і промислу побивалися московським урядом із цілком зрозумілих причин: Україна мала служити предметом експлуатації з огляду на збіжжя і сирівці, і мала бути тереном збуту для московського промислу, або чужого через московський купецький світ. Можна ясно прослідити у всіх державах, що опиралися крім своєї нації також на завойовані що головною базою їхнього промислу став їх національна територія, а завойовані території являються тереном збуту і експлуатації. Таке було становище Австрії супроти Галичини, західньої польської Галичини супроти східньої української, таке саме Московщини супроти України.

Коли українське громадянство, не маючи своєї національної буржуазії, не могло в своїх стремліннях до піднесення торгівлі і промислу опертися на свою буржуазію, воно ставить в основу своєї праці в згаданих областях кооперативну організацію. Але й тут московський уряд бачить небезпеку для своєї державности через скріплення чинників, на яких моглаб опертися у відповідному моменті українська державність і поборює всіма силами українську кооперативну організацію, даючи упривілейоване становище тільки московській кооперації.

Таким способом відроджена українська держава не має твердих основ в економічній силі свого народа. Ця обставина, як з одної сторони не може допомогти будові і укріпленню української державности, так з другої

ставить її перед кризою в наслідок заострення соціального питання. Безземельне і малоземельне селянство, коли має стати фундаментом української держави, мусить стати економічною силою. Це можливе тільки при наділенню селянства поміщицькою землею. А що цей процес довершується в огні боротьби, доводить тут і там до загострення особистих відносин між двором і селом та тут і там руйнує апарат земельної культури, яким користувалася велика земельна посілість. Економічна і фінансова криза заострює відносини між селом і містом. Промислова буржуазія, ворожа супроти свідомого національно українського робітництва, підпомагав процес соціалізації, який теж загострює відносини. Вся надія на кооперативну організацію, яка за першим подихом свободи спалахнула могутнім огнем на всій Україні і обснувала її цілою сіткою кооператив та позв'язувала давні й нові кооперативи в великій централі. Певна річ, що в нормальних відносинах ця організація, станувши на послуги державі, заступила б своєю чисельністю, інтензивністю праці і безоглядними жертвами для ідеї української державности — вагу і силу чужого капіталу, сприт і енергію чужого купця і промисловця. Але безпощадна блокада, що нею покарали держави Антанти ураз із советською Московщиною також і Україну, а в додатку боротьба на життя і смерть з советською Московщиною, Польщею і Денікіном, втрата і переїми території, на яку опирався і опирається український уряд, не дали змоги українській кооперативній організації відограти ролі budouчого економічного чинника, який допомагав би державі. Всеж таки українська кооперація це чинник, з яким дуже близько прийдеться познакомитися всім тим, хто вибирається на Україну по збіжжя, або хто хотів би збувати на Україні свої промислові вироби. З поминенням кооперації ні в одному, ні в другому напрямі успіху мати ніхто не зможе.

* * *

Постать Масарика в відродженню чеської держави це класичний приклад, яку вагу в організації держави має скристалізована, ясна політична думка. Під цим оглядом Україна стояла дуже слабо, оскільки взяти на увагу політичних її провідників у Росії й Австро-угорщині. І тут і там вершком їх змагань була автономія, яка в Галичині розширюється до стремління завойовання України і зв'язання її з австрійською державою, на Україні до завойовання Галичини і зв'язання її з Придніпрянщиною в автономну одиницю в межах Росії. Після розвалу Росії цей ідеал помалу розширюється в федерацію, а йно що життя і обставини наказують офіційним політикам вступити на шлях самостійної України.

Підношу цей прикрий для нас з національного і державного становища прояв політичної думки у офіційних чинників з тої рації, бо вони відповідали за українську політику в часі світової війни, вони своєю неясністю, нерішучістю і незрозумінням конечности стреміти до самостійної української держави причинилися в великій мірі до дезорієнтовання європейських рішачючих чинників в українській справі, а в питання про українську державність внесли багато плутанини. Вони також витискають на наших лицях вираз

заздрісти і жалю, чому ми не можемо їх, провідників, свого народу сьогодні величати так, як величають своїх провідників інші народи, чому вони, визначні учені, досвідні політики, старі громадські діячі, не повели свого народу тим шляхом, на якому він станув опісля сам.

Бо побіч тої, не цілком певної і ясної політичної думки у старших провідників, жила і вкорінювалася в одно сильніше — ясно скристалізована політична думка самостійної України, опертої на гасло: „земля і воля“. Більш двох десятків літ несуть її в народ молоді політичні діячі, які в теперішню пору гуртуються в двох наймогутніших політичних партіях: соціалістів-революціонерів і соціальних демократів, які за царської Росії підпольною роботою, а від кількох років явною неумомимою агітацією і працею, доводять до свідомости українського народу волю, бажання і стремління до незалежної самостійної України, а по думці політичних своїх програм соціалістичної. Західно-європейська людина незрозумів багато дечого, що діється на Україні; незрозумілий для неї слабкий вплив давніх політичних провідників, незрозуміла поява політичних і урядових провідників, дипломатичних представників, економічних заступників — людей часами цілком молодих, які можливо в ніякій инчій державі не моглиб відограти як раз такої відповідальної ролі. Висунуло їх на ці позиції довіря народа, висказане чи то через законодатні органи, чи через політичні організації. Висунуло їх, усуваючи старих досвідних діячів, бо непевне воно що до ясности політичної думки цих останніх. Довіря народа, висуваючи на передові місця представників змагань за самостійну незалежну соціалістичну українську республіку, служить з другого боку сильним і рішучим доказом, як ясно скристалізувався і як твердо закріпився в широких українських масах ідеал тоїж самостійної суверенної соціалістичної української республіки.

Це здавалось неприродне, але доконечне, явище є подекуди причиною великих помилок, що їх роблять ті мало досвідні молоді провідники народа, яких нераз певно встереглисьби люде, що мають за собою великий життєвий досвід, глибоке теоретичне й практичне знання. Але з другого боку сильна воля народа, яка пробачить фатальні нераз помилки, але не пробачить зради свого політичного ідеалу, показує тим, що хочуть мати діло з Україною, що це країна инчого типу, може не по тому шаблоні збудована, як до цього привикли представники старих європейських держав, але країна з сильною волею, і коли тої волі не може накинати, то приневолить співконтрагентів числитись з нею. Що того ніхто з тих, хто йшов на Україну заводити на ній старі порядки, не міг передбачувати, не міг зрозуміти, доки сам не відчув того на собі, це вплив політичних обставин. Але це для нас, що кров від крові, і кість від кості свого народа, цілком зрозуміле. Инакше бути не могло.

* * *

Чомуж та Україна несе стільки несподіванок західній Європі? Силою факту, що інтереси України заступала на дипломатичній міждержавній арені стара Росія, представляючи себе, і тільки

себе, як хазяїна цілої державної території, сьогочасна Європа забула, що існувала колись Україна, а не бачучи познак її державного життя (вони мусіли ховатися в підземеллю навіть перед самою Росією, не то, щоб могла бачити їх Європа) — не могла і в думку собі покладати, що ця неіснуюча Україна може наробити їй стільки клопотів. Вона ще й сьогодні не прочула з дива. Ще й до сьогодні не рішилася визнати політично України, а в економічних справах переговорює з совітською Росією, забуваючи або ігноруючи те, що продукти, ізза яких знесено блокаду совітської Росії, і яких так прагне західна Європа, лежать під сімома замками в українському шпіхлірі, звідки, як не добули їх Німці у Києві, Французи й Англичане в Одесі, як не добула двічі совітська Московщина, так не добуде й Антанта ні шляхом польських карних експедицій, ні через московські кооперативи, хочби які там договори писала з представниками тоїж совітської Росії. Віддасть їх добровільно Україна за ціну признання своєї політичної самостійности, за ліки, машини, за свою школу і книжку. Одначе можна побоюватися, що незрозуміння структури політичного життя на Україні, незрозуміння обставин, серед яких росла і затвердилася політична думка самостійницька на Україні, ще довгий час не зможе промостити шляху між західною Європою й Україною.

* * *

Українська народня Республіка, попала від самого початку поміж дві сили — поміж змагання держав Антанти відбудувати стару монархічну Росію (до того треба було знищити соціалістичну Україну), і поміж большевицьку Московщину, яка теж стреміла до об'єднання Росії в її старих державних границях, до збудування єдиної совітської Росії (а до того треба їй було знищити демократичну, соціалістичну Україну). Кинена між ці дві сили Україна бореться на всі фронти, проголошує свою демократичну плятформу, веде війну проти московських комуністів, а всього того не бачать і не чують держави Антанти, блокують Україну до тої міри, що вона опиняється серед можливо найлютішого тифу, який собі лиш можна подумати, цілком без ліків. Пробує говорити із совітською Московщиною, покликується на проголошене нею самоозначення народів на свою соціалістичну будову; відновить одна: це все добре, але Україна не може стати самостійною з огляду на природні свої багатства, потрібні Московщині до життя, і з огляду на доступ до моря.

І чиж можна в таких відносинах дивуватися, що багато провідників українського народу заблукалося: хто в Польщу, а хто Московщину. А українському народові з того жаль один, що не мав в нього в добі відродження Масарика, якого діяльність була-б синтедом стремлень усіх груп, що будують українську державу,

Та нам, що вирости не підпадаючи під культ сильних індивідуальностей, немає ізза цього приводу до зневіря. Ми вирости і висталили свою думку і волю під поривом ідей. І бачимо одно: ідея наша перейшла в психіку нашої народньої маси. Зрозуміння психіки нашого народа дав нам повну запорку, що на українській землі не осяде ніяка ворожа сила, що

український народ руйнуватиме чужу силу на своїй землі так довго, доки не прийде до тої рівноваги, що руйнуючи, почне будувати своє власне державне життя.

Скільки то моглиб допомогти у будуванні української держави культурні сили дружніх славянських (чеського), і інших західно-європейських народів! Яку корисну роботу міг би виконати на Україні чужий капітал, скільки поля до праці, які ринки збуту для європейського промислу, в якій великій мірі моглаб Україна облекшити загальний європейський голод, — якби не змагання о фанти.

О. ОЛЕСЬ.

Т. Масаріку.

Блажен сто крат, хто не стулив очей	Блажен народ, що зрозумів
І йшов в ночі все вище й далі...	Слова й думки свого пророка,
Хто як великий Мойсей	І стріти сонце полетів,
Приніс народів скрижалі.	Коли була ще ніч глибока.

Благословенне будь імя,
Проводиря, борця, титана!
В цей день без сліз журба моя,
І тихше стогне моя рана.

М. ГРУШЕВСЬКИЙ.

В справі українського соціологічного інституту.

Свого часу була звістка про проект засновання українського соціологічного інституту, внесений мною на розгляд правительства Української Народної Республіки. Інститут сей мав своїм завданням, слідити за соціальним рухом світовим й за соціологічними дослідями та популяризувати їх результати для українського громадянства; утворювати звязки з інтернаціональними та національними організаціями, котрі виражають собою сучасний соціальний рух, та представляти в них українську національність; інформувати їх про соціальний український рух і українську літературу. Як найбільш бажаний осідок для інституту було вказано Женеву, тому що там мав відбутись інтернаціональний соціалістичний конгрес в лютім 1920. р., там був призначений осідок Ліги Націй, та й традиції закордонної роботи українських революціонерів і інших народів бувшої Росії з Женевою таки були звязані. Тому з осені я тут осів і повів підготовчу роботу: організацію звязків, збирання бібліотеки й архіву, підготовку видань. Все се йшлоб добре, колиб не зайшли різні більш або менш несподівані перешкоди.

Насамперед виявилось, що український уряд, рада міністрів при всім своїм спочуттю сьому плянови, не може в нинішніх обставинах уділити таких фондів, котрі моглиб забезпечити роботу інституту в тих формах, які були

мною проєктовані. Тільки міністерство заграничних справ уділило з своїх фондів невелику, як на тодішню валюту, суму чотириста тисяч австрійських корон на тую роботу по організації інституту. Обіцяв поміч і уділив дещо з своїх невеликих фондів Комітет Незалежної України (3 тисячі французьких франків до тепер); були ще деякі обіцянки, досі ще не зреалізовані.

Тимчасом швейцарська валюта незвичайно здорожчала, так що ведучи роботу в Женеві, розтратилось би ті гроші дуже скоро. Ріжні спеціальні труднощі виникали з того здорожіння швейцарської валюти: напр. в Німеччині заведено дуже значні валютові додатки при продажі в краї з дорогою, валютою, так що посилаючи книги до Швейцарії, книгарні стали додавати 20%, 30% і більше — чого не робиться при посилках, скажім, до Чехії, Польщі і т. и. Тому конферуючи з співробітниками інституту прийшов я до переконання, що не зрікаючись гадки про Женеву, як про найкращий може осідок інституту, в теперішній хвилі його бібліотеку складати й видавничу роботу організувати треба в якійсь країні з дешевшою валютою, і з таких місць ми спинились на Празі.

Отже складаючи на сім місці щире подяку всім видавництвам і інституціям, які надсилали видання на мою женеvську адресу я прошу їх надсилати на будуче до Праги на отсю тимчасову адресу бібліотеки інституту: М. Hručevski u p. Tendricha, Praha, VII., Dobrovského 28, Tčecoslovaquie. Тудиж прошу присилати все, що бажано зберігти для історії нашого громадського життя й національного руху — до архіву інституту.

Заразом я дуже прошу наші українські організації й поодинокі громадян, котрим на серці лежить будуччина нашого народу — пам'ятати взагалі про сю нашу національну інституцію „Український Соціологічний Інститут“. Вона тепер тільки в скромних зав'язках — але тим цінніша для неї всяка, хочби й невелика, поміч. Ціль вона ставить собі дуже поважну, таку що відповідає найактуальнішим вимогам, завданням, котрі будуччина ставить народам, які хочуть знайтись в нових обставинах життя, а не пасти задні та підбирати те, що інші покинуть.

Розуміється, українське життя ставить інші ще більш пекучі потреби. Дітям треба молока, робочому народові хліба й одежі, щоб не гинути від голоду. З тих фондів, що на се призначаються, я — певно — не буду вам радити щось уривати на/соціологічний інститут. Але з того, що відкладаєте Ви на цілі політичні й національні, на забезпечення кращої будуччини нашому народові, не забувайте уділяти щось і для сеї інституції, що працюватиме для тих часів, коли доля народів рішатиметься не на полях битв і не в передпокоях умундурованих слуг всесвітнього капіталу, а на нарадах робочого народу всього світу!

Пам'ятайте про сю будуччину й пригтовляйте сили для неї. Спмагайте для неї й „Український Соціологічний Інститут!“

Женева, 12. III. 1920.

П. СТАХ.**Величній пам'яті Пророка.**

Вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте!...

Т. Шевченко.

Не знімайте тернових вінків
На святі Пророка:
Не погасли вогні віктарів,
Не затиш похоронний ще спів,
Ще ридає десь туга глибока...

Не співайте пісень голосних
На святі жалоби,
Коли чути ще ворога сміх,
Коли дике злочинство і гріх
Ще справляють скрізь орґію злоби!

Наше Сонце криваво зійшло
В червоних туманах,
Пісню ранку співав нам ало,
Наше Щастя огнем розцвіло
У зловістно-блискучих оманах...

Труном засіяно, снігом завіяно
Мертві поля,
Снами потворними — круками чорними,
Дикими снищами, вражими грищами
Снить і адрігається Рідна Земля...

Співів не співано, сліз не проливано
За упокій:

Тиша подзвіннями, журними тіннями
Лине просторами, давить докорами,
Серце скривавлене вабить у бій...

Гей, не гоймо давніх ран!
Встаньмо, хворий і здоровий,
В руки меч! на вражий стан!
Ми заллемо рідний лан
Морем алої чорнокрови!

Позбіраєм рештки сил! —
Ще всміхається нам Доля.
Ми не спустим дужих крил,
І на заклик із могил
Встане славна наша Воля.

На шляху усе зметем, —
Не спинити з гір потока,
І на волі не мечем —
Словом тихим спомянем
Ми Великого Пророка.

Відень, 9. березня 1920.

А. ХОМИК.**Титан.**

1.

... Я професор, член усіх учених товариств і академій на світі, член палати панів, винахідник сполук водня, що, як відомо, зробили такий великий переворот в авіації.

Я багатий, дуже багатий, і велике майно я заробив геніальними винаходами.

У мене в Парижі палата, а в Монтре і Ніцці — вілли, обставлені з найбільшим комфортом.

В моїй приватній і публичній лябораторії працюють студенти і асистенти з усіх кінців світа.

Підлизники мої і мої, впрочім незіпсовані ще студенти називають мене „Титаном“ з огляду на незвичайно високий мій ріст і на мою геніальність...

Я дуже популярний. Чи їду автомобілем, чи їду пішки, за кожного рога вулиць стріляють на мене сочки фільмових апаратів і потім по всіх кінотеатрах світа товпа має нагоду оглядати мою суху, довгу фігуру і читати:

„Професор Безрідний, почесний президент світового конгресу хіміків“, або „Професор Безрідний їде на авдієнцію до президента“, хоч я у президента не буваю.

З того, що написано по газетах і журналах про мою особу, можна би скласти велику літературу, а з портретів в різних позах — великий альбом.

Мене гнітить ця надзвичайна популярність, а вже прямо жити мені не дають, „спеціальні кореспонденти“. Вони втискаються до моїх лабораторій, до моїх приватних апартаментів і мозолять мене своїми дрібничковими запитаннями.

З безлічі статей і заміток про мою особу вибіраю те, що недавно написав про мене „спеціальний кореспондент“ в „Illustrated London News“.

„Мене приняв в своїм суворо умебльованім кабінеті, який дуже гармонізує з його особою, професор Безрідний . . .“

„Мимовільний, набожний ляк проняв ціле нутро, коли я глянув на маєстатичного діда“.

„Професор Безрідний, з довгою сивою бородою, з довгою, білою як молоко, густою чуприною, нагадує, коли глянути на нього здалека, аскетичного святого, мальованого на візантійський спосіб . . .“

„Зблизька найбільше вражають бистрі, проникливі, блискучі молоді очі . . .“

„Він дуже високий, неприродно високий.“

„Ноги і руки в великім масштабі, як кістяк допотопного звіра.“

„На високім, склепленім чолі можна побачити морщини болю і глибокої, геніяльної думки . . .“

„Вражіння, яке робить на людей професор Безрідний, — сильне, потрясаюче.“

„Так мусів виглядати Прометей, коли Гераклъ розбив його кайдани.“

„Орел Зевеса вижер йому печінку, розірвав серце, висав всі живі соки, але не міг позбавити величавої, божеської краси . . .“

„Професор Безрідний дід, але прекрасний дід . . .“

— „Чим можу служити?“ — спитав мене професор своїм тихим, низьким і дуже милозвучним голосом.“

— „Я . . . я уложив собі промову, дуже гарну промову, але глянувши на вас, я . . . забув . . .“

„На лиці геніяльного ученого заграла ледви помітна усмішка.“

„Він простяг мені руку на прашання, котру я стиснув побожно . . .“

.

Подивляю поетичну інвенцію „спеціального кореспондента“. Такої розмови не було. Спеціальний кореспондент спитав мене тільки, де я купую нижню білизну, рукавички і який кравець шие мені костюми. Я відповів, що не знаю. Нехай буде ласкавий звернутися до мого лакея, який має обов'язок про це все дбати. Також руки на прашання я йому не простяг.“

Як би це були часи Сократа, то „спеціального кореспондента“, чого доброго, потягнулиб до суду за те, що він посмів порівняти смертну людину з богом. Хто зна, чи не велілиб йому випити отруту, як Сократові.

Наші капіталістичні, „добрі“ часи — гуманніші. „Спеціальному кореспондентові“ не тільки волос з голови не спаде, але, навпаки, йому заплатять штерлінги за interview і за анонси фірм, поміщених в тім же самім числі з додатком „доставець професора Безрідного“, хоч це неправда. Він знав, що я цеї, нешкідливої неправди не заперечу публично, бо „la gloire oblige“.

І він замість Сократової чаші випе не одну чарку . . .

.

Хоч і як банальна „настроева“ стаття „спеціального кореспондента, його порівняння мене з Прометеем в дечім вірне . . .

Як довго Прометей був прикований до скали і орел жорстокого Зевеса „що день довбав його ребра і розривав серце“, він був щасливий, бо мав свідомість своєї моральної сили, вищої від сили його гнобителя . . .

Він був щасливий, бо гордий . . .

І люде, яким він посмів принести з Олімпу огонь, славили його гордість, його революційну непохитність . . .

Та як тільки синові Зевеса, Гераклеві, прийшла нещаслива думка, розбити його кайдани і занести на Олімп, в товариство безсмертних богів, — померкла його слава . . .

Люде забули Прометея—страдальця, Прометея—революціонера, Прометея непохитного і гордого, Прометея ненавистника Зевесового насильства, а славлять милосердного монарха, Зевеса, „батька богів і людей“, котрий умів карати, але умів також і прощати . . .

Прометей—тепер нещасний, жалкий і безмежно самотній бог, котрому амброзія—нудка, а нектар—гіркий . . .

Бідний Прометею! . . .

В пам'яті людей убив тебе Зевес своїм жорстоким милосердям . . .

І ти не вміраєш і не вмирати у своїй безмежній самотності . . .

Я також Прометей, якого довгий час жорстокий лад прикував до скали нестерпних злиднів за те, що я, як фанатик і як філантроп, хотів видерти і видерти неодну тайну природи на користь людей. І я не йшов на компроміси, не дав себе заманити на службу експлуататорів . . .

Та як тільки син капіталізму, Геракль—багатство, розкував мене з кайданів, зникла моя моральна сила . . .

Я тепер нещасний, жалкий і безмежно самотній багач, котрому найвищачиша кухня—нудка і найдобріші вина — гіркі . . .

Та я щасливіший від Прометея . . .

Мене остаточно увільнить сильніший від багатства Геракль—смерть . . .

Душа моя умре . . ., але матерія, з якої складається мое тіло — безсмертна . . .

Моїм трупом годуватись будуть плачуча береза, зелені трави і пишні квіти, котрі купатись будуть в проміннях сонця, життєдавця . . .

Прегарний, чудовий травень в Монтре . . .

Я від кількох днів живу в своїй віллі.

Велика бібліотека, галерія образів, пишно прибрані салі . . . та це все як музей . . . Служба на пальцях ступає, щоб не порушити цієї музейної тиші і поваги . . .

Але як безмежно сумно і самотньо в моїй віллі, і який контраст до незрівняної природи, де все радується життям . . .

І я часто кидаю мій музей . . .

Мої шістдесятлітні старі ноги — нездібні до форсованих туристичних гулянок, які впрочім умів збаналізувати міщанин . . .

Та по гладких швейцарських дорогах і стежках я люблю блукати серед винниць, котрі щойно зачали зеленіти, і вдивляти в блакитну глибину Леманського озера . . .

Люблю блукати раннім ранком і приглядатись далеко пишнішим килимам квітів, як мої музейні, бо я, сам над гробом, люблю життя молоде, бадьоре . . .

Маленький, скромненький дімок під горою . . . На подвір'ю кури, качки, гуси своїм кудкудаканням, геганням, кваканням радуються весняному ранкові . . .

Заглядаю через паркан. Двоє маленьких діток, хлопчик шести, дівчинка п'яти літ, такі замурзані, засмаркані глолятка ліплять домики з глини.

Вийшла мати, висока, кароока, молода, з повною груддю жінка в стилі Рембрандта . . .

Так і видно, що і тров нагодую, як на те піде . . .

Вона усміхнулась і гукнула дітей своїм згучним mezzosoprano . . .

Діти підбігли. а вона взяла кожне з них на руки, обтерла носики і личка і поцілювала їх своїм довгим, святим материнським поцілунком . . .

І прийшли мені на думку слова поета . . .

„Кого в життю хоч раз не поцілювала мати своїм довгим, святим, материнським поцілунком, той недостойний нектару богів і ліжка богинь . . .“

Мене не цілювала мати . . .

Мабуть тому я випиваю до дна горе самотнього життя, а „ліжка богинь“ позбавила мене мою гордість . . .

В моїх очах закрутились сльози . . .

Якась дивна сила потягла мене до домика. Я увійшов.

Мене одягають парижські кравці-артисти і мій одяг бездоганний. Та вже мабуть така доля старої людини, що щоб вона не надягнула, її одяг виглядає старим, поношеним.

До того долучається ще у мене недбалість ученого. То краватка недбало завязана, то ґузики не всі зашпантовані. Та це викликає довірливість.

Молода жінка із здивуванням глянула на мене і спитала, чого мені треба.

Я від довшого часу перебуваю се реднайбільш добірного, сальонового товариства, котре має свій витончений, але блідий жаргон.

„Я недавно приїхав“ — кажу — „лікарі казали мені, що, щоби врятувати нікому не потрібне моє життя, „необхідно виїхати в гори . . . Я з простого егоїзму . . .“

— „А“ — перервала вона мені — „вам мешкання потрібне. — Є, е!“

І вона показала маленьку, чистеньку кімнатку, в якій бачилося сліди її трудящих рук . . .

Кімната мені подобалася і я заплатив з гори за два місяці 400 франків, бо тільки зажадала від мене молода господиня. —

Вона спитала мене, чи не хочу молока. Я прийняв запросини, хоч не був голодний, до того манила мене атмосфера тихого домика.

За сніданням ми розговорились.

Вона — вдова робітника на фабриці шоколяди, котрому машина урвала руку і він помер від зараження крові. Лишив її оце мале господарство, а фабрика платить її малу ренту. За чоловіком жалів, але з долею погодилась. Найбільшим щастям для неї — це діти . . .

Маленький Жан і ще менша Марго дуже скоро освоїлись зі мною.

Вони повилазили мені на коліна, тягли мене за бороду і називали „grand-papa“.

І перший раз в життю я не був самотний . . .

Та треба було йти, неначе то на залізницю. Я розпрощався . . .

Ідучи дорогою, я подумав . . .

І тобі, старий, захотілось іділлі . . . Не вже ти не знав, що „спеціальний кореспондент“ відкриє і проголосить сензацію: Професор Безрідний, який має в Монтре свою власну багату віллу, найняв мешкання у вдови, молодої жінки, повногрудої і кароокої в стилі Рембрандта. Пікантно . . .

А ще до того споганять її материнську святість глумливі погляди і недовговорювання та дотинки базарної публіки.

І зникла іділля тихого домика.

Мене ж ображатимуть своєю толеранцією дами з товариства. Вони нічого мені не скажуть, але в їх очах я читатиму думку: „Плогь, хоч стареча але плоть! Ми вас розуміємо.“

Виправдуватись, пояснювати — безплотно.

Ах, чому я не живу на самотньому острові, як Робіназон Крузе . . .

Десь то я читав тільки не знаю де.

В великому місті день і ніч ходить чужинець, молода людина, сподіваючись серед байдужої міської публіки знайти привітне слово і щире серце . . .

І він ходить, і ходить, і ходить, та заглядає в лица. Біля його пересуваються животаті, ситі буржуї і шелестять своїми шовками дами. Проходять в заялосених блюзах робітники. Кругом шум і гамір, але він його

не чув, бо ціла його думка з'осередилась в однім баженні, в однім стремлінні, щоб то не було, знайти привітне слово і щире серце . . .

Його душа сумна, і цей сум степенується ще тими контрастами з його становищем, які він кругом бачить.

„Ein jeder Geselle ein Mädchen im Arm“ — пригадуються йому слова Гайне.

Молоді хлопці ідуть під ручку з молодими дівчатами і ведуть звичайну, жартівливу, але при тім плоску, банальну розмову. Та суть не в розмові. Суть в електриці дотику молодого тіла об молоде тіло . . .

І він ходить, і ходить, і ходить з непогаслим бажанням в душі. Нераз глипне на нього своїм безсоромним оком, наспівуючи тихим голосом, нічна повія і звернеться до нього: „Котику, підем?!“

Він зразу відкидає пропозицію, але врешті бере першу з краю, бо хочеться йому витворити ілюзію, що він знайшов привітне слово і щире серце . . .

Нещасний, опущений . . . одначе щасливіший за мене, бо в його серцю живе надія, а в мене її не має . . .

Його гнітить його опущеність, мене моя популярність . . .

Коли іду вулицею, не має жінки, котра би за мною не оглянулася.

Але вона так само оглянулася, якби по вулиці ішов слон.

Коли їде президент республіки, він спиняється, щоби мене привітати і стиснути мені руку . . .

Але він знов таки робить це на людях, щоби всі бачили, як він цінить науку, і тим скріпити своє політичне становище . . .

Підлесне слово я завсігди знайду, щирого серця мені не знайти, ніколи . . .

На мене завсігди глядітимуть люде, як на слона . . .

.
В тихі травневі вечері люблю сидіти на обширній терасі віллі і думати, думати, і думати . . .

Срібні проміння, блілого місяця дають озерові, горам і зелені фантастичне феєричне освітлення . . .

А тиха, незрівняна, лагідна симфонія ночі . . .

Я в неї вслухуюся, я нею впиваюсь . . .

Заснули яскраві, геліотропічні квіти . . . Заснули листки дерев і зілля, спочивають після цілоденної невпинної праці на користь життя . . .

Яка предивна, яка проста і яка нерозгадана праця листка . . .

Вона далеко більш завершена, як праця найславнішого хеміка . . .

Я вглибився в нерозгадану загадку природи . . .

Нараз неначе могутня електрична струя пробігла через мое тіло, я гордо випрямився і збудилась в мені якась нелюдська сила . . .

Я ще поборюся з тобою, природо, і-видеру тобі твою тайну . . .

Це ти своїми могутніми чарами життя і весни викликала у мене могильні настрої . . .

Це ти збудила в мені, як в кожному здоровім чоловіці, космічну тугу за родинним теплом на вид маленьких діток . . .

Я ще поборюся з тобою, природо, з тобою не перестану боротись ціле життя.

Я умів здушити могутньою силою волі усі побажання, поборов в собі нестерпну для мене „стару, вічну нову історію“ і як св. Антоній в Падуї не знав ніколи жінки.

Геть могильні настрої, геть тихі домики, геть високогруді, кароокі, матері, геть ясноволосі ангелятка, геть іділля, геть! . . .

Єсть у мене багацтво далеко більш цінне, є у мене збруя далеко більш сильна . . .

Єсть у мене наука, єсть у мене творчість . . .

Я ще поборюся з тобою, природо, і видеру тобі твою тайну, тайну життя. Здоровля?

Що варто воно без творчої праці?

Впрочім я здоров, як ніколи . . .

Скорими, майже молодечими кроками я зійшов по мраморних сходах і довго ходив між плетанами з гордо піднесеним чолом, неначе погрожуючи космосові . . .

До міста, до міста!

Там праця, праця, праця, невпинна, тяжка, але так захоплююча . . .

Я наказав підготувати все для відїзду досвіта . . .

2.

О, місто, велике місто! Тобі пісня моя!

Ти саме пісня, могутній акорд праці мільонів . . .

Гремлять молоти, гудять сирени фабрик, дзвонять дзвінки трамваїв, ревуть і туркотять сотні автомобілів, атакують своїми колесами твердий брук навантажені тягарові вози, тупотять коні, шумить вічно рухлива товпа . . .

І це все зливається в акорд, какофонічний і оглушуючий провінціального новика, привичного до тихих акордів лісу і поля, але так рідний для мене . . .

О, місто, велике місто! тобі образ мій!

Ти самобраз, малюваний і досі невикінчений великою кистю історії . . .

Стильні музеї і церкви, високі палати багатів, обширні бібліотеки, в гору стріляючі вежі, продукт праці поколінь — свідки соціальних рухів, документи національної творчості і її занепаду, — ви всі неначе букви великої інтересної книги, коли хто вміє її читати . . .

Ресторани, кафе-шантани, каварні, — сценерії гуляючого життя, де виправляються вакханалії, де річками ллються дорогі вина . . .

А тут же рядом задушливі нори нещасного, часами злочинного, люду, в яких неначе брудні хробаки товпляться в тісних темних коморах по кілька родин, з блідими, виснаженими нуждою жінками і рахітичними дітьми . . .

А тут же рядом спелюнки злочинців і апашів, котрі в товаристві найнище скотившихся повій ділять і пропивають загарбане добро . . .

А тут же рядом весь той бруд, який виділив і з себе перегнилий, жорстокий і несправедливий капіталістичний лад . . .

А на широких, залитих електричним світлом бульварах і вулицях життя відправляє свій різнобарвний, складний і многобокий танок, якого не зааранжує найбільш вишколений балетмейстер.

Ось, надувшись, їде в авреолі своїй тупості і міщанського самовдоволення ситий буржуа, а побіч нього інтелігентний пролетарій з блідим, сухітничим передуховленим обличчям . . .

Ось ступав із спущеними стидливо очима монахиня а рядом з нею шелестять і міняються різнобарвні шовки і бархаті повії з безсоромними огнями в розпустних очах . . .

Побіч ума підлість, побіч розпусти—святість.

Обширні парки і сади з тіністими алеями, дискретними альтанами, оцими естрадами першого акту життєвої драми, котрої останній — шпиталь . . .

Чого ж ця музика великого міста і цей яскравий його образ наводять на мою душу такий глибокий, такий бездонно глибокий сум?

Мабуть тому, що в тім, будь він благословенний, осідку культури, де праведники фантасти, стораз впавши і стораз вставши, з надлюдським болем в душі видумують пляни ушасливлення цілого людства і працюють над переведенням в життя соціальної справедливості, і в тім, будь він тричі проклятий, осідку гнилі, що своїми токсинами затроює цілий край, знайшла свою Голгофу моя нещасна, безіменна мати, Соня Мармеладова . . .

.

Ти принесла із собою свіжість і запах польових квітів, краще силу широких нив . . .

Ти принесла з собою здоровля і етику українського села, котре одначе не могло тебе прогодувати і викинуло тебе, як багато иньших, на брук великого міста . . .

Неминучість, чи доля привела тебе в найми у буржуазної родини з її ліберальною етикою і способом життя.

Господар дому, великий фабрикант лікерів і спірту, який наживав майно розпоюванням широких мас, тримав метреси, про що знала господиня, але крізь пальці дивилась на грішки свого чоловіка, віддячуючи йому тим, що сама також змінювала коханців частіше, як рукавички . . .

Син, студент технольоїчного інституту, якого ще в дванадцятому році життя навчила гувернантка чарів звірячого кохання, потопав в розпусті . . .

Двое дівчат з гусячими мозками нічим більше не займалися як тоалетами, підшукували як правдиві „пів-дівчата“ коханців, і готовились стати „матронами“, подібними до мамаші . . .

Надмірна їжа і напитки витворювали велику кількість термохімічної енергії, даючи надмірні лишки цереброспіні із шкодою для мозку . . .

І тому ціла родина жила нездоровим, паразитським половим життям . . .

В таку атмосферу довелось тобі попасти, моя нещасна, моя безіменна мати!

Я не можу без лютого болю згадати про антагонізм, який повстав між батьком і сином, щоб тебе здобути . . .

Я не можу без лютого болю згадати оцих брудних залищань, оцих підкупів подарунками, яким ти зразу опіралась . . .

Однак чим довше ти перебувала в гнилій атмосфері, тим більше тратила ти моральну силу і відпорність . . .

Занадто цинічні пропозиції старого ти відкинула, але не могла опертись молодому . . .

Він зітхав, плакав, ставав на колішки, присягав вічне кохання і вірність, обіцяв женитись . . .

Поборола твій спротив космічна сила відновленого життя весни, чар музики і плястики української ночі і ти йому віддалась, та себе погубила . . .

Ти носила мене під серцем. але для „моралі“ „порядного дому“ ти стала скандалом . . .

І тебе випхали, використавши твою сільську простоту, незнання законів, дешевим способом . . .

Тобі заплатили малу суму грошей, яка здавалась тобі тоді незвичайно високою . . . і дальша твоя доля запечатана . . .

Щож до твого зводника, твого найлютішого ворога і мого проклятого батька, — на нім пімстилась природа . . .

Він оженився на подібній до його сестер „півдівчині“, потону в багні гуляючого, безжурного життя і скінчив . . . як паралітик-ідіот . . .

Я побачив світ в гінекологічній клініці . . .

І ти, моя свята многотрадальна мати, опинилась після родів на бруку великого міста . . .

Я так як бачу тебе, як ти, найнявши маленьку кімнатку, проїдав гроші, кинуті тобі твоїм лютим ворогом . . .

Я так як бачу тебе, як ти бігаєш від бюро до бюро, шукаючи служби і праці . . .

Але я для тебе тягар . . .

Тебе не хочуть нігде прийняти, не тому, що ти покритка, але тому, що не хочуть годувати двох ротів, а ще й до того обов'язки матері обнижують відсоток роботоздатності . . .

І ти врешті приневолена віддати мене чужим людям, а сама знову вступаєш на службу, щоби мати змогу платити за моє утримання . . .

Однак твої заробітки малі . . . Вони не вистарчають . . .

І ти зразу мусиш „заробляти“ на боки, щоби покрити дефіцити . . .

І ти котишся, і котишся, і котишся щораз то нижше і нижше, аж врешті попадаєш на саме дно життя . . . „в відсоток“ павших дівчат . . .

Дістаєш „жовтий білет“, хворієш, врешті гинеш . . .

Безпомічним кинула мене на світ лиха доля . . .

Моя нещасна, безіменна мати . . .

Я бачив тебе нерозумними очима немовляти і не можу відтворити навіть в уяві твоєї фізичної особи, але тим виразніша для мене твоя душа . . .

Тебе раз одурили, жорстоко одурили, і ти заплатила за свій нерозумний крок гіршими тортурами, як їх готовила інквізиція.

Але ти почувала до мене безмежну любов і посвятила для мене все, славу, здоровля, життя . . .

І не дивлячись на те, що тобі довелося обмаратись усіми брудами великого міста, ти стаєш перед моїми духовими очами як непорочна, свята, як символ посунутої до крайности саможертви . . .

Але оця саможертва, яку ти принесла, гнітила мене ціле життя і ще й тепер гнітить . . .

Я мимовільно став твоїм убійцем . . . бо, як би я помер зараз же в годині могого народження, може інакше склалась би твоя доля . . .

І саме оце почування витиснуло на моїм чолі незатерте пятно суму і поваги, та відібрало всяку радість життя . . .

Цілим своїм життям я молився до тебе, моя безіменна, многострадальна, свята мати, і молюсь ще тепер всіми фібрами моєї душі:

— Прости мені тобі мимовільно заподіяну кривду.

(Продовж. слідує.)

О.Л. ОРЛИЧ.

На чужині.

Ідуть до мене в тиху пору
Вечірніх-ріжних мрій-задум
Давно не бачений мійсум
І заглядає в душу хвору . . .

І дивиться він на руїни,
Моїх колись величних дум
І чую гострий, дикий глум,
Що бється крилами об стіни.

І він мені шепоче тихо:
„На спалені поглянь мости,
На купи згарищ і хрести,
На край, де володіє лихо —

На смерть-заразу, що без тям
Летить країною руїн . . .
І все зливає у проклін,
Що йде безмежними полями?

Я прислухаюсь і даремно
Шукаю помочі кругом —
Усе сповите чорним сном
І всюди глухо, пусто темно . . .

СЕРГІЙ ШЕЛУХИН.

Визнання Української Республіки Росією.

В X—XI віках Україна була великою могутньою європейською державою і простягалася од Кавказу до карпатських гір, захоплюючи м. Краків. Як се звичайно бував, та і нині водиться, вона мала кілька назв: народну назву Україну і книжні назви: Київську Державу, Русь, Росію, Сарматію, Роксолянню. Оскільки вона мала звязки з Європою можна бачити хоч би з того, що дочка князя Ярослава, Ганна, була одружена з королем Франції, Генрихом I, друга дочка була за королем норвежським, третя — за королем угорським, сам Ярослав був жонатий на шведській принцесі, а внук його був жонатий на дочці короля англійського Гарольда. Польща старалася закріпити свої приятні відносини з Україною звязками родства — сестра князя Ярослава була за польським королем, а син його був жонатий на сестрі польського короля. Звязки з візантійською імперією, помімо таких фактів, як сватання імператора на київській княгині Ользі, можна бачити хочби з торговельних договорів між Україною і Візантією, складених в 912. та 945. роках.

Московської держави, яка засвоїла собі ім'я Росії тільки з 17. віку, в ті часи ще не існувало. Про саму Москву починаються звістки, як про невеличкий городок, тільки з 1147. року. Народ, який жив на північ од України і нині називається руським, в ті часи не мав спільного імені і звався по назві окремих городів — Ростовцями, Муромцями, Суздальцями, Володимирцями, і т. п. Се було населення фінсько-монгольських племен, які перемішалися з Слов'янами і утворили ту народність, що нині зветься руським народом, український нарід не мав в собі домішки фінсько-монгольських племен, а інші, яких не мав у руських. Нинішні учені антропологи відносять руських до групи вістуло-східних племен, а Українців до слов'янської групи адриатичних племен.

Грабіжницькі напади на Україну Половців дуже знесилювали її. Сим скористувалися ті, що нині звуться руськими, і своїми нападами для грабунку так понищили Україну, що в 1169. році зруйнували Київ і ограбували не тільки мешканців, а і церкви, хоч самі були також православними. Навал азіатських орд в 1240. році довершив знесення України, яка не мала природніх меж для оборони, і вона, як держава, дійшла до повного занепаду, бо нарід мусів навіть в поле виходити на роботу зі зброєю в руках.

В 14. віці Україна увійшла в склад литовської держави, майже зберігши фактично свою незалежність, але польська шляхта давно вже мріяла про захват українських земель і в 1569. році в Любліні проти волі українського народу і кращих його проводирів було утворено акт по злуку Литви, України і Польщі в політичну унію. Український нарід, який ніколи не зрікався своїх прав на власну державу, через що ніколи не визнавав цієї унії, повстав проти Польщі. Ці повстання тяглися трохи не сто років. В початку 17. віку гетьман Сагайдачний досяг того, що Україна фактично стала існувати, як

незалежна республіканська держава, з якою увійшли в зносини і сусідні держави. Несподівана смерть гетьмана не дала можливості закінчити його справу тоді-б і після його смерті, якою Польща скористувалася, повстання продовжилися. В 1648. році на чолі з гетьманом Богданом Хмельницьким повстав проти Польщі увесь українській нарід і Україна знову стала суверенною республіканською державою.

В ті часи нинішня Росія звалася московським царством. Шукаючи собі союзника проти Польщі і інших, гетьман Б. Хмельницький увійшов в зносини з московським царем і повів з ним переговори про утворення союзу на підставах протекторату.

В наслідок цього 14. марта 1654. року між українською республікою і московським царем утворено було договір, по якому Україна прийняла його протекторат. Після того московський цар став зватися руським, а московське царство — Росією.

Згідно з 1., 6., 14. і ин. статтями того договору (див. Повне Зібран. Російськ. Закон.) Україна в своїх внутрішніх і міжнародніх справах zostалася незалежною республіканською державою, з своїм державним апаратом, законодавством, військом, судом, адміністрацією і т. д., і тільки де в чім обмежила себе в зносинах з Польщею та Турцією, які вважалися незмінними в рогами московського царя. На підставі сього договору між українською і московською державами установлений був і існував єдиний державно-правний звязок — це особа царя. Спільність царя для обох держав установлялася разом з існуванням на Україні своєї верховної влади в особі вибраного народами гетьмана. Україна остільки zostавалася незалежною і зберігала свою державність, що зносини між московським і українським урядами провадилися через міністерство закордонних справ і цар зносився з гетьманами, як і гетьман з царем через послів, яких вони посилали один до другого, як се звичайно буває між головами держав.

Гетьман Богдан Хмельницький утворив особливо приятні відносини з Швецією у його був особливий договір про взаїмну допомогу в війнах. Незадовго до смерті гетьмана, в 1657. році, до його прибули посланці од московського царя і од шведського короля. Московські посланці, претендуючи на старшинство, домагалися бути прийняті першими. Алеж гетьман був незадоволений відносинами царя до його другів і прийняв першими шведських послів, а потім, в їх присутности прийняв московських і сказав передати цареві його бажання, щоб він був другом його другів.

Все отсе свідчить про те, що Росія (в ті часи звучись і Московією) вважала Україну незалежною державою і визнавала її за субекта міжнароднього права остільки, що вела з нею переговори, як з рівноправною стороною, складано з нею міжнародові договори і зносилися з нею через послів.

Одначе, це не одповідало бажанням московських (російських) царів і вони повели свою політику в напрямі нищення не тільки української незалежности, а і всякої української державности. Вони справжували те, проти

чого в своїх листах знаменитий Англієць Кромвель попережав гетьмана Б. Хмельницького.

Користуючись скрутним становищем України в постійній боротьбі з Поляками і Татарами, що український нарід страшенно знесилювано, бо він вів оборонючі війни, царі все більше й більше касували державність України, а в 1764. році цариця Катерина II., використавши скрутне становище українського народу, особливо в відносинах з Поляками, не допустила до вибору нового гетьмана і скасувала гетьманство. Таким чином Україна, як держава, перестала існувати. Польща, яка спричинилася цьому, теж не встояла і через кілька років теж перестала існувати, як держава, поділена між Росією, Прусією і Австрією.

Алеж український нарід не зрікся своїх прав на власну українську державу. В 1847. році було утворене навіть спеціальне товариство, під назвою кирило-методієвського, яке мало своїм завданням відбудовання української незалежної республіки. Ця ідея ніколи не завмірала і жила в душі українського народу для того, щоб з усією силою проявити себе по революції 1917. року.

Революція 1917. року скасувала в Росії владу царя, а разом з нею і все те, що ним було утворено для позбавлення народів свободи. Всі народи Росії по революції стали однаково вільними. Для Українців разом з упадком царя не стало і того юридично-державного звязку, який сполучав Україну з Росією, український нарід з руським.

Одкидати це — значилоб визнавати, що скасуванням влади царя, український нарід, замість царя, придбав над собою владу російського народу, який уявляв більшість і може проявити своє панування над порабощеними меншостями так, як він того схоче. Цим касувався змісл революції, бо вона українському народові принеслаб тільки нове порабощення. Цим цілком касувався принцип самовизначення народів. Тому, що український нарід в 1654. році пішов під протекторат царя і став потім під його владою, то з упадком царської влади він став вільним од неї і перейшов (повернувся) в своє попереднє правне становище 1654. року, то-б то Україна знову стала незалежною, демократичною республікою.

Одначе, зреалізувати свої державні права зараз же по революції Україна не мала змоги. Причин для того було багато. Сама Росія не мала змоги зреалізувати свої права по революції негайно о стільки, що тимчасовий уряд не знав навіть того, що саме уявлятиме з себе нова Росія — чи республіку, чи монархію, і через те назвав її просто російською державою. Тільки згодом, під впливом українського руху та соціалістів, тимчасовий російський уряд став титуловати Росію республікою.

Ведення спільної війни з армією, в якій були помішані всі народности Росії; існування централістичного російського уряду, який призначався на місця відповідно вимогам політики централізації та русифікації; неможливість негайно вібрати з ріжних країв Росії українську інтелігенцію, щоб нею зараз же замінити чужинців і з її участю утворити й пустити в роботу свій дер-

жавний апарат, і т. д. — все отсе вимагало часу і пляномірности в проведенні реформи, через що Україна, як і інші, тимчасово визнала спільний російський, тимчасовий уряд і приступила до організаційної роботи, направленої на зреалізування в найближчому часі державних прав українського народу.

Тимчасовий російський уряд сьому рішучо спротивився, через що Українці вступили з ним в боротьбу. Утворивши тимчасовий парламент з правами установчих зборів, під назвою Українська Центральна Рада, Українці твердо взялися за роботу і 10. червня 1917. р. Центральна Рада видала перший універсал, який проголосив сю справу своїм ближчим завданням. Російський тимчасовий уряд пішов на уступки і після переговорів з ним 3. липня 1917. р. Центральна Рада видала другий універсал. На підставі сих актів, які свідчили, що Україна стала рішучо на шлях свого державного будівництва, Центральна Рада прийнялася за утворення свого державного апарату.

Найперше всього утворено було свій державний Секретаріат, який повинен був перетворитися в міністерства. Прийнялися також за організацію своєї армії, своєї школи, адміністрації, суду і т. д.

Інші народности пішли тим же шляхом, як і Українці. -- В наслідок сього 8—15. сентября 1917. р, в Києві одбувся зїзд представників народів бувшої російської імперії, скликаний Українською Центральною Радою, для розгляду питання про перебудову Росії і утворення між новими державами союзу. На той зїзд прибув і офіціальний представник російського уряду. В сей час Українська Центральна Рада і Секретаріат були визнані тимчасовим російським урядом за уряд автономної України.

На зїзді були представлені: Українці, Білоруси, Поляки, Москалі, Естонці, Лотиші, бесарабські Румуни, Литовці, Турки, Татари, Грузини. Постановами зїзду було визнано за кожною народністю право на самовизначення і визнано, що кожна з них повинна йти до організації на національнім принципі своєї незалежної держави і з сих демократичних республік старатися утворити спільний союз. Уряд кожної з сих держав повинен скликати негайно і незалежно од російських установчих зборів свої установчі збори. Для національних меншостей права на національно-персональну автономію в кожній з сих держав повинні бути забезпеченими особистою конституцією.

Російський тимчасовий уряд спротивився цьому, бо не розумів иншої Росії, як тільки в ролі тюрми народів з народностями, порабощеними і позбавленими права на свій національний розвиток і на своє життя. Такий уряд, будши тимчасовим і мавши своїм завданням тимчасово єднати всіх в Росії, не міг довго удержатися, алеж упадок його в додаток до того приспішили большевики. 27. жовтня 1917. р. цей уряд було повалено і владу перейняли в свої руки большевики.

Український уряд не визнав уряду большевиків над Україною навіть за тимчасовий уряд і таким чином справи з реалізацією державних прав України приспішалася. 7. листопада 1917. р. Центральна Рада видала третій універсал, яким вже формально і офіціальньо проголосила незалежність Української Народної Республіки.

Після цього в грудні 1917. р. Франція і Англія аккредитували до уряду Української Народної Республіки своїх офіціальних дипломатичних представників: Франція — генерала Табуї (Tabouis), а Англія — свого бывшего генерального консула в Одесі — Багге (Picton Baggee).

Наука міжнародного права визнає, що утворення дипломатичних зношин з новою державою являється актом визнання її. Окремий акт урочистого визнання вже не потрібний.

Таким чином, стоячи на ґрунті науки міжнародного права, треба вважати, що Англія і Франція вже визнали Українську Республіку. В сім акті треба вбачати те саме *restitutio in integrum*, силою якого Україна, позбувшись влади царя, повернулася в своє попереднє становище незалежної республіки, якого була при утворенні з царем договору 1654. року, в тім становищі своїм вона мала звязки з Англією і Францією, як субект міжнародного права. Тепер вони поновилися.

Як же поставився до цього російський уряд большевиків, що й до нині остається єдиним урядом Росії?

Актом 4. грудня 1917. р., опублікованим 6. грудня 1917. р. в Нр. 26 „Газеты Врем. Рабоч. и Крест. Правительства“, а потім в Нр. 6 „Собран. Узак. и Распор. Рабоч. и Крест. Правит.“, в ст. 90, Совѣтъ Народнихъ Комисаровъ, потверджуючи право на самовизначення за всіма націями, визнав українську народню республіку і її право на існування окремо і незалежно від російської республіки. Українську Центральну Раду він визнав буржуазною і об'явив їй війну, як всьому буржуазному.

В Нр. 12. тогож офіц. органу, в ст. 175, з 20. грудня 1917. р., в справі мирових переговорів з Укр. Центр. Радою, большевицький уряд знову заявив, що він визнає за Українською Республікою право „на независимое государственное существование.“

В грудні 1917. р. большевицький уряд вступив в мирові переговори з Німеччиною і союзними з нею державами. Наобіцявши руському народові мир „без анексій і контрибуцій“, він побачив, що цієї обіцянки не може виконати і шукав собі виходу. Для того він штучно утворив в Харкові групу большевиків, які проголосили себе урядом України, і в погодженню з нею рішив виступити в Бресті на мирових переговорах од імени Росії і України, щоб купити у Німців мир коштами, майном, інтересами і працею українського народу. Українська Центральна Рада, стоявши на сторожі інтересів свого народу, щоб усунути сю шкідливу для України містіфікацію і большевицьку аферу, послала своїх представників для мирових переговорів і 9. січня 1918. р. четвертим універсалом декларувала суверенність Української Народної Республіки і повну незалежність від Росії.

Після того нав'язані були в Києві переговори про мир між Україною і Росією. Представниками від Росії виступили: Х. Г. Раковський і Д. З. Мануїльський. В їх уповноваженнях від уряду Російської Світської Федеративної Соціалістичної Республіки, з 25. травня 1918. р. за N. N. 3019 і 3020.

написано, що їх уповноважено вести переговори й заключити мирний договір „между Російської Соціалістической Федеративной Со-вѣтской Республикой и Украинской Державой“.

30. червня 1918. року в залі Педагогичного Музею, де велися мирові переговори, було утворено урочисте засідання, на яким уповноважені Росії і України, як двох незалежних держав і рівноправних сторін, обмінялися уповноважувочними грамотами, про що складено було такого протокола на російській і українській мовах:

„1918. року червня 30. дня, м. Київ.

Виконуючи волю своїх урядів про заключення мирового договору і підпис актів переговорів та мирового договору між українською державою та російською соціалістичною федеративною совітською республікою, уповноважені представники обох самостійних і ні од кого незалежних держав зібралися в м. Києві, а саме: від уряду української держави уповноважений центральний суддя С. П. Шелухин, з одного боку, і від уряду російської соціалістичної федеративної совітської республіки, Х. Г. Раковський та Д. З. Мануїльський, з другого боку, і в потверження своїх уповноважень представити від своїх урядів грамоти, якими в нинішнім засіданні обмінялися, вручивши свої акти: Уповноважений С. П. Шелухин — уповноваженому Х. Г. Раковському, а уповноважений Х. Г. Раковський — С. П. Шелухину. Розглянувши грамоти, як Шелухин, так і Раковський заявили, що уповноваження, якими вони обмінялися, відповідають своєму призначенню і визнаються правильними.“

Сей акт підписали вище названі уповноважені і члени української делегації.

Після сього, згідно з договором 12. липня між Україною і Росією зав'язані були дипломатичні зносини і відкриті консульства російські на Україні, а українські в Росії.

Питання про визнання, на мою думку, вирішено, як правними фактами історії, так і вище наведеними актами і документами нового походження. Підіймати його наново можна тільки тоді, коли взагалі не визнавати ніяких прав і поставити собі завданням нищення чужої держави, свободи й права на життя та розвиток, коли бажати утворить порабощення народу.

Др. МИКОЛА БОДРУГ.

Чи можливий є союз народів?

II.

З дотеперішнього загального перегляду ясно слідує, що рівно союзи міждержавні як міжнародні оберталися і обертаються в узьких межах поодиноких цілий суспільного життя країв і народів. Цей характеристичний момент проявляється ще в вищій ступні в поодиноких організаціях міжнародних, чим у відносинах міждержавних *sensu stricto*. Так приміром ясно, що в робітничій організації другого Інтернаціоналу, заснованого в Парижі в році 1889. відігравали переважаючу роль клясово-робітничі моменти як установа в 1. мая 1890. про восьмогодинний день роботи і. т. п. В міжнародних організаціях іншого роду як в міжнародних научних інститутах та корпораціях — назначений момент предметово — здавалось би

— був спільною духовою власністю всіх народів, та однак підметово обнімав лише, так сказатиб, — невеликі гуртки або тільки декотрих членів наукового світа поодиноких народів та меншу або більшу кількість фінансових протекторів та „симпатиків“.

Тому що, як це сказано, думка про „союз народів“ в теперішній добі її уродин по правді не має в історії трівогого та непохитнього приміру — за винатком безуспішних зусиль Генрика IV. про утворення ліги, котра мала утримати „вічний мир“ та проби царя Александра I. утворити „Святу лігу“, — то й метод розсліду, чи союз народів справді можливий, мусить опертис на дотеперішних загальних анальоґічних проявах суспільного життя: можливий в отже тільки дедуктивний метод розсліду. Такою анальоґічною проявою для предметового обсерватора в безперечно сама держава в її історичній та правно-політичній структурі — як піддана під своєрідно-первісну владу спільнота одиниць і людських союзів, а особливо держава з населення ріжнонароднім. Не буде це парадокс, коли уявимо собі, що й державні організми, в яких би вони не обертались формах та якіб небудь вони мали характерні знамена влади, споюючої державну цілість — це особливо в державах з ріжнонародним населення „союзи народів“ — так в мініятурі, *sui generis*. Ніхто не заперечить, що імперія Олександра Великого, Юлія Цезаря та імперія російсько-царська обіймали собою багато різних племен та народів, о ріжнім ступні освіти, культури та звичаїв. Річ ясна, що підметова сторона цих народніх „союзів“, а саме воля народів в питанню добровільної чи примусової їхньої приналежности до державного союзу мусить підлягти критиці та надавалась би до виключно предметової обсервації лише остільки, оскільки народи, котрі входили в склад названих імперій, мали фактичну змогу впливати на устрій та територіяльну ненарушимість цих держав. Предметово беручи, була приміром імперія царська-російська також „союзом“ — чи як хто хоче її звати „зліпком“ різних народів. Між иншими входили в склад цієї імперії два великі народи, а саме: Українці і Поляки. Отже була вона своєрідним „союзом народів“ без огляду на це, чи воля українського або польського народа *in abstracto i objecto* була згідна з ідею російської державної приналежности чи ні.

Класичним приміром мініятурового „союзу народів“, в котрім підметова сторона державного твору може без сумніву підлягати критиці — це безперечно бувша „імперія“ австрійсько-угорська. Предметово обіймала вона численну кількість народів: германського, романського, славянського та навіть азійського походження (Мадяри).

Підметова сторона життя народів цієї монархії проявилася безперечно більше в цій о багато меншій державі, чим приміром в імперії римській або російській, а це тому, що поодинокі народи Австро-Угорщини завдяки конституційним підставам державно-правного устрою та парламентарному системови брали живу участь в політичнім та економічнім розвою цього народнього „союзу“. Так щож бачимо? Вже в зачатках конституційного

життя Австро-Угорщини заявляють Мадяри свою осідну волю жити самостійним життям, переводять в діло свої „сепаратистичні“ наміри та творять державу в державі, обраховану на політичне та економічне використання „союзу“ австрійських народів та славянських племен південно-карпатської та південно-дунайської області. А в самій-же Австрії? Конституція, парламент, горожанська свобода в найповнішій значинні: свобода особи, віри, науки, слова, преси, зборів, переселення, народнього господарства, тайна листів!! — словом: рай на землі, хоч „прослезися“, чоловіче, з радости, а не з розпуки! Ба — парламентарна трибуна, значить: говори представителю народа, що хочеш та скільки хочеш: все тобі вільно, ти прецінь в конституційній державі „ненарушимий“! Так щож в того? Право людської природи та „право“ сили є сильніше від їхніх зверхніх формальних окрас. Протягом конституційного життя Австро-Угорщини ми бачимо взаїмну боротьбу поодиноких народів між собою: одних в цілі осягнення або бодай запоручення формально признаних конституційних „свобід“, других в цілі узискання супрематії та панування над другими народами, „менше вартними“ — не панськими, не шляхотськими — над слабими!

В цій конкуренційній боротьбі о владу і поневолення були в „народнім союзі“ горою народи сильніші, отже передовсім Німці — не так з огляду на свою численність або економічну силу, як радше з огляду на історично-династичні традиції та на ідейну і тридержавним союзом скріплену єдність з корінними, державними земляками великої Німеччини; Поляки знова з огляду на свої шляхотські та великоземельні історичні традиції і династичні звязки з Габсбургами, Чехи — хоч в меншій мірі — так само. Отже взаїмна конкуренція о владу та боротьба безпощадна, котра в наслідках доводила до панування тих народів, котрі мали за собою елемент більшої сили. З цього вийшло дійсно панування Німців над всіма бувшими народами Австро-Угорщини, Поляків над Українцями в Галичині і. т. д. — нерозривний ланцюг проявів сили, закритих конституційним устроєм та прикрашених парламентарною трибуною.

Який кінець цього „союзу народів“ — ми бачимо. Поляки та Чехи вже в початках світової війни проявили ділом „сепаратистичні“ стремління, бож їм цей „союз“ не знадобився. В яким виді проявились ці сепаратистичні стремління — це гаразд знаємо та назначимо тут тільки загально, що іменно внішня форма цих стремлінь у обох названих народів, була тільки образом їхнього народнього характера і душі, а саме як у Чехів від початку показалась ясна і рішуча лінія в сторону держав Антанти так у Поляків старо-шляхотське: „Przy Tobie, Pane, stoimy i stać będziemy!“ не погасло навіть в завірюсі міждержавних, воєнних змагань та проявилось творенням лівіонів також по стороні середньо-європейського союзу держав з ясною ціллю — звалити держави Антанти та в вибухах маніфестацій з приводу оголошення цісарями осередних держав „незалежности“ Польщі.

Погром середньо-європейських держав стався рівночасно ліквідацією мініятурного союзу народів Австро-Угорщини. Всі чужі народи покинули

Німців австрійських та відмежувались від них неначе хінським муром. Про взаємне, правильне відношення між австрійськими Німцями, а приміром Чехами та Юго-Славянами принайменше наразі не може бути й мови та один народ відноситься до другого радше неофіційно при допомозі безстидних та розбійничих капіталістів та визискувачів людської праці, ніж при допомозі зависимого від них державного апарата.

Поминувши те, що держави — все одно: старі чи новітні — в більшій кількості не є чисто національні, а представляють аліпок різних племен та народів, можемо сміло ствердити, що впрочім без огляду на цей момент навіть національно одноцільні держави можуть бути *mutatis mutandis* праобразом для оцінки питання, чи союз народів можливий чи ні. Бож і національно одноцільні держави є рівнож союзами більшої кількості одиниць та спілок для означених цілей без огляду на те, чи це ціли, впливаючі з природи та не входячі в свідомі роздумування суспільності чи ціли позитивні, оперті на спільній волі народних верств, станів, клас.

Входити в ество та ціли держави як такої тут не місце. Зазначимо тільки загально, що й до цієї пори це питання наукою не порішене остаточно. Багато літератури в згаданім напрямку, почавши від Платона аж по найновіші часи просто непроглядне. Майже всі історики, філософи, правники, теологи, соціологи займалися цим питанням. Та найновіша історія, а передо всім світова війна з її політичними і економічними наслідками здається доказали, що ні теорія „державного договору“ Руссо і Канта, ні теорія „стану опанування“ Боссіє, Зайдля, Борнгака та Захарія, ні розуміння держави як „народа“ по думці Пуфендорфа, а по часті й Русса або як духово-морального „колективу“ по думці старого Платона, а відтак Вундта, Горького, Генеля та інших, не описують так вірно ества і ціли держави, як представники теорії сили: Спіноза, Галлер, Ляссаль, а найбільше Маркс та Енгельс, котрі уважають державу проявою панування сильніших над слабшими. Енгельс говорить в своїм творі „про зачатки родини“ про державу ось що: „Спільнота цивілізованого товариства є державою, котра у всіх візріцевих періодах без виїмку є державою пануючого класа та у всіх випадках в своїй суті являється машиною до поневолення пригнобленою використовуваної класи“. Очевидно Енгельс мав тут на думці передовсім робітничу класу та як ми від себе додамо ще до поняття цієї „цивілізованої спільноти“, явну ціль поневолення використаного народу, то тим самим доповнимо тільки образ розуміння новітньої держави, що має творити підметовий субстрат „союза народів“ в розумінні версальського мира.

На цьому місці є для нас важне це, що й держави сьогодні національно одноцільні розпадались первісно на різні племена, котрі доперва протягом віків в своєму історичному розвоєві наслідком потреби охорони спільних інтересів зеднювались в одно, звичайно під пануванням одного суверена. Приміром тут союз німецьких держав. Різниця між національно одно-

цільними, а неоднотипними державами з огляду на тривкість союзу проявилась в наслідках світової війни. Австро-Угорщина розпалась, бо була національно неоднотипна, Німеччина як національно однотипна держава заховала бодай на цей раз державну єдність; ніхто однако не може вгадати, чи і як довго ця єдність — отже „союз соплемінників“ устоїться.

Найбільшу трудність в рішенні питання про можливість союзу творить отже само назначення відношення народів до держав як таких. Чож „народ“ а „держава“ — це поняття ріжні, а в декотрих випадках навіть самі з собою суперечні. Між тим однак, як поняття „союзу“ держав не нове та дасться аж по найновіші часи розсліджувати на основі обсерваційного метода, то поняття дійсного союзу народів в його проявах так сказатиб аналогічних до союзу держав — в нове. Заздальгидь можна сказати, що ідея союзу народів, так як її розуміють подібні держави Антанти, є сама в собі противорічність. Бо з одного боку ніхто не може твердити, що держави Антанти, підносячи ідею союзу народів покинули історичне розуміння держави як такої, — отже по більшій часті зліпки ріжних народів та племен під володінням сильнішого на означенім з гори земельнім просторі, що вони отже при розрішуванні світових питань мира не узгляднювали державних меж, а з другого боку ці держави, назвали вправді перший розділ версальського мира евфемістично „Союзом народів“ та забули означити, що це таке „народ“ та не означають по новим методам і новій ідеї відношення народів до держав. Навпаки, для них розуміння „нарід“ і „держава“ тотожні та у поодиноких постановах версальського трактату про „союз народів“ говорить про народи як про держави *sensu stricto*. Для них є отже „народами“ рівно здебільша національно однотипна Франція і Італія як Сполучені Держави Північної Америки, Британія, Польща, Чехо-Словакія або Румунія, котрі під цю хвилю аложені з найріжнородніших племен та народів, просто ворожих державному союзові приміром таких державних новотворів як Польща або Румунія.

З того слідує, що антантська ідея „союзу народів“, до котрої так одушевляється Вільсон, Клемансо, Мільранд, Льюїс Джорж, Асквіт та інші, саме покривається з досі відомим розумінням „союзу держав“, на котрого основі як раз вродилася світова війна та стремить до означеної цілі, а саме: до використання добутків побіди над середньо-європейськими державами та сходом Європи.

(Далі буде.)

Др. ЯН. ГЕРБЕН.

Томаш Масарик.

(Переклад з чеського.)

Томаш Масарик народився 7-го березня 1850. р. в Годоніні, моравському місті на угорському кордоні. Його батько був візником в цісарському маєтку. Томаш зазнав не мало злиднів за молодих літ. Він учився шляхетства у Відні, ходив до реальної школи в Густо-

печіх, працював, як практикант на вчителя, брався і за ремесло ковальське і нарешті учився в німецьких гімназіях в Берні та Відні. Потім студював на університеті в Відні та Ляпську, і в р. 1879 став доцентом філософії у Відні, а в 1882. р. — професором філософії у пражському, чеському університеті.

Через те, що студентські свої літа прожив Масарик серед Німців, він завжди був дуже свідомим Чехом, працював приватно над рідною мовою, навчився читати і писати по російськи та по польськи, а також мов французької і англійської. Перші його праці письменницькі „про патріотизм Плятона“ і „Про гіпнотизм“ були опубліковані на чеській мові.

Вже перша більша праця Масарика, якою він проложив собі дорогу на університеті — „Самовбийство, як патологічне зявище в сучасному товаристві“, звернула на нього увагу ученого світа. Молодий філософ розясняв, що хоробливе самовбийство виростає з браку почуття побожності серед сучасного громадянства, і це приводить до того, що у людей зменчується правдива побожність. У Празі Масарик заложив підвалини новofілософiчного напрямку. До цього часу чеські філософи ще ніколи не займалися соціологією. Але новий напрям не був лише тільки в цьому: він був також і в дусу Масарикових відчитів.

Масарик, як побожна людина, — зявище, цілком нове на ті часи, — читав про річи релігійні, звертав увагу молоді на англійську та французьку філософію і часто говорив людям про потребу моральності. Його напрям дали назву „моральності духа“; через це і серед товаришів дістав він назву „духовний пастир“.

По своїй-ж методи він був реалістом. Темати його практичної філософії, яку він читав студентам, були пражські події, про які йшов розгелос поза університетом та поза колами вищої школи.

Студентство тиснулося до аудиторії і мало не молилося до свого професора.

Тимчасом почало зростати незадоволення, яке поширювали старосвітські та ретроградні елементи.

Це незадоволення ще побільшилося, коли в р. 1884 Масарик заложив молодий університетський критично-учений журнал „Атенеум“, у якому висловлював незадоволення з того, що чеська ученість стояла на низькому рівні.

В 1891. р. Масарика обрано послом до віденського парламенту, де він і був до падення старочеської та перемоги молодочеської партії. Він одразу звернув увагу парламенту на себе, стисло сформульованими засадами, глибоким змістом та обгрунтованістю своїх промов і надзвичайними ораторськими здібностями.

Успіх його промов не полягав в якихнебудь мистецьких, ораторських способах, а в здібності переконувати. Устами Масарика завжди говорило глибоке натхнення та переконання.

Його виклади про відносини чеського народу і взагалі словянських народів до Австрії, про духовну порожнечу австрійських Німців, що покладали надії і сподівалися чогось тільки з Німеччини, небезпеку „всенімецьких“ завоювателів і їхньої філософії „пануючий народ“ для народів словянських, про витревалість Прусії змусили посла Менгра викрикнути на адресу Масарика: „Великий зрадник“. Але-ж рівночасно своїм словом Масарик обєднав австрійських Славян в одну цілість.

Діяльність Масарика була дуже успішною, однак всеж таки він визнав, що виконав працю далеко більшого значіння для свого народу коли буде працювати словом і пером вдома, а не працювати на віденським ґрунті.

І в р. 1893. він зложив свої мандати. Учені праці Масарика, як професора університету і письменника, від 1895. р. увесь час концентрувалися коло чеського питання та проблему малих народів взагалі.

Його погляди, проведені в творас: „Чеське нитання“, „Карл Гавлічек“ та „Соціально питання“ провадять до того, що чеський народ опинився в такому тяжкому стані в якому він перебуває в Австрії і що мусить добре знати свої сили і свою програму, щоб заховати свою особистість в Європі.

Чеський нарід повинен будувати свою програму на поступі, лібералізмі та демократичности. Він захиститься від Австрії тільки витревалим прямуванням до морального життя, просвіти та господарської сили.

Масарик проголошував послідовний реалізм, підставою якого є: триматися як найміцніше реального ґрунту, дивитися кожному питанню у корінь, не робити собі ілюзій що до сучасного ставу річей, які напештує людині власне її бажання. В політичному і соціальному житті бачити вчинки, а не слова.

Цей реалізм був ворогом історизму. Це значило, що не має зрікатися свого місця в історії, а значіння, яке нам показали Гус, Жижка та Гелчіцький, але працювати в сучасних відносинах так, щоби викликати уважність до своїх здібностей серед інших народів.

Особливо мала книжка „Про чеське питання“ в народним катехизмом. В праці виданій в Празі про Карла Гавлічка Масарик, як на повному прикладі свого попередника обґрунтовує свої погляди.

В соціальному питанню Масарик хоч і відкинув навіть і наукові підвалини Марскового учення, як і Марсків світогляд, але за те, з тим більшим запалом прищеплював своєму народові соціальні переконання, соціалізм взагалі насамперед любов до поневолених, бо соціалізм виникав з огляду на недосконалість та неморальність громадського життя. Поруч з книгами та брошурами, що писав Масарик, він з 1893. р. був редактором щомісячного журналу „Наша доба“.

В літературній діяльності остатніх літ Масарик займався й справами Росії. Результатом многолітньої праці і декількох подорожів до Росії була його праця „Росія і Європа“, в якій він засував філософію російської історії також як інших славянських народів, цілком відкинув наславізм старого типу, і показав світу російську революційну проблему. Книга вийшла майже на порозі світової війни і стала ніби ключем до падіння царизма і до розпаду більшовицької революції.

Вся діяльність Масарика в народі від р. 1882. була цілком нова. Він був прапором, якого народ не витав. Прийшов він до своїх, і свої його не признали.

Пророче! Ми хочемо чути лише приємні речі, гукали в Чехах до ватажків.

Але Масарик був правдивою людиною, через це не вагався говорити хочби і терпку правду також і своєму народові. Він приносив своїм людям нові форми патріотизма. Він учив, що любов до свого народу не наказує ненавиди до інших народів.

Він розночав в р. 1886. боротьбу проти підроблених старих рукописів, які хоч і підлещувалися до народнього честолюбства, але завважали науковому пізнанню правди.

Масарик висловив засаду, що народня культура не може закладатися на брехні. В році 1899. виступив проти того, ще Жиди вживають християнської крові для своїх обрядів. Він, бачив ганьбу для народу чеського і не міг допустити такої некультурности, щоби вірити в забобони, які поширювали клерикали та антисеміти.

Цими обома виступами він однаково добув собі ворогів як з одного, так і з другого боку і ця ворожість до нього і була, на жаль, поводом того, що ніхто не хотів нічого чути про наукові, ані про політичні заслуги Масарика.

Однак вплив Масарикових думок був великий, хоча й поширювався помалу. Під його впливом було все молоде покоління чеське, словацьке, а так само він поширювався й поміж Сербів, Хорватів, Словінців та Українців (галицьких).

Друга частина політичної активної діяльності Масарика розпочалася з р. 1907., коли його вибрали послом до парламенту на моравському Валашську. Тоді саме вже зароджувалась світова війна, початок якої криється в прилученні Боснії та Герцеговини до Австрії, що перепровадив, на перекір волі майже всіх держав, міністр закордонних справ — інтригат Еренталь. Але на те, щоби досягти помочи хочби Німеччини, він-би мусів запродати Німцям Австрію душою і тілом,

В цей час Масарик став до боротьби з Австро-Угорщиною на життя і на смерть.

Підчас свого 60-ліття ювілею з приводу народження Масарик спростував переконання про те, що людина, чим старша тим консервативніша.

Я гадаю, сказав він, що молодь є консервативна, бо не має досвіду, але, що старша людина, що має більш досвідчення, через це саме має бути радикальнішою.

Масарик довів свій радикалізм своїми ділами.

Зовсім щиро признався він, що в своїй політиці, довго тримався переконань Палацького і силкувався працювати над тим, щоби зі старої Австрії зробилася нова держава, поступова, змодернізована. Алеж коло р. 1907, було вже йому ясно, що між Чехами та Австрією лежить велика безодня, бо Австрія є насильницька, ретроградна, шляхотсько-династична, а національна, тимчасом як ми, Чехи, народ поступовий, демократичний відданий національній ідеї.

Масарик розпочав наступ проти закордонної австрійської політики виявив її неморальність, підлу злочинність і безсоромне підроблювання документів на те, щоби оправдати австрійський напад на Сербію.

Ледво розпочала ся війна, Масарик отверто виступив проти Австрії.

В осені 1914 р. він двічі їздив до нейтральної Голландії, щоби познайомитися з замірами Антанди.

Звідти він завязав зносини з Англією, Францією та Росією і поїхав в третю подорож до Італії та до Швейцарії, щоби повернути звідти переможцем або переможеним.

В своїй славній промові, в липні 1917 р. у. Києві, яку ми потаємно перевезли до Праги та розповсюджували в писаних копіях, він говорив:

„Коли розпочалася війна, і коли я побачив, що наші вояки починають поступати в напрямі нашої народницької славянської програми, коли я побачив як Австрія мстить на наших людях, коли я довідався, що на Мораві було повішено чоловіка тільки за те, що він мав, російську відозву Миколая Миколаєвича, що, то одного, то другого розстріляно, я мусів сказати; ти можеш робити мені, як наші вояки, як всі наші люди, наші виборщики. Я вирішив, що мушу і ти в купі з тими, хто воює проти Австрії. Я переконаний, і це говорю вже третій рік, що між Чехією та Австрією, власне Габсбургами нема жадних кампромісів.“

Це воєвничче гасло вперше отверто висловив Масарик за кордоном в день Гуса 1915. року в Женеві, куди так само промовцем чеськими збігцями було запрошено з Парижа професора Деніса.

З Швейцарії Масарик виїхав до Парижа, а на осінь — до Лондона. І коли австрійська влада позабирала його посади, позабирала його майно й видала за ним стежний лист, влада англійська запропонувала йому посаду на університеті в Лондоні по відділу славянському. Там Масарик впорядив вступний відчит 19-го серпня. То було свято, бо ж навіть голова кабінету міністрів привітав Масарика, а в числі слухачів був увесь англійський політичний світ, перед яким Масарик висловив свої думки про майбутність великих і малих народів. Між иншим він говорив про свій народ:

„Німецькі імперіялісти часто кажуть, що малі народи не можуть створити великих людей. Говориться, що великі люди потребують широкого поля та широких стосунків з людьми великого духа. Я тому не вірю й беру за приклад свою власну землю. Цілий світ знає й поважає Івана Гуса, цілий світ учився від навчителя Коменського, релігійне братство спілки Чеських Братів, як запевнюють історики є дивом історії, а фундатором цього Братства був Петро Хельчицький, великий предтеча Толстого, якого оцінюють все більше. Наш народ був перший з поміж тих народів, що зломали централізацію середніх віків і одважився вимагати реформації. Жіжка ватажок гуситів був першим організатором сучасної військової трупи“.

Року 1916-го Масарик приїхав до Росії. Там він почав організувати з маленької купки дружинників, чеських легіонарів, чесько-словацьку армію. Військові сурми вигравали завзятіше і рішучіше, що більш поширювалась та розрасталась справа. Не можна читати без зворушення про те, як під прапор Масарика горнулися однодушно полонені чеські, моравські, шлезькі і словацькі, як перші полки відгукалися на його гасла й на воєнських переглядах вітали його як рідного батька. Відділи чеських вояків були, мов на показ, і ті московські офіцери, що приїздили подивитись на них, писали про це військо слова патхненої похвали. Чеські вояки були між собою як справжні брати, заховували строгу гусицьку дисципліну і духовну братерську єдність, не дозволяли нікому з поміж себе піяцтва, недоброї поведінки, — а їхньою розвагою були тілесні вправи, книжка, спів, музика, газети, спорт, малярство. Перший бій чеськословацького війська проти Німців та Мадярів у Збороні вкрива славою чеське військо й чеське юнацтво завжди читачиме про нього, притаївши дихання. Там панував дух Масарика, той дух, що перейшов на наших вояків в Росії, Франції, Італії та Сербії.

Про власні вигоди Масарик не дбав. Людина, що наближалась до семидесятого року життя, мандрувала по Європі, Азії і Америці. Тим часом дома військові суди чинили розправу над його родиною, не маючи змоги вхопити в свої лабети його самого.

Масарик з своєю донькою Ольгою перебував на чужині, син-малар, донька Аліса позбавлена професури й закинута до віденської в'язниці, провела за ґратами більш 8 місяців, а син Іван з осені 1914 року аж до останнього часу відбував салдатчину, відданий на поталу Австрійцям. Самітня дружина Масаринова, була під безнастанним доглядом поліції, й навіть тоді, як вона занедужала, їй не було дозволено виїхати на село...

* * *

18. грудня 1914. року виїхав Масарик з Праги, яко приватна людина, професор, посол, — алеж це був герой, що подався в подорож, щоб шукати золотого руна. Або загинути, або перемогти. Народ не провожав його своїми благословеннями, навіть не розумів його завдань, бо послідоваників, цілком певних і відданих було не багато.

В грудні року 1918. повернувся жданий всім народом, яко президент Чесько-Словацької Республіки. Навряд, чи є чеське серце в Чехії, на Мораві, на Шлезьку чи на Словаччині, якеб не билося голосно, коли згадується імя Масарика. Поважання його імени просто святочне. На язык напрошуються біблійні образи, коли дивимось на те зворушення, з яким народ готувався його витати. Благословенний він, коли приходить...

Приходить той, що мов другий Коменський, ходив по представниках влади, до міністрів та дипломатів, щоб переконати їх, що Австрія не має права на те, щоб її зберігали, бо це держава без душі, держава яку підтримує лише військо та поліція в інтересах кволого габсбурського коdda, ходив переконати, що Німеччину не можна поранити найдужче, як тільки з боку — з Австрії. Це була просто неможлива праця, через те, що Австрія мала багато прихильників і в Англії й у Франції й в Росії, з огляду на стару теорію про рівновагу сил.

Приходить той, що від князів та міністрів вимагав волі для свого народу, народу Гуса. Й мав неможливе завдання, бож світ уявляв собі нас в тім викривленім та затьмаренім образі, який подавала про нас німецька преса. Багато було таких, що говорили, ніби наш нарід ще не доріс до того, однак Масарик вимагав самовизначення і республіки, бож він вірив й переконував невірнучих, що наш народ має досить сили, аби прийняти свободу, колиж він власною силою, не зважаючи на ворожу силу Відня та Риму зумів себе зберегти, удосконалити й утворити власну культуру. Масарик вірив в народ чеський, вірив, що народ свідомий себе й вихований є здібним до самостійности, самодисципліни, праці порядку, яких буде потрібно, щоб утримати республіку. Хто виходить з віри, той стає сильним, а віра Масаринова увінчалась Чесько-Словацькою Республікою.

Народ чеський завинив Масарикови більш, як всім своїм попереднім героям, — нехай же сьогодні підведе свої рахунки й виплатить свій довг, хоча б кредитор не згадував і не бажав повороту боргів, а тим менше — похвал. Але коли ганьба невдячному чоловікові, то була б ганьба й невдячному народу.

Чеський трон, на якому сиділо від року 1526-го дванадцять цісарів римських й чотири цісарі австрійські з роду Габсбургів знищено, а на тім місці сидить тапер Томаш Масарик, замість можновладців з божої милости, син вбогого візника — з волі народньої. З цього є велика радість серед всіх сучасних щирих Чехів, так само як була велика радість тих, про яких оповідає старий літописець, що були при обороні Юрія Подебрадського, коли люде плакали з радощів, плакали, що Господь святий врятував їх зпід кормиги німецьких королів, які хотіли чинити зло чеському народові, а найбільше тим людям, що додержували заповітів святого письма.

Не тільки Прага та більші міста, — кожне село, кожна оселя в Чесько-Словацькій Республіці повинні прикраситися святочним вбранням, щоб увітати Т. Г. Масарика.

—

А. В-ИЧ.

На манівцях.

На Україні і за кордоном стоять проти себе два табори. Назв'їм їх з огляду на політичні, економічні, суспільні і культурні інтереси: ліві і праві. Назв'їм з огляду на їх похилу: Українцями, що вірять в самостійну суверенну Україну, хочуть її й стремлять до неї і — мешканцями України, що не вірять в самостійну, суверенну Україну, не бажать її, бо бояться того її обличчя, яке вже вдало зарисуватися (це між правими) і не мають охоти ставити вище принцип Української державности над суспільно-політичний ідеал соціалістичного максималізму (це між лівими.)

Переводиться що раз сильніша консолідація (правих) з одного боку і що раз сильніша диференціація (лівих) з другого.

„Союз Україна“ і „Союз української державности“, — хто зможе провести між ними лінію, яка зазначувала б між ними різниці або вказувала на спільні пункти? — вони доповнюють себе, підмагають, та по своїй програмі напевно не будуть поборювати одні других! Це таке ясне, що шкода тратити слова і папір. Та чи вони назвуть свою Україну „Гетьманщиною“, чи виберуть собі короля, чи тим гетьманом буде Скоропадський, чи королем виберуть, якого иншого нащадка гетьманського роду, від цього Україні ні тепло ні холодно. Чи вони зорганізують своє правительство в Львові чи у Відні, то однак буде їм доля, як всяким инчим Денікінам! А український народ, як проганяв з України Денікіна, що вів за собою чорних поміщицьких кружків, так само гонитиме на безголов'я всякого гетьмана чи короля, що в ім'я поміщицьких інтересів піде походом на Україну, несучи ярмо неволі українському селянству. А там усія балачка про те, що мовляв сойм і т. и. це вже полова, на яку не піде український горобець. Раз ти ідеш із чужини проти України і проти її демократичного і соціалістичного уряду, то хто ти такий? І чого бажеш? Панувати?... Доволі! Пресимо на Україну до праці, до чорної роботи. А хазаїнувати зможе сам народ, тай ти, добродію, як складова його частина. Буде без панування! Просимо ставати в ряд: не як гетьман, не як король, не як козак навіть, а як громадянин. Ставай у ряд, а робота сама влізе в руки!

А ось з далекої України із Харкова пише послання на всі сторони Президент Ради Народніх комісарів Української Республіки п. Раковський.

Ну, тай лекше відіхнули! А то ніяк не могли дізнатися, який то уряд на тій „совітській Україні? Казали Ткаченко, писали, що просять Винниченка (ну, це здається неправда!), а то вже хочби й Мануїльський. Ніяк не дізнаєшся, хто головою того українського уряду? А тепер уже ясно: Раковський!

Бодай не буде плутанини! Отож знаємо: президент Раковський! Знаємо: у Києві бунт богунівців ізза задержання чрезвычайки. Знаємо: Троцький заявляє американському журналістов: Україні ніколи не признамо самостійною державою ізза її багатств і доступу до моря. Знаємо: за українську пшеницю торгуються з Англією московські кооперативи. Знаємо врешті: Спільні залізниці, почти і т. д. значить московські на Україні, спільна червона армія. Ну, що ще? Різниця між Денікіном і Раковським в тому, що Денікін замикає українську академію наук і український університет, а вводять на Україну з московським і українського поміщика, а Раковський нищить поміщика а дозволяє отворити університет і академію! І за це спасибі! А в харківському дневнику „Комуніст“ Раковський каже: не буде ні московської ні української республіки, буд тільки пролетерська російська федерація. А деж українська держава? Деж воля народа збудувати державу, яку той народ хоче мати; яка йому потрібна? І Денікіна (чи Скоропадського) і Раковського двічі проганяв наш народ із України і вони в одно лізуть. І знов народ бється з ними, а вони знов кричать на весь світ, що вони одинокі заступники українського народа. Смішно і глупо і болюче.

* * *

А вже найбільш болюче те, що деякі найскрайніші ліві партії українські резигнують із боротьби з московським більшевизмом, ба навіть помагають його насаджувати.

Завоюймо волю Україні, затвердім за нею її державну територію, а тоді, просимо, у зєднаній, суверенній Україні народ проголосить радянську владу, соціалізацію комунізм — не

найдеться соціаліст на Україні, щоб не радів із того, щоб всіх своїх сил не поклав на працю соціалістичному ідеалові. (Так званих Гоф-соціалістів я не хочу брати під увагу!). Тоді, хоч може і не всі наші максимальні соціалістичні ідеали здійсняться відразу — всеж таки помалу завоюємо для них організаційною роботою і законодавчим шляхом що раз то ширше поле горюжанства! Але, щоб задля соціалістичних максимальних ідеалів жертвувати українською державністю, годі! А що, як на Московщині збанкрутує соціалістичний максималізм і возьме верх реакція (з царатом), а ми впрягли Україну в московський державний віз! Куди її потім повеземо! Чи впряжемо її в царську колясу, чи зачнемо нову революцію і будемо верстати наново тяжкий і довгий шлях від Центральної Ради й її першого універсалу, автономії і т. д.

Коли вже народові кровавиться за самостійність і визволення з ярма Московщини, то не краще кровавиться одним тягом, а не зачинати опісля нову руїну цілого українського життя?

Передомною „Угода закордонних груп української комуністичної партії і української партії Соціалістів-Револьюціонерів“. § 1. угоди цього блоку: „Спільною метою блоку є утворення незалежної соціалістичної Радянської Республіки в етнографічних межах“. Нема, що правда, мови про суверенність, але під цим § може підписатися всякий соціаліст. (А заява Раковського і Троцького?)

А тепер § 4. Угоди: „Всяке угодовство і коаліція з великою і дрібною буржуазією виключається. Під буржуазією розуміється також і так звані „соціалістичні“ партії, що стоять на послугах у буржуазії.“

Отж виключається угодовство з соціалістичними партіями, які стоять на послугах у буржуазії (дуже тяжко провести лінію між тими, що стоять на послугах у буржуазії, а тими що для оборони свого національного існування приневолені користуватися допомогою так званої української дрібної буржуазії — читай українського малоземельного селянства, яке стає в ряди повстанців на допомогу так званому „соціалістичному“ українському урядові, — що бореться проти московського поневолення однаково: чорної сотні, як і червоної чрезнайки.) І з тону і резолюції і органу, в якому вона надрукована, виходить, що контрреволюціонерами, з якими радянсько-революційний блок хоче боротися, є народні українські маси, які оце вже втретє проявляють свій контрреволюційний гнів проти московського більшовизму а природним союзником тогож блоку будуть московські комуністи, які не можуть перейти найпершої азбуки соціалістичного інтернаціоналу: оставити кожному націю хазяїном у своїй хаті. Якеж це єднання пролетарів усіх народів, коли за економічні інтереси українського народу (пшеницю, якої потребує Англія), веде переговори не представник економічної організації України — український кооператив, тільки кооператив московський, той сам, що й при царському урядові мав виключне право заступати інтереси цілої Росії (отож і Московщини й України!)

І коли з одного боку угода блоку добачує контрреволюцію в тому, що українська нація боронить своїх життєвих інтересів у всю їх ширину, а саме: політичних, економічних і культурних, так з другого боку цей блок не бачить контрреволюції там, де вона є а саме в об'єднанні із московським більшовизмом, який подавлює самостійність української республіки політично (військо, залізниці, пошти і т. д.) бере в свою курателю український народ в економічних справах, (торговельні договори з закордонними буржуазними державами на продукти поневоленої української землі) і хіба в одному культурному напрямку при третьому з черги закріпощенню України дає, не знати на як довго, деяку продишку „українській буржуазії“!

Тако розуміння революції й контрреволюції у закордонного радянсько-революційного блоку.

А на Україні? Соціалісти революціонери працюють в уряді Мазени, а ліве їх крило, і їх блокові союзники комуністи не змогли навіть дістати свого президента Ради Народніх Комісарів, тільки проводить у тій раді п. Раковський із „репрезентантів комуністів України“ (яке делікатне названня московських комуністів завойовників України).

Якеж значіння може матиме ця угода закордонних груп українських комуністів і есерів? Практично невелике — доки на Україні есери будуть працювати в уряді Мазени і доки той

уряд зможе удержати і закріпити за собою територію проти московського комунізму, згідно доки український народ чи то повстаннями, чи то участю в армії, яка боронитиме України перед московською чрезвычайкою, не дасть свої апробати на згадану вище угоду (в цілому).

За те перший параграф цієї угоди вказує, що „незалежна соціалістична республіка в етнографічних межах“ є категоричним імперативом від найскрайніших соціалістичних (комуністичної) українських партій до всіх тих партій центра і далі на право, яким ця соціалістична українська республіка не загрожує в їх класових інтересах.

І тут стає перед очима українського уряду Мазепи грізне *memento!* Незалежна соціалістична українська республіка в етнографічних межах! (Пропускаю нарочно радянська — бо форма влади залежатиме від сили радянського блоку і від його вмілости і зручності зацікачувати цією формою влади інші соціалістичні партії.)

І коли уряд Мазепи (як продовження уряду Мартоса) бореться оце вже другий рік за ідеал соціалістичної республіки, то провинився він дуже супроти стремління до об'єднання всіх українських земель, цілої етнографічної території в незалежну соціалістичну республіку. (Декларація з 2. грудня 1919. р.)

Та й з тою незалежністю далеко не все в порядку. Українське громадянство не може і не сміє погодитися з цим, щоб український уряд переніс своє міністерство закордонних справ на Аляску Руж до Варшави.

А шкודה що так склалося! Бо український уряд який репрезентував би незалежну соціалістичну республіку, що стремілаб до об'єднання всієї етнографічної території України, міг би зеднати при собі представників усього українського громадянства. Зацікавлені в такій Україні і такому її представникові-урядові всі духово-творчі сили України, зацікавлені українське селянство і робітництво, зацікавлені політичні партії від соціалістів-революціонерів, соціальних демократів і радикалів, (всі три ці партії фактично працюють в уряді Мазепи) до соціалістів федералістів, які в листопаді м. р. рішилися піддержувати уряд Мазепи і які після афери Барана в Кам'янці певно не захочуть змінювати свої лінії.

* * *

Оставалиб поза цим українським самостійницько-соціалістичним блоком з одної сторони українські комуністи, боротьбісти і ліві есери. І тут здоровий розум диктує працюймо! Ідм двома шляхами до однієї мети: незалежної, суверенної з єдиненої республіки. Побідить радянський блок — заведе радянську форму влади. Побідить самостійницько-соціалістичний блок — тоді радянському блокувці прийдеється дорогою опозиції переводити свою радянську систему, оскількиб не хотіли прийняти її відразу інші соціалістичні партії.

А з другого боку остануть поза межами самостійницько-соціалістичного блоку деякі ґрупки, як ес-е-си (ці псевдо соціалісти) і народні республіканці, обі кажу ґрупки, провідники без війська. Перші з них: багняна ростина, що вибула на хвилинку на болоті нашого отамання, і з банкрутством отамання сконала, друга — навіть не жмінка, але кілька розкинутих одиниць, що їх і на пальцях одної руки почислиш. (Можна на певно сказати, що ідейні інтелігентні одиниці, о скільки в між ними, стануть до праці вкупі з ес-е-фами.) Остають ще з придніпрянців: хлібороби-демократи. Вони вже нехай остаються за кордоном при своєму гетьманові чи королеві. *Przy tobie Panie!* скажу їм фразою польських станьників. А з Галичан не згадані досі ес-деки. Цікава це партія. Попи, професори, адвокати, судді і т. п. бюрократія, а з ними ґурток селянства. Соціально не зріжничкована партія, зуміла взяти в свої руки керму політичного, економічного і культурного життя Галичини і являлася представником галицького населення. Це було до війни. За час війни нагрінула чимало. Але заки прийшов обрахунок, настала українсько-польська війна, а з нею нові гріхи: Денікініщина і т. д. Не хочу робити здогадів, але маю таке враження, що обчислення сил в найближчому будучому буде розгромом цієї партії. Та тепер одно певне: провідники галицької національно-демократичної (або як вона тепер називається „трудової“) партії не заявляться ні за яку ціну за урядом Мазепи. Пояснюватимуть це декларацією Лівичького 2. грудня в Варшаві. І колиб те як раз було причиною побороювання уряду Мазепи, можнаб їх, як Галичан пробувати

оправдувати. Але на ділі вони поборюватимуть уряд Мазепи, як поборювали уряд Мартоса, як поборюватимуть кожний український соціалістичний уряд і то з принципу: як противники соціалізму. Це в великій мірі пара придніпрянським хліборобам-демократам. Спільні ідеали і спільні в них противники.

Тепер тільки одно питання: чи всі? Від довшого часу ця партія ділилася на праве і ліве крило. Поборював колись голову правого крила, Костя Левицького, голова лівого крила Євген Петрушевич. Тепер коли Петрушевич є диктатором, хто його там знає, хто з них правий а хто лівий?

В одно тільки не вірю: щоб ціла маса української інтелігенції, яка перед війною причислялася до е-н-деків, о скільки й досі оставалася у цій партії, могла так без застереження писатися на всякі диктаторські, денікінські, гетьмансько-королівські авантюри, на всякі Паньківсько-Сазонівські московські федерації і т. п. зрадинцьку акцію деяких провідників цієї партії супроти української нації. Чи ж справді так до безсоромна витерті чола у всіх членів цієї партії? Немає там людей, які вірили в самостійну, суверенну об'єднану українську республіку, стреміли до неї? Будемо ждати...

Підрахування цих груп і партій, які не піддержують самостійницько-соціалістичного блоку, що найшов свій вираз в уряді Мазепи, показує, що поминаючи придніпрянських хліборобів-демократів, загнаних на соціалістичні партії за прогнання з України їх гетьмана Скоропадського і галицьких національних демократів, яких галицька катастрофа і побут у Кам'янці звели на бездорожжя, а декларація Левицького дала їхній неохоті до соціалістичного уряду покришку зневіри, в цей уряд і тим самим поборювання його та формування нового уряду за кордоном, — остає жмінка інтелігенції ес-есів і е-н-ерів. Люде доброї волі, оскільки є поміж ними, стануть до праці і хоч несоціалісти покоряться з резигнацією і почуттям свого безсилля соціалістичному урядові. Остане поза ним (але враз із цим і поза скобками українського життя) жмінка авантюристів.

Але на це вже не має ради!

SPECTATOR.

Міжнародно-політичний огляд.

Зуби змія мітичної відми Медей. — Господарський маніфест найвищої Ради. — Правильний діагноз і хібна терапевтика. — Повстання особних господарських районів в межах бувшої російської імперії. — Україна, як особна господарська одиниця. — Провід українських кооперативів в господарськм життю України. — Ігнорування ваги українських кооперативів антантським капіталом. — Необхідність блокади Україною західніх держав з метою виборення політичної самостійності. — Мадярська реакція і звірства „брахіяльних“ військ Гортіого. — Берлінський переворот і його значіння для всесвітньої революції. — Відсутність шансів загально-світового миру. — Антантське і польське пункторство в справі миру. — Генеральний штрайк залізничників в Польщі як заповідь революції. — Ще не настав час будування. — Вже північ вибила, але до досвіту ще далеко.

Найвища Рада мирової конференції в Парижі сама побачила, що вона своїми постановами політичної і господарської натури, якими хотіла упорядкувати розвалений світ, мимовільно відіграла роль мітичної відми, Медей: Вона посяла зуби змія, з яких виростали все нові і нові змії. Тепер ці змії голоду, упадку продукції, розвалу економічного і політичного апарату, якими егоїстична Антанта хотіла відгородитися і втікти перед всесвітньою революцією ударяють вже в само серце держав Антанти. Найвища Рада побачила, що вже наблизилася дванадцята година і тепер старається, поправити ті всі помилки і прогірхи, які в своїм засліпленню наробила найтрагічнішого для історії людства 1919. року.

Недавно видала господарська комісія Найвищої Ради господарський маніфест до всіх народів Європи, документ з усіх боків незвичайно інтересний. Нема в нім вже тої національної нетерпимости і ненависти, якою дишуть „мирові“ трактати і всякі „статуту“ такі, як мертворожденний статут для Галичини. Суха, строга, але дуже ясна мова цифр упадку продукції Європи в порівнянні з довоєнною освітлила невідрадний можна показати, трагічний стан, в якому опинився наш суходіл і заставила призадуматись керуючих політиків над способами, як вийти із дуже скрутного становища. Маніфест сконстатував, що точка тяжести долі і недолі Європи лежить якраз на її сході в бувшій Росії і як лік санації нездорових господарських відносин бачить в припиненню війни на сході і в навізанню торговельних зносин з Росією.

Безперечно діагноз загально-європейської, а радше сказати всесвітньої хвороби поставлений правильно, однак, хоч і як парижські лікарі показалися знаменитими діагностиками, їх терапевтика — слабка. Перш за все, щоби когось лічити, треба докладно знати хворий організм. Парижські лікарі, як видно, цього організму не знають. Особливо це відноситься до тої частини європейського організму, який досі називається Росією. Найвища Рада не хоче, чи не може бачити, що той політичний організм, який до вибуху революції називався російською імперією, розпався на ряд не тільки політичних, але й економічних новотворів, які тепер живуть самостійно. На іншому місці, в огляді преси, ми подаємо дуже влучні уваги М. Русанова що до цього питання. Їх тільки треба доповнити тим, що „розрубання“ низчого соціально-політичного організму не виконала сама тільки революція, з осібно жовтнева 1917. р. революція, але що розділ на економічні райони зазначувався вже за довго до війни. І Росія і Україна, і Фінляндія і Польща, і Прибалтійський Край і Кавказ, і Сибір і Туркестан жили цілком осібним господарським життям, не дивлячись на політичну централізацію. Упала політична централізація — різниці в соціально-економічній структурі поодиноких країн виступили із стихійною силою і привели до створення політично-самостійних державних одиниць. З цим видимо не рахується маніфест Найвищої Ради і в тім головна його помилка. Політичні економи Найвищої Ради пригадують собі, які були смачні „французькі“ булки, випечені з „російської“ муки, який солодкий і добрий був „російський“ цукор, яка знаменита була „російська“ кожа і вовна, і т. д., але цілком забувають це, що жандармський п'ястук і нагайка, які ці всі так гарні і добрі річи живосилом брали від трудящого люду, щоби заспокоїти витончені потреби західно- і центрально-європейського міщанина, усунула загально-російська революція.

Тим пояснюється туга європейської буржуазії за ренесансом жандармського п'ястук і нагайки, яка проявилася в енергічному підпіранню всеросійської реакції Колчака, Юденіча, Девікіна, Бермондта — Авалова і других. Колиж „біла“ нагайка показала нездібною встановити „лад і порядок“, європейська буржуазія, думає, що це може зробити „червона“, большевицька. Європейська буржуазія знає, що „кріваво-червона“ нагайка з часом полиняє на сонці, але тим не менше лишиться нагайкою, при допомозі якої західно-європейський міщанин знову дістане з „Росії“ і „французьки“ булки, солодкий цукор, і меріносову вовну і кожу і другі добрі річі, на які так багата „російська“ земля. Однак часи тепер змінилися. До війни саме жандармсько-мілітарна нагайка була в Росії одним організатором товарообміну з Європою. Тепер на її місце появилася друга, могутня сила. Коли большевики розвалили весь економічний апарат в Росії — і на наш погляд треба було його розвалити — повстала особливо на Україні сітка кооперативів об'єднана в кооперативні союзи, котрі взяли в свої руки ціле господарське життя країни. Ці організації будуються не на капіталістичних але соціалістичних підвалинах і з тим повинні рахуватися політичні економи Найвищої Ради в Парижі. Всі ті гарні річі, які так запахи західно-європейським міщанам, дістають вони майже в цілости з України, зорганізованої в кооперативні союзи. Про це забуває Найвища Рада, ігноруючи собі українське питання і вважаючи його внутрішньою справою Росії. Що так є, на це маємо ось які симптоми:

1. В Коопенгагені між О'Град і Літвіновим, якого неіснуючі і розвалені большевиками „російські“ (московські) кооперативи зробили своїм головним уповноваженим в справі товарообміну між Англією і Росією, ведуться переговори з поминенням представників української кооперації;

2. Коли українські кооператори звернулися до англійських торговельних кол, щоби навазати з ними зносини, вони відповіли їм, щоби українські представники звернулися в цій справі до представників російської кооперації, що викликало відомий протест.

Господарський маніфест Найвищої Ради видимо станув на тім самім становищі, але всеж таки, його появу треба уважати кроком наперед в справі розв'язки замотаних питань політичної натури. Тепер політика і економіка творять з собою — *sit venia verbo* — хемічну сполуку і саме підкреслювання економічної самостійності України може причинитись до визнання її політичної самостійності. Треба політичним і економічним колам західної Європи дати докази того, що без визнання Україні права на її політичне самовизначення Європа не дістане тих всіх, так для неї бажаних, благ. Україні необхідно тепер зблокувати Західню Європу, так само, як Європа блокувала нас. Це може зробити український народ, зорганізований в могутні кооперативи і в тім лежить їх велика вага і значіння для української міжнародної політики.

Старі імперіялістично — капіталістичні гріхи, які по своїй природі мусіли поповнити мирова кооперація в Парижі, приносять тепер фатальні наслідки: вони викликають руйнуючу реакцію. Сталось таке, що „білий“ чи „чорний“ реакційний чорт, хоче він того, чи не хоче працює в користь „червоного“ большевицького чорта і навпаки.

Мадярські „юноші“ Белі Куна приспіншили реакцію і розчистили дорогу для Фридриха, Йосифа Ажута, „республіканця“, Гусара і врешті Гортго. На місці червоного терору вступив білий терор, ще страшніший. Відомі цілому світові оці „юстиційства“, які викликала протести з боку цілого культурного світа. Анатоль Франс, Анрі Барбюс і другі визначні письменники рішучо нап'ятували вішання комуністів-ідеалістів на підставі судового, холодного і жорстокого засуду. Та ще може гірше гнітять місцеву мадярську людність оце почуття непевності життя і майна. „Брахіальне“ військо, зложене з офіцерства, преторіянці теперішнього, вибраного „Національним Зібранням“ мадярської контрреволюції „гувернера“ Гортго прямо хапають людей собі немилых на вулиці, виволікають нічку з постель, виводять з ресторанів і каварень, везуть автомобілями над Дунай, катують спершу, потім убивають і, причинивши каміння до ший, кидають в річку. Кожний майже день не обходиться без такого вбивства. Так вбито редакторів „Nepzaw'a" і других людей навіть не соціалістів. Мадярська земля із своїм центром, Будапештом, де знаходиться більше як 200.000 безробітних і формально голодує більше як 550.000 людей, стала тепер пеклом для її мешканців, дякуючи тільки тому, що мирова конференція в Парижі не станула консеквентно на ґрунті самовизначення народів.

Від минулого літа після упадку Белі Куна Угорщина була побіч Польщі другим „enfant terrible“ європейської реакції. В інших центрально-європейських краях, в Австрії, Німеччині, Чехословаччині всеж таки були демократичні уряди з великою участю соціалістів. Та домагання точного виконання з боку Німеччини точок проклятого версальського трактату підірвало повагу уряду Бавера і Еберта і зміцнило з одного боку ліві, з другого праві монархічні течії. І комуністи і незалежники з одного боку організувалися, щоби повалити хиткий „соглашательський“ і „соціалпредательський“ як кажуть большевики, уряд Еберта. З другого боку робили те саме всенімці і пруські юнкри. Носке, міністр державної оборони, якого „залізну руку“ хвалив дехто з наших політиків, показався не дуже то „залізним“. Він допустив до управи військом, в генеральні штаби, монархічні елементи, які взявши в свої руки збройну силу країни, 13. березня зробили в Берліні державний переворот, спираючись на балтійські війська, котрі після ліквідації юденічівської авантюри мусіли повернути до дому. Як ще довго був Юденіч і була надія на перемогу колчаківсько-денікінської реакції, всі реакційні елементи Німеччини мали відплив на Балтик. Тепер вони повернули до дому, озвірілі і безробітні, та зміцнили місцевих юнкрів, що загужили за давньою славою Гогенцолернів.

Переворот поки що обмежився тільки на Берлін і на східню, найбільш реакційну Прусію. Другі німецькі країни, Баварія, Саксонія, Віртемберг, Баден, Вестфалія і інші відвернулись від організаторів перевороту: Копна і барона Літвіца. Перед контр-революційними військами мусіли втікати Еберт і уряд Бавера до Стутгарту, де тепер знаходиться його осідок.

Національне Зібрання, яке автори контр-революційного перевороту розв'язали, всеж таки назначило своє засідання в Франкфурті на Майні. В тій хвилі, коли це пишемо, ситуація ще не в'ясна. Станули проти себе дві сили; контрреволюція і революція і обі готувались до генерального, остаточного бою. Треба підрахувати сили одної і сили другої. Контрреволюція має офіцерство, пруських юнкерів, великих промисловців і великих власників землі і не може числитись на симпатії дуже розвиненої в Німеччині інтелігенції та дрібного міщанства, котре як відомо так в революції, як контрреволюції відіграє тільки пасивну роль. По боці революції стануло об'єднане і дуже добре зорганізоване робітництво. Проклямацію яка закликає до генерального страйку і до дружної боротьби з контрреволюцією, підписали комітети трьох соціалістичних партій Німеччини: соціалдемократів більшості, незалежних соціалдемократів і соціалістів комуністів, що вказує на об'єднання революційного фронту в Німеччині. З появою цього документу можна передбачити далші випадки. Контрреволюція має дуже малі, майже ніякі вигляди на перемогу. Переможуть революційні елементи, але уряд Бавера, біля якого тепер ґрунтуються тимчасово революційні сили, відспівав безповоротно свою пісеньку. Серед робітництва, спровокованого виступом реакції, збудиться почуття помсти. Воно поставить на чолі уряду провідників найбільш лівих і можна на певно сказати, що дуже скоро прийде до „диктатури пролетаріату“, і невідличного розвалу економічного апарату Німеччини, котрий почав наладжуватись поволі після тяжкої кризи. Німеччина стоїть перед більшевизмом, а який це матиме вплив на загальну революцію, цього тепер годі передбачити. В кожному разі берлінський переворот відсовує справу замирення Європи в невідому віддаль часу.

А вже здавалося так близький той для всіх так бажаний мир. За миром з большевицькою Росією заявилися західно-європейські держави (окрім Франції), мирні переговори ведуться півофіційно між Францією і Англією, Румунія заявила свою згоду на мирні переговори, в Польщі зачала перемагати пацифістська течія. Труднощі лежали тільки в організації мирових конференцій, але, здавалося, що вони з часом будуть усунені.

Однак політика зволікання, кунтаторство, яке проявили антантські уряди в розв'язанню політичних і господарських питань, в розв'язанню питань миру і війни, викликувала і викликувала що раз то більші заворушення в Європі. Антанта заразила своїм кунтаторством також і Польщу, котра не спромоглася відповісти на мирову ноту Чічеріна ще досі, даючи тим цінну зброю в руки революційних елементів в Польщі. В тій хвилі, коли це пишемо, польські газети до Відня не доходять і взагалі відомостей із сходу надходить дуже мало. Відомо тільки стало, що в Польщі вибух генеральний страйк залізничників і що навіть, як повідомляє моравсько-остравське чеське бюро, антантські валки Варшава-Відень і Варшава-Прага не курсують.

В що вилиється оцей генеральний страйк залізничників, годі передбачити. Також поки що не відомо, чи він не є початком могутнього революційного руху в Польщі, який остаточно, як в Росії і на Україні змете з лиця землі усе старе буржуазно-шляхетське і феодальне сміття. В кожному разі коінциденція німецьких і польських випадків каже додумуватись, що світовою революцією кермує якась могутня і демонічна рука, яка навіть на користь революції велить служити контрреволюції. „Чорний“ чи „білий“ чорт в теперішній момент мусить служити „червоному“ чортові. І хоч яка є туга цілого людства за миром, за органічною творчою працею, за будівництвом нового життя, як тепер стоїть справа, не прийшов ще на це час. Людство ще не дозріло до будівництва, бо знаходиться ще в періоді руйнування. Видко що не все старе і неладне, пережите і перегниле усепоно з дороги, не розчищено ще шляхів.

І тому нам здається, що хоч і як щирі тепер інтенції економічної комісії Найвищої Ради, щоби лиху зарадити, діагноз її, хоч і правильний, поставлений за пізно, вже після дванадцятої години, вже після півночі, і як довго тягтиметься ніч і коли настане досвіт нового життя — невідомо.

Др. СТЕФАН МІЛЛЕР.

Значіння кооперативів для будучності.

В хвили, коли кожний край є присилуваний напружити до крайності всі свої господарські сили, коли з другого боку обставини склались так несприятливо як ніколи, виступає перед нами, як одго з найважливіших питань упорядкування майбутньої економічної організації, перетворення виробництва і споживу. Війна витворила цілком особливе господарське життя підпорядкуванням під її наглядом, її насильним господарюванням і централізацією всіх підприємств. Тепер з кінцем війни муситься повернути до старої форми господарства, до відлучення від державної залежності, і спровола звернути виробництво і спожив в давне русло. Це одначе дуже тяжка проблема, бо серед несприятливих обставин, серед яких знайшлося виробництво буде для поодиноких особливо слабших капіталістів незвичайно тяжко вести далі своє підприємство. Праця незвичайно дорога, здобути сировину тяжко, а також вивіз з приводу трудноців транспорту не є так легкий і без перешкод скорий, як перше. В такій поважній хвилі завсідги дуже користо так консументам як продуцентам сполучуватись в союза і спільно старатися перемогти скрутне становище. Можливість сполуки поодиноких осіб для спільної мети дають кооперативи.

Кооперативи не є винаходом останніх часів; вони повстали дуже давно і, по їх суті, їх навязати можна до старих цехів. Характер кооперативів лежать в тім, щоби сполукою певної кількості осіб, що йдуть до спільної мети, улекшити досягнення цієї наміченої мети. Це може статись в рівноманітний спосіб, бо і намічені цілі — також ріжноманітні. Можна зробити поділ кооперативів після поставлених ними завдань. Коли вони мають служити улекшенню виробництва, то вони називаються виробничими кооперативами, коли вони служать споживу, їх називають споживчими кооперативами. Виробничі кооперативи можуть знову мати мету, або малим підприємцям постачати кредит, і тоді вони кооперативи кредитові, або набувати дешевше і краще сировину і тоді вони кооперативи сировини. Вони можуть також безпосереднім продуцентам, котрі самі не можуть собі придбати машини, дати можливість, за свинити шляхом спільки певної кількості продуцентів не і користі машинного підприємства на пільнім місці виробництва, і тоді вони станкові кооперативи, абож як кооперативи магазинові вони дають купцям можливість дешевого магазинування їх товарів аж до їх продажі. З того видно, як многобок і цілі кооперативів, бо тут наведені творять тільки головні тапи. Побіч цього є ще ціла низка других організацій, котрі сполучають декілька з наведених цілей, або котрі запевнюють своїм іменам користі спільної виробництва і одноставного покриття потреб споживу. Кооперативи стоять на правній підставі і завсідги мали велике значіння для виробництва.

В питанню перетворення майбутнього господарства сама собою виринає проблема, які форми матиме ця відбудова на руїнах, що їх лишила війна, і чи кооперація є найбільш придатним знаряддям, щоби виконати великі завдання, які нам ставить майбутність. При тім, річ природна, не можна забувати, що кооператив вже по принципі завсідги брав в оборону слабшого перед сильнішим, самоетійним. Також тепер, воля питання лежить в тім, щоби улекшити для великої більшості малих і середних виробників господарську боротьбу за існування. Число таких виробників, може бути, не дивлячись на великі воєнні бариші, котрі поєдиноких може піднесли на вищий ступінь, стало більшим, як до війни. Одначе найбільше значення має організація кооперативу для тих виробників, які тепер мусять перейти від одної галузі промислу до другої, або взагалі мають розпочати нове виробництво.

Основного передумового збільшення і поширення кооперації і то так споживчої як виробничої є певного рода уніформація господарства. Така одноманітність господарства і більшості підприємств сама для себе не є здобутком. Навпаки високий культурний розвій до війни знайшов своє вираження в особливій спеціалізації і витонченню виробництва. Бо з ростом культури ростуть також потреби поодиноких людей, з загальним добробутом ростуть індивідуальні претензії. Стремління це все задовольнити викликало знову витончення виробів промисловости. Бо предложения регулюється кожночасним попитом. В багатьох випадках була

продукція так проста тому, що доставка кредиту не була тяжка, що світова торгівля без перешкод, за винятком мита, могла проявити свою діяльність ввозом і вивозом. Сприятливий стан векселевих курсів, висока вартість гроша, дешева праця і харчі, багаті барини, те все улекшувало виробництво і сприяло витонченню в поодиноких галузях. Також споживчі кооперативи кладуть передумовою узагальнення споживу, котре є наслідком узагальнення виробництва. Та тут особливо важне постачання предметів поживи, бо його найлегше зорганізувати. Аж вже в другій лінії приходять виробни одягового промислу на чергу. Спожив однак обмежився і упростився сам наслідком війни, здобути найнеобхідніші буденні предмети було для одиниць так тяжко, що число споживчих кооперативів росло і також сильно збільшилося число членів кожного поодинокого кооперативу. Ці труднощі постачання дещо зменшилися вправді з закінченням війни особливо в країнах, що виробляють предмети поживи, однак особливо помістача різних предметів ще не усунена, потреба заосмотрення в товари спільними організаціями все ще заходить. З давен давна більше ролю відгравали виробничі кооперативи, бо спожив далеко тяжче дається обняти як виробництво.

Так отже, чи виробничі кооперативи є для майбутнього періоду правдивою і правильною формою господарства? Одну підвалину, уніформацію промислу маєтсья, мусить бути. Бо замкнутість у війні, обмежена можливість виробництва в поодиноких галузях промислу з приводу браку сировини припинення діяльності заводів, що виробляли необхідні для війни предмети — це все зробило велику прогалину в запасах средств виробництва, прогалину, котру ще до того часу треба заповнити, нім можна буде подумати про вивіз. Всюди брак найнеобхідніших річей, а та мала кількість, яку можна добути, так дорога, кошти виробу так великі, що в нутрі краю купуються тільки найпростіші типи поодиноких предметів. Другою підвалиною, для створення кооперативів є дорожнеча праці і сировини. Витворникам необхідний найдешевший кредит, щоби вони могли витворювати, а його можуть вони добути тільки шляхом спільної злуки. Також постачання сировини є нині не тільки питанням гроша. Воно залежить від багатьох важних обставин, як ось від закордонного кредиту, від закордонних зносин, котрі кожний поодинокий сам дуже з великими труднощами може навазати. Довіра посідачів капіталу і товарів до малого витворника є серед теперішніх певних обставин так мале, що особливо за кордоном взагалі поодинокі особа нічого добути не може. Старі звязки з довоєнних часів пірвалися, треба навазувати нові. Однак спілка купців, котра може запропонувати більший капітал для покриття (хай це буде організація з обмеженою, чи необмеженою порукою) знайде далеко більше довіри за кордоном, здобуде товарний кредит і зможе навазати далекодекше ділові зносини як поодинокий.

Ще важнішою є з огляду на обезвартнення гроша і на дорожнечу за кордоном неможливість закупки нових машин і постачання потрібного закладового і витворчого капіталу. Непевність майбутніх відносин і експесивно високі кошти не дають спромоги малим витворникам, котрі підчас війни або робили малі інтереси і свій капітал зужили, або котрим старі уладження їхніх заводів з приводу піднесення діяльності зужилися на свій власний капітал набути для поліпшення свого виробництва. А це все принесло велику не тільки для індивідуального, але і для загального господарства, бо замість поступати вперед витворництво мусіло йти назад. А будучність лежить в велитенськм збільшенню праці, в напруженню всіх сил і в поширенню виробництва найбільш економними засобами, коли хочеться направити ті всі шкоди, які з собою принесла війна. Тому заводські кооперативи мають для майбутнього розвою таке саме значіння як кооперативи кредиту і сировини.

Що торакається магазиноних кооперативів, то ясно, що серед сучасних тяжких і ризикованих відносинах транспорту, серед непевности і неозначености збуту, серед дорожнечі і труднощів добути магазинів мусить бути дуже бажаним збільшити і збільшити шляхом спілки продавців можливости консервування товарів.

Так отже у всіх випадках сучасне тяжке становище мусить спріяти потягові до обєднання так витворників як також споживачів. При тім не можна спускати з ока одного ще важного моменту. Кооперативи є не тільки обєднаннями поодиноких витворників або робітників з метою улекшення виробництва спільним капіталом; вони мають також завдання, виключити посередні барини, котрих при індивідуальнім виробництві уникнути не можна, що особливо

в теперішніх часах, коли то найменшу складову частину товару муситься спроваджувати з різних міст, має велику вагу.

Проти кооперативів витворників стоять обєднання робітників, робітничі фахові організації. Завданням фахових робітничих організацій є упорядкувати умови праці і плати кожного поодинокого члена шляхом колективного договору. Що в тім часі, коли то як тепер панують сильні соціальні течії, фахові робітничі організації відіграють і будуть в будучності відгравати велику роль — ясно кожному.

На українських землях.

(Політичне становище на Україні. — В Кам'янці. — На Волині. — На Підляшшу.

Після останніх відомостей, які отримала наша редакція політичне становище на Україні представляється так:

Большевицький уряд видно не почував себе безпешним у Києві бо переїхав у Харків. Склад його такий:

Український уряд під проводом І. Мазепи перебуває в Могилеві. Сам Мазепа видізвав до Кам'янця на нараду де був і арештований, а тепер повернув до Могилева і обняв провід нашої державної роботи. Найбільшу увагу він звертає на організацію нашої армії на основах дисципліни і карности. Завязком її є армія Омеляновича-Павленка, яка лічить зараз 15 тисяч чоловік. Армія має досить гарну кінноту і артилерію, мала скількість тільки набоїв. Крім цієї армії по всій Україні оперують проти большевиків повстанчі відділи. Сам Омелянович-Павленко заняв Умань, отаман Сокира Валнярку, Зелений оперує на Чернігівщині, Рабюкінь заняв Цвітково а коло Одеси повстали проти большевиків німецькі кольоністи на чолі з Богуном.

З різних місць, занятих большевиками, приходять відомости, які стверджують, що положення большевиків на Україні критичне. Червону армію розкладає епідемія. Ліків і перевязочних матеріалів у большевиків нема так само, як і у нас. Комунікація між Харковом і Києвом перервана. Співчуття большевики не мають не тільки серед селян, але і серед широких кол міського населення. Загально всі чекають весни, коли то вибухнуть знову повстання і проженуть большевиків, вже мабуть в посліднє з України.

Головно стремління нашого Уряду і армії — це заняти і закріпити за собою Херсонщину з Одесою. Це місто і явиться тим центром, де начнеться вже правильна державно-бурівнична праця і навязуться зносини з Європою. Та щоби досягнути цього, треба остаточно вже раз налагодити справу висилки на Україну військового снарядження а передовсім медікаментів. Від цього залежатиме успіх дальнішої нашої роботи.

* * *

„Громадська Думка“ за своїм варшавським кореспондентом подає, що українська влада в Кам'янці вже не урядує. Є там ще і головноуповажений уряду У. Н. П. мін. Огієнко, є губернський комісар і повітові українські влади та вони без значіння. Всю адміністрацію перебрали вже органи польської окупації. Замітно, що один з Поляків не хотів прийняти уряду городського голови і той уряд віддано Українцями Кобзі.

* * *

Кременець підлягає ковельській команді, а в самім Кременці є польське староство. Адміністрація вся польська. Звільнено всіх урядників Українців і Росіян. Дійшло до того, що деякі судді, професори, учителі рубають по місті дерева, як звичайні щоденні рубачі. Всякі оповістки і розпорядження видається лиш на польській мові. Народ говорить лише по українськи, а Жиди по російськи. Школи в місті нема ані одної української, лиш польські. В цілім повіті всего дві сільські українські школи.

Селяне самі домагаються отворення шкіл на власні фовди і вишукують собі навіть учителів, що по українськи учили би, але польський інспектор не приймає тих учителів, мотивуючи,

що не можуть учити в українській мові, бо не кінчили українських учительських семінарій. До директора комерційної школи, п. Хомчука, свідомого Українця, придирається все жандармерія. І недавно, коли до нього зійшлися кременецькі Українці на пробу аматорської вистави, арештувала його жандармерія, збила, що аж хорий лежав, а в кінці випустила та вибачувалася, що його арештовано по непорозумінню. По селах війтами самі Поляки, звичайно якісь давні гуменні, і форналі поміщицькі. Лише виїмково у деяких селах є війтами Українці або Росіяне. Земство розв'язане, нема жадних кооператив, навіть читальень. Все заборонено. Не можуть навіть хлопці зійтися на музику. Життя тут на разі ще найтанше з цілої Волині. Хліба і харчів можна дістати, скільки захоче, але в останніх днях страшно реквірують і вивозять на захід. Тому все дорожче. Для приміру — перед двома неділями фунт цукру коштував ще 8 царських рублів, тепер вже 16—18 рублів. Цукроварні всі в повіті є вільністю гр. Потоцького. Він заборонив видавати свій цукор для тамошнього населення, а весь вивозить в глибину Польщі. Тому повстають спекуляторські кооперативи, в роді наших консумів, але спекулятивні. Займаються в них головні Жиди і Росіяне. Український мужик стоїть подалік, гроші найрізноманітніші. Найбішій попит мають царські рублі. Марок навіть самі Поляки не хочуть приймати. Курс такий: 1 марка = 1 цар. рублеві, 2 К. = 1 руб., 100 руб. = 1000 гривень, карбованців не приймають зовсім. Жиди викуповують за дешеві ціни совітські гроші і перевозять їх в совітську Росію та заробляють великі суми. Всі засипані папіровими грошми. Перепусток не дають.

„На Волині, зокрема в луцькому й дубенському повітах, життя ще далеке від нормальної колії. Селяне тут, як і у володимирському повіті, голодують. Що дня в кожному селі переходять з торбами десятки людей, та в наших місцях багато не збереш. Багато людей живе ще й досі в землянках. Наслідком того є тиф. Правда, в останні часи подекуди почали видавати ліс, але клопіт про прохарчування забирає увесь час: ніколи будуватися.

Так само але стоїть справа з реквізицією салдатської одежі у селян.

Не вважаючи на погане матеріальне становище, по селах таки прокидаються культурні інтереси. Особливо часто за починком учителів, а то й самих селян, улаштовуються українські вистави. Напр. в с. Радомишлі, луцького пов. ставили „Наталку Полтавку“, „Москаля Чарівника“, „Суєту“. Організуються народні хори і т. д. Шкіл дуже мало, більшість замкнена. Власти про відкриття їх у 1919—1920 р. не подбали, хоча селяне й клопоталися про це. Часописів також нема. Зрідка попадають „Варшавське Слово“ і український „Вперед“.

* * *

По усупленню Німців, зачався на Підляшшу протиукраїнський курс, правдивий хрестоносний похід проти української школи й церкви. Польські власті замикають школи й церкви, або переіменюють їх на польські. Тепер на цілому Підляшшу нема ні одної української школи.

Протягом минулого року замкнено українські школи в селах: Любеню, Вириках, Голій, Кривовербі, Коденці, Вигалеві, Похиллі й Опіллі — Володавського повіту. Що більше, заборонено подавати науку на українській мові навіть в школах, де досі існував вчили по польськ-ськи українськи, як от у Капльоносі, Гороститі і Кривоверба.

На скарги української людности власті відповідають різно. Одні кажуть, що коли польська держава впорядкує свої внутрішні справи й займе тверде становище, тоді прийде час і на українські школи. А знов окружний шкільний інспектор потішає, що українська школа на Підляшшу буде тоді, як настане мир Польщі з Україною.

Так і проволікають справу з українською школою та й польських мало відкривають, бо не стає їм учителів. І хоч Українців учителів подостатком, навіть добре кваліфікованих (багато з них свого часу скінчили українські курси в Берестю) по українськи не вільно вчити.

Наша діяльність за кордоном.

(Наша справа у Франції та Англії. — Концерт Української Капелі в Лондонському Університеті. — Офіційний прийом нашого посла в Бельгії. — Конференція української с. д. партії. — Українське заграничне соціалістичне Бюро. — Нота в справі повернення загального мира.)

Від одного із українських дипломатів одержуємо такі відомости про стан нашої справи у Франції та Англії.

Справа про визнання самостійної України набирає у Франції все більше актуальности. Політики і дипломати антантського світа, які засідають в паризькій мировій конференції, дійшли до того переконання, що дальша піддержка реакційної Росії являється абсурдом і вони готові визнати незалежність окраїнних держав б. Росії. Що до України, то був вже раз момент, коли ми могли добитись в Парижі визнання нашої незалежности. Це в той час, коли упав Клемансо. Справа однак тоді не була поведена як слід і тепер все більше затягається. Причиною цього є брак одноцільного представництва Української Народньої Республіки. Після відкликання голови української делегації п. Сидоренка на Україну, провід в делегації обняв граф Тишкевич. Всю свою увагу він звернув на праві французькі кола і через те ми втратили ті симпатії у радикалів і соціалістів, які ми здобули собі у них. Для цих кол цілковито загадковим є те, що Україна є соціалістичною республікою, а голова делегації, як представник уряду цієї ж соціалістичної республіки, веде праву політику. Через те деякі особи а навіть і групи французьких політиків, які заангажувалися в нашій справі, вважають себе скомпромітованим. Досить зазначити, що ми втратили симпатії хочби такого нашого приятеля, як Полісе. Ця політика графа Тишкевича а також і махінації Панейка довели до роздору в делегації. Тепер в Парижі існує: 1) Український комітет, в якого склад входять Панейко, Томашівський, Петрушевич, Моркотун, Вишневецький і др., 2) Українська Місія в складі: Косовського, Рудницького, Савченка, Шумицького, Лучинського, Борщака, на чолі з гр. Тишкевичем. Останні члени делегації, як Шелухин, Лисенко, Зарх, Галіп і др. подали гр. Тишкевичеві заяву про те, що не вважають можливим з ним працювати і живуть як приватні люди, однак не тратять звязків і чекають від українського уряду вирішення справи української делегації. Через цей розгал делегації і застрягла справа з визнанням України.

Дипломати кажуть, що вони не мають з ким говорити, бо не знають фактично, чого Українці хочуть і кого вони репрезентують. А український уряд видко легковажить собі справу паризької делегації, бо не рішився ще і досі навести там порядок.

В Англії до цього часу, доки не був розбитий Денікін і доки не приїхала Капеля про Україну й не було розмов. Українська Місія не проявляла в Лондоні ніякої роботи так, що навіть її адреси не знали. Завязати якісь стосунки, чи поробити знайомство нашим представникам не вдалось і це цілком зрозуміле при тій здержаности, яка проявляється у англійських дипломатів і політиків. Що до Денікіна, то Англія піддержувала його тому, що вважала Росію своїм союзником у війні з центральними державами і тому її обовязком було їй допомогти. Однак Англіїці із добре зрозумілих власних інтересів ніколи не була прихильником єдиної Росії. Після розгрому Денікіна приїхала в Лондон Капеля. Заходами члена делегації п. Зархі удалось їй дістати віза, зроблено було велику агітацію в пресі і перший концерт був при випродації залі. Після перших концертів симпатії Англіїців рішуче звернулись на нашу сторону і можна сміло сказати, що Англія сьогодні є бійш прихильна для нас ніж Франція. Ідею самостійної України піддержують ліберали і частина Labour Party. Однак справа з визнанням затягається із тих самих причин, що в Англії.

Український уряд мусить негайно зробити все потрібне, щоб сформувати одноцільну делегацію, яка виправді репрезентувалаб ті течії і ту політику, яку веде уряд і з якою моглиб представники Антанти говорити. Мент тепер такий, що визнання України добитись можна

дуже легко. А хто зна, чи за місяць — два, коли окріпнуть большевики не буде це справа значно труднішою. „Визнання України в руках українського уряду“ — закінчив свою розмову наш дипломат.

* * *

У п'ятницю 27. лютого відбувся концерт „Кінг'с Колледжу“, тоб то до найбільшого Колледжу льондонського Університету на „Странді“. В залі Університету чекали хор студенти, одягнені в свої шовкові мантиї по стародавньому звичаю; вони провели панів і пань до особливих величезних кімнат на зразок клубу. Тут зараз явився проф. Сер Бернард Перс, котрий читає в льондонському Університеті російську історію. Пішли балачки. Члени хору зацікавилися англійським університетським життям. Потім запросили всіх членів хору до помешкання книгозбірні, де похачували їх чаєм. Все носило дуже милий, простий характер. Тоді то саме почалися симпатії університетської молоді до наших співаків.

Концертна зала була цілком заповнена. Самі студенти поклали всі зусилля, щоб и забезпечити людні збори. Варто зазначити, що на воротах цього „Королівського Колледжу“ вивішена була широка стрічка з написом, що 27-го увечері Український Неціональний Хор дасть концерт на в честь пам'яті студентів, погиблих і потерпілих підчас війни.

Хор мав великий успіх. Студенти були повні подиву і захоплення. Панував гарний настрій, котрий збільшився і досяг свого апогею після скінчення другої частини програму... Тоді виступив на естраду вищезгаданий проф. Перс. Він щиро привітав хор і нагадав про події підчас останньої війни. Проф. Перс був тоді при російській армії в Галичині. Отже він підкреслив, що тоді відчували Українці з Галичини і Українці з Наддніпрянщини, що вони утворюють одну націю, один нарід. Проф. Перс згадував що про українську пісню, про українські ідеали, а нарешті про те, що Українці і Британці боролися підчас війни за правду і свободу. Промова проф. Перса була виголошена з великим почуттям і щирістю. Др. Олесницький переклав її на українську мову. Як Англійці, так і Росіяне, бувши на концерті, могли переконатись, що українська мова живе і що вона звучить дуже гарно.

Відповів на промову Перса п. Кошиць по українськи. Високоталановитий дірігент Капелі виявив себе чудовим політичним промовцем. Він засував тяжке становище українського народу, котрий бореться за вільність, за ту свободу і культуру, котрими вже користується англійський нарід та й англійське студентство. Він далі вказав на те, що Капеля приїхала на захід, щоб своїми співами передати англійському народові про мрії, надії й бажання українського народу, щоб розруйнувати китайський мур, котрий розділяє західну Європу від східної Європи та України. Промова пана Кошиця, перекладена на англійську мову, викликала гучні полески. Настрій підвищився. Відчувалося, що два народи англійський і український починають наближатися і розуміти один другого.

Після того Капеля співала вічну пам'ять англійським воякам і Українцям, стратившим життя на полі бою та багатьом живим поколінням.

Третій відділ концерту пройшов при ще вищій настрої. Деякі співи мусіли бути повтореними. Це був майже самий кращий концерт капелі в Лондоні; безумовно він мав і політичне значіння. Англійські студенти були захоплені співами і промовами. Вражіння залишилося сильно. А коли Англієць зацікавиться чужинцем і починає його розуміти і любити, то це і є дійсний інтерес, дійсна дружба.

* * *

Українське пресове бюро в Газі повідомляє, що 8-го березня б. р., п. Поль Гюйманс, міністер закордонних справ Бельгії, прийняв у Брусселі в офіційній аудієнції А. Яковліва, голову надзвичайної Дипломатичної Місії У. Н. Р. до Голандії та Бельгії. Голова Місії привітав Міністра і в його особі бельгійський нарід від імени українського народу і висловив найкращі побажання щастя і добробуту Бельгії. Пан Яковлів висловив волю українського народу мати незалежну державу і навазати, можливо найшвидче, економічні і торговельні зносини з Бельгією.

Голова Місії вручив Міністрові докладний меморіал про сучасне політичне становище України, з точки погляду міжнародного права, в авязку з історією повстання і розвитку

Української Народньої Республіки і про можливості економічних зносин між Бельгією та Україною, а також декларацію Директорії та довірочні грамоти голови Місії.

* * *

Поміж 20—29. січня ц. р. відбуватися в Берліні конференція членів Центрального Комітету і уповноважених делегатів на Інтернаціонал української соціалдемократичної робітничої партії. В конференції між иншими взяли участь: Порш, Матюшенко, Вітик, Вікуля, Мартос, Гуцайло, Крутий і Петро Дідушок.

Конференція заявила за порозумінням з північними сусідами і визнала необхідним, щоби наш уряд почав з ними мирові переговори. В цьому питанні конференція стала на становищі, що мирові переговори може й повинен вести тільки уряд, а не партії. Мир повинен бути огвертий, ясний і ширий. Що до умов, на яких — на думку конференції — можна би було ввійти в переговори, то конференція прийняла в основу слідуєчі точки: 1. Передумовою закінчення мира поміж Українською Народньою Республікою і Совітською Російською Республікою вважається офіційальне визнання російським урядом повної самостійности і незалежности У. Н. Р. 2. Сфера внутрішньої політики: а) партії (с. д. і. с. р.), які творять уряд, зобов'язуються підтримувати тільки соціалістичний уряд на Україні і відкидають можливість коаліції з буржуазією. Форма правління на Україні буде вирішена самим народом. б) Уряд У. Н. Р. дає гарантії для свободної агітації на Україні комуністичній партії, як також і свободу організацій робітничих і селянських рад. в) Сфера внутрішньої економічної політики: Уряд У. Н. Р. стоїть на ґрунті соціальної перебудови суспільно-економічного життя краю. Галузі народного хазайства, які є досрілі на соціалізації — будуть соціалізовані. В своїй аграрній політиці уряд У. Н. Р. буде змагати до знесення великої земельної посідлости. Одначе мусить бути задержана приватна власність на землю для дрібного селянства. Парцеляції не підлягають культурні хазайства, які виходять з під володіння приватних людей. Соціалізації не підлягає теж українська кооперація кредитова, продуктивна і торговельна, яка заховує свою дотеперішню форму організації і діяльности. 4. Сфера закордонної політики: Уряд У. Н. Р. не визнає відмовлення від всіх земель, населених в своїй більшості Українцями, як Галичина, Буковина, Холмщина, Бесарабія і. т. д. — Уряд У. Н. Р. буде вести свою дальшу закордонну політику в дусі, який відповідатиме інтересам трудових мас на Україні. Через те також він буде рішуче боротися з міжнародньою реакцією, яка через свою націоналістичну, імперіалістичну і інтервенційну політику, змагає до поневолення робітничих клас. З окрема що до совітської Росії то уряд зобов'язується не брати участі в блокаді і дає гарантії вільного виходу до портів Чорного Моря, що має бути вирішено шляхом окремих договорів. 5. Сфера воєнних договорів: Уряд Україн. Народ. Республіки визнає необхідність взаємної військової допомоги в боротьбі з реакцією, з якого боку вона не виходила би. Стоячи принципіально на ґрунті очищення України від всяких чужоземних військових сил, уряд У. Н. Р. окремим договором з совітським урядом вирішить справу перебування совітських військ на Україні в той спосіб, щоби це не нарушувало суверенности У. Н. Р. з одного боку і не давало змоги реакції зміцнювати свої позиції з другого боку.

Це головні точки, на яких конференція спинилася при обговорюванню вище зазначеного питання.

Конференція заграничного представництва У. С. Д. Р. П. порішила заснувати закордонне бюро партії з осідком в Берліні.

Завданням цього бюро є інформація соц. світа Європи про український рух загалом а про наш зокрема, підтримування зв'язків зі всіми соціалістичними колами Європи і використання їхнього впливу для нашої справи. Крім цього бюро має своїм завданням інформувати і наші круги про соціалістичний і загально політичний хід подій в Європі, щоби таким чином облегшити орієнтацію і тактику і в нас на Україні. Бюро має вже свій льокаль і вже почало свою діяльність. При бюрі є окремий видавничий відділ. Склад бюро такий: Порш, Вітик, Вікул (веде видавництво), П. Дідушок (секретар) і Гуцайло.

Адреса Бюро така: Berlin: The Wardenpergstr. 13. Sekretär Petro Diduschok.

* * *

В цілях привернення спокою на Сході Європи, Уряд Російської Республіки Рад запропонував Польщі, Фінляндії та Литві вступити в мирні переговори.

Уряд Української Народньої Республіки такої пропозиції не одержав, отже з цього випливає, що Російська Республіка Рад не залишає своїх завоювальницьких намірів по відношенню до Української Народньої Республіки і що між Українською Народньою Республікою та Росією має тривати стан війни і на далі. Рівночасно — Уряд Російської Республіки Рад, користуючись тимчасовими мілітарними успіхами, вважає себе в праві розпоряджатися долею захоплених частин України і репрезентувати її перед третіми державами.

В наслідок того становища, яке утворюється, занятою нині Урядом Російської Республіки Рад позицією по відношенню до України, — випливає, що Українська Народня Республіка буде примушена, в супереч своїм бажанням, і далі провадити війну, бо сила національної свідомости українського люду не дозволить йому так довго на мирний спочивок, як довго сусіди і чужинці будуть намагатися підпорядковувати Україну своїм політичним і економічним інтересам, як довго не узнають за українським людом фактичного права самому для себе вирішувати питання своєї державної організації і буття.

Отже, постільки — поскільки польський нарід, а також інші близчі і дальші, сусідні Україні Українській Народній Республіці, народи в своїх бажаннях на привернення мира на сході Європи, на відновлення товарообміну — брали бн під увагу простори України і її природні багатства та економічні ресурси, постільки Уряд Української Народньої Республіки почувається зобов'язаним звернути увагу своїх сусідів на те, що на перешкоди цім бажанням, які одночасно є бажаннями і українського народу, — буде стояти неузнання та потоптання через ближчих сусідів прав Українського народу на самостійність та неузнання суверености створеної тим народом держави — Української Народньої Республіки.

Однак, не бажаючи стягати на себе відповідальности перед людськістю і цивілізацією за продовження викликаной не українським народом війни, Уряд Української Народньої Республіки через свою Дипломатичну Місію в Річі Посполитій Польській має честь звернутись до Високого Уряду Річі Посполитої Польської, як до найближчого територіального сусіда України, з слідуною заявою:

I. Уряд Української Народньої Республіки прагне миру і добросусідських стосунків з сусідніми Державами, а в тім числі і з Росією.

II. Уряд Української Народньої Республіки не має жадних агресивних замірів і в війні з Росією обстоєє лише суверенні права України в межах етнографічної більшости.

III. Уряд Української Народньої Республіки є пересвідчений, що між Українською Народньою Республікою та Російською Республікою Рад не має таких спірних питань, якіб при добрій волі з боку ведучої наступ на Україну Росії не могли бути полагождені мирним шляхом. З окрема, в інтересах найскорішої відбудови, як власної країни, так і країн сусідніх, — Уряд Української Народньої Республіки є готовий вступити в порозуміння економічні, торговельні та транспортні з усіма своїми сусідами, в тім числі і з Росією, та проговоритись про заходи над відновленням зруйнованих промислів, і

IV. Колиб дальший розвій політичних подій на Сході Європи розвивався все в тому ж, як і досі, в напрямкові ігнорування державно-національних інтересів українського народу, Уряд Української Народньої Республіки здійсмає з себе відвічальність за ті наслідки, якіб не відповідали загальним стремлінням народів до привернення миру на Сході Європи.

NOVIUS.

Чергові проблеми.

(Про будучність нашого театру.)

Стоїмо перед безмежною проблемою, яку тільки можна уявити собі в культурному життю нації.

Від Карпенка-Карого, Старицького перейти до Шекспіра, Ібсена, Гауптмана, Шіллера, до представників сучасної, європейської драми, нарешті до наших письменників-драматургів Леої Українки, Винниченка, Олеса і інших.

Від примітивних національно-наївних Наталки-Полтавки, Запорожця за Дунаєм ступити до Ваґнера, Дебюссі, Р. Штрауса, Пфіцнера, Шрекера, до нашого єдиного, невідомого ще європейським колам М. Лисенка.

Від закабаленого, лише рятуваншого національні скарби, велетенського, вузько національного в своїй величі, побутового театру, вийти на шлях вільної культурної, світової театральної праці.

Ледве помилимося, коли скажемо, що це майже єдиний випадок в культурному розвитку світа. —

Як що, ще два роки назад, можливо було заперечувати нам самостійне місце в світовому мистецькому життю, зараз на це не відважиться навіть найлютіший ворог. Три роки вільного, хоч і серед військових та революційних обставин, життя доказали світу цілком протилежно, але доказом цим наклали на нас обов'язки, вагу котрих годі зараз і підрахувати.

Перед цими обов'язками й стоїмо ми зараз. Мусимо розв'язати цю проблему і розв'язати без затягнення, без теоретичних суперечок, реально, рішуче, твердо, ясно розуміючи кожний крок, як сучасної, так й будучої праці.

Були величезні помилки, було без краю ділетанство, була м'якотілість, були й шумовини — наслідки революції, при котрих завжди буває багате порад, розмов, засідань, ділетантських вказівок, побічних впливів і нема одного — реального діла. — Але одночасно була пережита і величезна позитивність, настільки величезна, що на далі вона необхідно має бути єдиним фундаментом всієї майбутньої мистецько-будівничої праці нашої нації.

Відпало вже питання, що турбувало всіх, кому дороге було здорове, відповідаюче часу, існування нашого театру. —

Хто не чув про хворий, тяжкий стан нашого театрального робітника, вузькі умови його специфічної праці в побутовому репертуарі, його виключне закабалення в експлуататорських тисках, що не давали йому ні фізичної ні матеріальної змоги цікавитися чимсь нищим, окрім свого ремесла? Через те і жило переконання, що все це напевно внесе непереможні перешкоди, переходи до нової ери, який наспіли на порядок денний.

Від цього і той скепсизм, та ворожість деколи, котрими зустрівали, навіть найбільше свідомі громадянські кола, кожний уклін від побутового театру. Відділя-ж нечувана до цього полеміка навколо ділетантської, майже аматорської, але „першої“ праці ідеалістів „Молодого Театру“, звідцілаж та смертельна, на перший погляд не зрозуміла, зненависть і вороженча старих, заслужених ветеранів нашого побутового театру, проти кожного нового кроку, бажання всіма засобами знищити його, зруйнувати, а як не знищити то хоч перешкодити йому.

Як в політичному житті останні судороги, рвання віджившої реакційної сили, так тут теж саме — в житті мистецькому.

Боротьба за старі, закостенілі форми мабуть однакові в усіх галузях соціального світового життя, ріжниця тільки в тому, що в даному разі боротьба за існування старих форм, має більш вдячний ґрунт ніж деінде.

І хочеться нагадати безсмертний афоризм Грільпарцера:

Trotz allem Bemühen eurer Bühnenberater
Fehlen drei Dinge zum Deutschen Theater.
Danach sehet euch zum Schluss noch um:
Schauspieler, Dichter und — Publikum.

(Не дивлячись на всі зусилля театральних радників, німецькому театрові бракує на-решті всеж таки трьох річей; акторів, письменників і публіки.)

В Німеччині так було в 30-их роках минулого століття, ми перед тим самим стоїмо зараз.

І всеж три роки упертої, дуже часто танталової, безнадійної праці цілковито знищили необхідність боротьби з віджившою побутовщиною і залишили лише злу, ворожу критику. Але це вже не зло, навпаки критика сама ворожа, сама зла має тільки служити задля збіль-

шення енергії та сили в перемозі ідеї, перемозі настирливого постулату сучасного світового культурного життя.

Без критики неможливий ніякий поступ.

* * *

Як що в добу свого ефемерно-покійного життя нам прийшлося займатися експериментацією, та шуканням шляхів до необхідного поступу, то в грядучий мент повинні ми ці експерименти спокутувати і розпочати тверду, реальну, творчу працю по детально розробленому плану.

Фундамент для такої праці маємо — це досвід „першої“ доби.

Ми вже знаємо, що державно-національне життя від нас вимагатиме; до чого нам потрібно буде бути готовими.

Ми мусимо мати театри класичного та сучасного європейського репертуару, мати їх не тільки в Києві, але і в інших пунктах краю, нам необхідно мати свою національну оперу, нам, нарешті, і то головним чином, треба збудувати, якимсь новим до цієї пори ще ніде не вживаним засобом, таку культурну театральну організацію, котра мала б змогу задовольнити всі потреби самих широких народніх мас, в самих глухих кутках краю. — В цьому буде захований один з найбільших позитивних факторів позашкільної освіти, один з найсильніших засобів збільшення та зміцнення національної свідомості та опорної, кожному ворожому замаху, сили.

Завдання величезне, що не має прикладу ще в світі, завдання потребує величезних коштів, величезної праці, безмежної творчої енергії.

Що ми можемо зараз негайно дати?

Найбільш два, три драматичних театрів, якби слабих зразків того, що має бути. Тільки на цю кількість маємо ми більш менш, і то не цілком, здібного елементу.

Вся решта робітників українського театру, раз на завжди, для якої небудь иншої праці, окрім побутового театру страчена і мусить в ньому закінчити своє існування.

Це аксіома, котра заховується, але котру повинно нарешті вивести в світ.

А висновок? Один. —

Нам потрібно почати з заснування театральних шкіл.

І шкіл не мертвих, як то було хоч при міністерстві Мистецтва, не українських відділів в російських театральних школах, як то було в школі імені М. Лисенка, а дійсно шкіл, широко обґрунтованих, добре матеріально забезпечених, з найкращими, яких тільки можна зягнути до праці, фаховими силами. Школи такі мусять заснуватися в кількох місцях краю, напр. Києві, Одесі, Харкові, Катеринославі, Полтаві. Чим більш їх буде, тим корисніше для загальної справи.

Широкі програми, гарний педагогічний склад, на решті решт, твердо поставлена справа — як наслідок дадуть багато дійсно інтелігентних сил — одинокого елементу здібного для нової праці. Такі школи вже через 2 роки дадуть десятки нових досвідчених і інтелігентних акторів — ті нові театри, що потрібні в інших місцях краю. Кілька випусків забезпечать напевно нормальний розвій діла. Такі школи мусять обов'язково відчинитися при всіх театрах нового напрямку. Це повинно бути необхідною умовою їх існування. — Випуски останніх шкіл дадуть найбільш цінний, найбільш життєздібний матеріал через те, що йому не буде бракувати практичного досвіду. В кінці дещо до педагогічного персоналу. Треба отверто сказати, що у нас його не має. Але не треба забувати, що великий відсоток сценічного персоналу російської сцени — елемент український, не затративший ні національного тяготіння, ні національного почуття. Він мусить бути скористуваний, забезпечений, перетягнений для спільної творчої праці. При широкому фаховому розмахові і правильному організаційному плану не бракувати педагогічних сил не буде.

— Література... Немоżliвість реалізування, цілковита відсутність потреби, панування побутовщини — все це факти не для розвою сучасної національної драматургії. Як що вона у нас є, то в порядку виключності, а не нормальності. Є тільки драматургія, котрих сама творчість не могла бути направлена інакше. Такі Леся Українка, Винниченко, Олесь і інші

І шлях наш після скористування їх творів — на західню літературу. До цього ми мусимо бути завчасу готові.

Треба зауважити, що тут справа небезпечна.

Перекладів взагалі мало. Не кажучи вже про те, що ми не маємо повних перекладів Ібсена, Гауптмана, Стрінберга і інших (про переклади Грінченка я не говорю. При бездоганній народній мові, вони не дають нюансів авторів і для постанови в серйозному театрі не придатні), ми не маємо на нашій мові навіть повних збірок світових класиків-драматургів.

Що говорити в такому разі про нові модерні пєси, що мають велике і соціальне і художнє значіння !!!

Велика буде провина всіх, хто має силу, як що на це не буде негайно звернено уваги. Це дасть себе відчутти швидко, дуже швидко, на це буде витрачено вдсятеро і сил і коштів і все-ж всього можливого тоді осягнено не буде.

При тій кількості письменних сил, що зараз випадково опинилися за кордоном, конче треба закласти негайно видавництво, метою котрого булоб дати будучому нашому театрові відповідний літературний матеріал.

Зараз може бути зроблено те, що ніколи більш в таких добрих обставинах зроблено не буде, і на це треба обернути негайно виключну увагу.

* * *

Загальне переоцінювання вартостей в історії поступу опери з одного року робить нам ясною справу майбутнього її будівництва, з другого ускладняє всеж таки її організацію.

Будувати Вампуку, йти по слідах консерваторів нам нема ні сенсу ні рації.

Треба пам'ятати, що в цій галузі театрального мистецтва ми майже не маємо свого національного скарбу. Окрім небіжчина М. Лисенка ми не мали, не гляючи на яскраву музичну здібність нашого народу, ні одного досвідченого, талановитого оперного композитора.

Це тимчасово. Буде національна опера — народяться і свої світові музичні сили. Бо занадто треба бути наджиттєвим, щоб писати, до цього часу, оперу і не мати надії, аби вона побачила рампу. Та так чи инакше, але в будівництві національної опери шлях наш поки що виключно на захід. — А як так, то цілком ясний і напромок організаційної праці.

Наша нова національна опера мусить залишити все, що тільки можна віднести до оперної рутини і піти нога в ногу з найкращими нового напрямку підприємствами Європи. Кожда постановка, навіть старих композиторів — повинна бути зразком високо художньої штуки, не кажучи вже про Р. Вагнера і композиторів-модерністів (Р. Штрауса, Дебюсі і инш) самі твори котрих вимагають цього.

Чи є можливість для такої будівлі? Треба гадати що є.

Артистичним оперним персоналом Україна забезпечена в усякім разі більш ніж потрібно її на перші часи нової формації. Не кажучи вже про німецьку та російську опери, які налічують в собі великі кадри представників нашого народу, ми маємо своїх співаків усіх держав світу, лічимо їх серед плеяди відомих співаків світа. Що ж говорити про молодь, сотки котрої учаться зараз по німецьких та російських консерваторіях, перехід котрих на свою рідну сцену не буде мати великих перешкод, як в драмі. —

Головний фактор перемоги не в персоналі. Він захований в відповідному керуючому елементі — режисурі і дірігентстві. Що до останнього, то доля України піклується о неї. Вона мусить притягнути до діла, перебуваючого і зараз на Україні одного з організаторів „Музикальної Драми“ в Петрограді, нині дірєктора Харківської Фільяромонії М. Біхтера — дірігента яскравого талану і першорядного організатора. Це єдина, здається, людина, котра, відчувачи дух наш, мала-б змогу взяти на себе весь музичний тягар і повести його нарівні з найкращими європейськими театрами.

Щож до відповідного керівничого — то головне завдання це уникнути прояви, так врозумілого зараз, національного шовінізму. В свій час він загрожував вже нам при намірах організації опери за часи Гетьманщини і становище було урятовано лише політичними подіями.

Це повинна бути людина з великим художнім досвідом, з горінням до нового, ненавидяча рутину. Хай, поки що, вона не буде навіть Українцем — в опері це не бути нести з собою національної небезпеки. На Заході такі люди є.

Ще дві обов'язкові уваги — це хор, і знов як і в драмі — переклади оперних текстів. —

Праця найкращих оперних театрів дала доказ, що повна ходожня закінченість постановок можлива лише при живих масових сценах, — наче кажучи при інтелігентнім складі хору. Останній, більш як яка инша галузь опери, повинна мати технічний досвід, молодь же, котра обов'язково мусить вийти в склад хору, його ніяк не матиме. — Велика запонадлива праця з ним, повинна бути розпочата далеко завчасу до перших реальних кроків організації.

Але для цього, як і взагалі для кожного кроку національної оперної організації потрібно перш всього мати переклади на нашу мову репертуарних опер. Зробити це досить не тяжко, але зробити треба завчасу. Повинно розробити спис тих опер, що мають бути першим репертуаром нашої опери, і якась організація має взяти на себе ініціативу замовлення їх перекладів.

Це така-ж пекуча справа як і переклади драматичних творів і занедбати її неможливо.

* * *

Велика кількість відповідного керуючого персоналу . . .

Питання над котрим мусить зупинитися кожний, хто в силі уявити собі безмежну широту майбутньої праці і ту небезпеку в самому широкому змісті, як що яка небудь галузь її попаде в невідповідні руки.

Це так. І з цим ми мусимо рішуче рахуватися і робити все, аби уникнути браку в цьому сорті робітників.

Перша невелика кількість їх знайдеться — далі вони мусять бути виховані. Треба лише поставити рішуче завдання перед собою і його виконати. Східна, досить висока театральна культура, мабуть на довгий час буде від нас одрізана і знов стає перед нами широкий шлях на Захід. Найбільш здібний елемент і по своїй талановитості і по культурній висоті мусить мати змогу, скажемо більш, деколи мусить бути примушений учитися тут за кордоном. Тут в Центральній Європі є так близький нам по художній творчості М. Рейнгарт з своєю величезною лабораторією, тут є великої художньої ваги, з надзвичайно розвиненою технікою оперні театри, мається (це відомо реально) повна можливість користуватися з науковою метою їх досвідом і це мусить бути використане.

Два три роки праці таких державних стипендіатів дадуть нам цінну чергу, так необхідних нам германців-робітників.

Треба сказати те саме і про велику кількість наших художньо-декоративних сил, котрим бракує технічного досвіду.

Це так саме настільки назріла справа, що потребує майже негайних реальних заходів.

* * *

І нарешті останнє дуже теоретичне але турбуюче, модне питання, наскільки сучасний стан театального мистецтва, може відповідати запалавшому соціальному рухові і чи варто його булувати при загальному руйнуванню всього старого. —

Нема рації, здається, зупинятися над цим. Питання перейшло сторінки, майже всіх, без огляду, органів соціальних партій і до цього часу не вирішено. —

Щоб не писалося, а мистецтво повинно відповідати життю, що його екружає. Тільки в цьому разі воно буде життєздібним і відповідаючим потребам народу. І якби воно не будовалося у нації, якимби шляхами воно не йшло, другого завдання у нього не буде і не може бути.

Саме життя, самий соціальний уклад нашої нації дасть йому форму і напрямок і більш ніщо!

Але для ферменту форми, ферменту напрямку нам перш всього потрібно мати відповідний матеріал.

Як так, та не вважаючи ні на яке соціальне становище, наш крок, настирливий, твердий, реальний крок єдиний — вирішення великої проблеми.

* * *

Врешті імпресіоністичний метод.

Широкими загальними мазками намічено велике чергове діло і кожний мазок — окрема безмежна проблема, котра потребує сили думок, сили міркувань . . . Але проблеми, про котрі не можна вже мовчати, бо вони потребують негайного, самого широкого вирішення, хай,

в більшості своїй, поки що теоретичного. Реальність не за горами. Прозвонить дзвін і ми тоді повинні мати реально розроблений план, аби не стати перед розбитим коритом, котре знов прийдеться негайного латанняю, кинути на шлях зайвих експериментів.

Час не чеде!

ПРЕСА.

Російська проблема.

Відомий російський -соціал-революційний публіцист і теоретик Микола Русанов. помістив в минулому році в берненському тижневику „Suisse-Orient“ в числах 11—12, 13—14, 15—16 і 17—18, цілий ряд інтересних статей під назвою: „Le problème russe“. Статті інтересні тим, що автор під впливом бурхливих випадків на сході Європи перебував деяку еволюцію думок. Давніше, як впрочім усі російські революціонери без різниці партійного угруповання були централістами, борцями за „єдину і невідліму демократичну республіку“ і поборювали з усіх сил український визвольний рух, бльокуючись навіть з крайніми реакціонерами, як це мало місце при кінці 1918. р. на зїзді в Севастополі, де склався „Союз відродження Росії“, в якому брали участь буржуазні і „зуброві“ партії поруч з с.-рами і с.-деками (меньшевиками). Союз цей як неприродна спілка соціалістичних „карасів-ідеалістів“ з буржуазними і зубровими шуками“ мусів дуже скоро розпастися, бо як дальша діяльність Денікіна показала „буржуазні і зуброві шуки“, прямо зіли соціалістичних „карасів-ідеалістів“, в дословному розумінню того поняття, вивішавши їх і розстрілявши. М. Русанов, який був між иншим ідеологом цієї неприродної спілки, опам'ятався скоро і покався в гріхах та в

своїй статті він показує ряд помилок з боку російської соціалістичної демократії, котра своїм непримиримим становищем до національної проблеми в бувшій царській імперії пішла до послуг реакції і большевизмові. Тепер він рішучо стверджує, що порятунок для Росії, для її всіх народів лежить якраз в розв'язці національної проблеми, бо без цієї розв'язки неможлива є розв'язка соціальної проблеми.

Із ряду статей реферуємо найінтересніші місця, в яких обговорюються наслідки большевицького перевороту.

По думці Русанова большевицький переворот вплинув на розрив єдності бувшої Росії, а це тому, що так як царський режим утискав від віків всі національності імперії во ім'я одної пануючої раси, поневоленої царями, так само совітський режим розпочав утискати також ті-ж самі національності во ім'я Велико-Росії і хотів розширити своє панування по всіх землях бувшої імперії під видом диктатури пролетаріату.

І тому не можна дивуватися, що народи і національності, де демократія могла захватитися перед большевицьким переворотом з усіх сил старалась відділитися від Велико-Росії і зорганізувати незалежні держави.

Ось що говорить Церетеллі в своїй розмові з редактором „Suisse Orient“:

Большевицька хвороба є виключно хворобою Велико-росії. Великороси творять базу большевизму, коли тимчасом серед инших націй він появляється тільки спорадично і не може закорінитися. Відділення від большевизму, утворення сепаратної держави стало питанням життя або смерті для „інородче-

ських" націй, які прагнуть заховати демократію, не попадаючи в реакцію. А даліше. „Раз переміг в Велико-росії большевизм, для других націй не оставалось нічого більше як створити самостійні держави. Всі це признають, навіть реакціонери і крайні праві. Створення, *de facto*, самостійних організмів стало необхідним для Естонців, Грузинів, Армян, Литовців і Українців.“

Таку мову чуємо від державного грузинського мужа, котрий ціле життя посвятив для праці над демократизацією цілої Росії. Те саме говорять і представники України. Оці слова Марґоліна, опубліковані в 7—8 чисті „Suisse-Orientale“ і писані в листі до М. Selby, редактора російських справ в „Foreign Office“ в Лондоні:

„Росія не існує більше як державно-правна одиниця. Це тепер державні формації, які виглядають як „кусні“ бувшої Росії. Треба зміцнити всі національні здорові рухи в тих формаціях і підмогти їм в боротьбі з большевизмом.“

Даліше говорить А. Марґолін, що він був противником сепаратизму, але після подій двох останніх років він, як реаліст, числиться з обставинами і стоїть тепер на самостійницьким українським ґрунті.

Спіраючись на ті документи М. Русанов оскаржує большевиків, що вони розбили єдність демократичної російської федеративної республіки. Це не цілком точно. Розбивали єдність всі, починаючи від крайніх правих до крайніх лівих. Розбивав її також і шановний автор.

Даліше застановляється автор над будучністю російських народів, але перед тим, на наш погляд, дає дуже бистру аналізу соціально-політичної структури Росії. Він порівнює Росію з низшим зоологічним організмом. Коли би західно-європейська держава, яка аналогічно до вищого звірячого організму була поділена в центр свого життя, то вона взагалі перестала б існувати, вона померла б. Тимчасом коли пірветься на приклад, на кусні тіло дошвівниці з класи Аппалата, то кожний кусень може жити самостійно.

Тепер ціла большевицька Росія уявляє із себе такий низший організм, з якого кожна частина живе самостійним життям; тут в аграрних провінціях можна знайти

хліб і мясо; там в менше хлібородних землях люде терплять недостаток, а знову в промислових люде помірають з голоду. Селянин все ще може жити і вертає до примітивного господарства, до домашнього промислу. Але промислові робітники найбільше терплять і можуть тільки жити працюючи в військових фабриках і служачи в армії і ось ми маємо давний парадокс: комуністи, які видали війну війні, самі живуть з війни!

Тепер можна зрозуміти, що серед таких обставин, в яких пірвалися всі соціальні й економічні нитки поміж поодинокими країнами процес завмирання держави може далеко довше тривати, як в цивілізованім краю із скомплікованим економічним апаратом, таким як Англія, Франція або Німеччина, де затримання обігу товарів тільки на вісім днів могло би мати страшні наслідки. Та хоч упадок большевизму повільний, він всеж таки неминучий. Із двох річей може статись одна. Або повториться історія 17. століття та після „смутного времені“ настане страшна реакція, або сам большевизм переминитьсь, відкинувши деструктивні елементи. І тоді большевизм буде тільки так називатись, не будучи ним по суті. В тім другім випадку роля демократії велика, бо раз створиться великий політичний центр демократії, він буде притягати до себе інші краї.

Отже відбудова Росії не може статись якимсь одним ударом, але мусить перейти повільний процес незалежності, конфедерації і федерації російських народів. І тому автор та його однодумці являються рішучими противниками тих, котрі поборюючи большевизм, рівночасно поборюють національні змагання народів, тому він рішучо противиться всім Колчаківцям, Денікінцям, Юденічівцям і їх ідеологам. Особливо ястро він полемізує з відомим зрадником демократії і соціалізму, В. Бурцевим, відомим Шерлоком-Голмсом.

Та хоч і як цікава та полеміка, ми не маємо для неї місця, бо для наших читачів фізіономія цього „соціально-зрадника“ і так досить виразна. Її не змінить кисть хоч і як вдачних рисів М. Русанова. Щож до самого Русанова, то нам приходится тільки рішитись, що людина, хоч пізно, але бачить свої помилки.

ХРОНІКА.

УКРАЇНА.

Пейсія проф. Гіршманову. Всеукраїнський ревком призначив професорові окулісту Гіршманові життєве одержання в розмірі 120.000 рублів річно.

В Києві. Людина, що приїхала з Києва, свідчить про дуже прихильне відношення большевиків до Українців; то є тих Українців, що оголошують себе ворогами Петлюри і його уряду. В державні київські установи приймають лише Українців, українська мова об'явлена державною. Іде розмова про відновлення пам'ятника Шевченка, що був знищений денікінцями, проти Думи на місці Столипіна. За газетні статті і літературні твори проти Петлюри (на українській мові) автори одержують вищі пайки і навіть ордена („Красной Звезди“). Що до настроїв селянства, його можна рахувати безумовно антибольшевицьким. Характерне дуже бажання наших селян: „весною розібрати усі залізничі, щоб большевикам не було дороги до повітів“.

Шевченкові роковини. Радіо з Москви повідомляє, що 12. березня відбулась заходами секції комісаріату освіти святочне святкування пам'яті Тараса Шевченка.

Доля Січових Стрільців. Зі Львова доносять, що через Львів переїхав транспорт полонених Січових Стрільців, яких перевезли з Луцька до Ланьцута. Транспорт лічить 160 старшин і 370 козаків під командою сотн. Сущка.

Шульгин redivivus. Польські газети пишуть, що до Кам'янця приїхав з недобитками армії Бредова відомий чорносотенець, редактор „Кієвлянина“ В. Шульгин.

Загальна мобілізація. Розпорядженням большевицького уряду на Україні об'явлено загальну мобілізацію чоловіків і жінок. Жінки призиваються для трудової повинності. З тих, хто непригідний для військової служби буде утворено робітничі полки.

Француз за визнання України. З Парижа повідомляють, що ген. Массене, який недавно повернувся із Росії і Польщі зробив

доклад, в якому каже, що всі партії в Росії схилиються своїми симпатіями до Німеччини. Щоби закріпити мир в Європі треба відділити Німеччину від Росії крайніми державами, які мають вихід у море. Для цього найбільшу вагу має відродження незалежної України, звідки можна дістати хліб, мідь, худобу і шерсть.

Кріпацтво на Волині. „Wschód Polski“ повідомляє, що в Заславі на Волині відбувся зїзд великих земельних власників на якому обговорювано питання про зворот забраного поміщикам інвентара і запасів хліба. Рішено домогатися від польської окупаційної влади заведення примусових робіт, волиб не дійшло між селянами і поміщиками до згоди що до оброблення поміщицьких земель.

Відношення совітської Росії до України. Радіо з Москви повідомляє: В харківському часопису „Коммунист“ Раковський так характеризує відношення совітської Росії до України: Зєдинення обох республік цілком не подібне до звичайного союзу, який звичайно буває між двома буржуазними державами. Ми маємо тут діло з витворенням таких умов, щоби довести до зілляня (!) обох республік в одну, яка не буде ні російською ні українською (?) але творитиме пролетарську російську (!) федерацію. Це однакне є замасковане віддання України під російську кормигу, як це було за царських часів. Влада совітів виключає всякий гвалт і русифікацію. (Значиться знову вузенька культурна автономія! Ред.)

Большевики на Кубані. „Daily Express“ доносить, що кубанські козацькі війська получилися з большевиками і заняли столицю Кубанщини Катеринодар. Шеф англійської місії при армії Денікіна Голман дістався в большевицький полон. Денікінівська армія розпочала евакуацію Новоросійська.

Арешт англійських офіцерів. З Букарешту повідомляють, що в Одесі большевики арештували 5 англійських офіцерів, які не встигли втікти. Крім цього арештовано багато офіцерів добровольчеської армії.

Большевицька фльота на Припеті. З Москви повідомляють, що большевицька фльотилля на Припеті дісталася в руки поляків.

РОСІЯ.

Японці на Сахаліні. З Владивостока повідомляють, що Японці заняли російську частину Сахаліна. В місцевостях Амурської залізниці утворились робітничі ради.

Военна нарада в Москві. Московська „Правда“ повідомляє, що в Москві відбулась військова нарада ради народніх комісарів і командуючих арміями. На нараді обговорювано майбутню політику большевиків до ворожих держав. Троцький запропонував тимчасово припинити війну в Європі а почати її в Персії, Китаю і Індії. Його підтримував Зіновієв. Начальник головного штабу спротивився цій пропозиції і запропонував повести загальний наступ на Польщу. Ленін свої думки не висказав і жадного рішення не прийнято.

Мирові пропозиції Московщини для Румунії. Румунська „Reposterea“, оголошує отсі услівя мирової пропозиції совітської Московщини, предложені Румунії: 1) Румунія признає авторитативно москоську совітську республіку. 2) Румунія дасть амнестію всім дезертирам, що знаходяться в Московщині, як також і тим, що поповнили політичні проступки. 3) Румунія дасть відшкодування совітській Московщині за військові знаряди та військові магазини російської армії, яка при відвороті москоської армії лишилася в Молдавії і Бесарабії.

За те зобов'язується совітська Московщина 1) звернути Румунії її золото зі скарбниці в Москві, — з виймком цих нартісних паперів, про які не знає, де вони знаходяться, 2) совітська Московщина признає Румунії повне право до Бесарабії.

ПОЛЬЩА.

Мирові переговори. „Kurjer Poznanski“ містить інтерв'ю свого співробітника з премієром Скульським, в якому він заявляє, що мирові переговори польського уряду, з большевиками розічнутья з кінцем березня. Місце, де будуть відбуватися переговори буде означене в найблизші дні.

Викидають чужинців. Польське пресове бюро повідомляє, що польське міністерство закордонних справ видало розпорядження про

висилку з Польщі усіх чужинців, які прибули в Польщу після 1915. року.

Московські наради в Варшаві. До Варшави прибули відомі московські письменники Мережковський, Філософ і Жлобін. Остануть тут до часу, поки з Парижа не прийдуть їх політичні приятелі, щоби відбуті конференцію до дальшої акції супроти большевиків.

Штрайк залізничників в Кракові. В краківській дирекції залізниць відбулося зібрання дирекційних урядників, які по довгий дискусії рішили прилучитися до штрайку. Зав'язано спільний позасоюзний штрайковий комітет розпочато штрайк. В суботу мають станути всі фабрики й підприємства на знак симпатії зі штрайкуючими залізничниками. Штрайк повинчався побідкою залізничників. Справа апровізації має бути поправлена, а також має бути привернене право карти вільної їзди.

Англія і Польща. Англійський тиждень „The New Europe“, орган зближений до кругів Льюйда Джорджа нише в останньому числі, що для англійської публичної думки до неприпяття є французька стратегічна лінія Рейну і думка створення великої Польщі. В справі польських границь стверджує „The New Europe“, що 1) розв'язка справи Гданьська є справедливим компромісом між польськими і німецькими інтересами, 2) що на горішньому Шлеску Польщі зовсім не покривджено, 3) що до східної Галичини, то англійська публична опінія абсолютно противиться відданню цього краю, замешкалого Українцями їх протизникам Полякам. Проти мотиву, що Польща повинна мати спільну границу з Румунією, завважає „New Europe“, що рівно добре можна віддати слідну Галичину федеративній Росії, щоби вона мала спільну грянцію з Чехословаччиною.

Переговори в Фінляндію. У Варшаві відбулася вже перша нарада польського уряду з фінляндською делегацією. Обговорювано загальні умовини миру з совітською Росією.

Українська справа. В комісії заграничних справ польського сойму запитав посол Гломбінський уряд про підстави його переговорів з Фінляндією, Лотвою, евентуально з Румунією. Премієр Скульський відповів, що найзагальнішою підставою цих переговорів є змагання Польщі до злучення інтересів цих держав з інтересами Польщі при переговорах з совітською Росією. Гр. Скарбек запитав, чи звісно є урядові про переговори між гр. Йосифом

Потоцьким, Хорватом і іншими а Петлюрою. Міністер Патек відповів, що про це він нічого не знає. Гр. Скарбек поставив внесення, щоби на одному з найближчих засідань обговорено українську справу. Прем'єр Скульскі узнав, що обговорювання цієї справи тепер було б може некорисне. Внесення гр. Скарбка упало.

„Gazeta Warszawska“ доносить, що в Варшаві відбуваються наради між польським урядом і представниками української дипломатичної місії. Від Поляків беруть участь Ст. Хорват, Е. Пашковскі, гр. Й. Потоцкі і А. Собаньскі.

Конференції польського уряду з надбалтійськими делегатами ідуть далі. Основні точки спільної платформи що до переговорів з більшовиками з фінляндськими делегатами вже поладнані. Тепер радитимуть ще над подробицями. Переговори з латиською місією не ідуть так легко. Є основні різниці в територіальних справах. Румунія має в найближчих днях прислати спеціальну місію для переговорів. На разі заступає її румунський посол в Варшаві.

Димісія ген. Мусніцького. Варшавські політичні круги подають як причину димісії генерала Довбур Мусніцького знесення окремого фронту в Познанщині, який оказався непотрібним в наслідок переведення в життя мирового договору з Німеччиною.

Іменування в польській дипломатії. Декретом начальника польської держави заіменовано Г. Шебеко представником в Берліні, Еразма Пільца послом в Празі, Броніслава Буваля представником в Латвії, а Леона Васілевського в Естонії. — Міністер закордонних справ зніс консулат в Женеві. Інвентар і архів перенесено до Ціріху, де генеральним консулом назначено П. Ключинського.

БАЛТІЙСЬКІ КРАЇ.

Литва і мир. „Berlingske Tidende“ повідомляють з Ковна: На днях в Москву прибула литовська делегація, яка має заключити мир з більшовиками. Рівночасно в Москву прибула з тієїж цілі чехо-словацька делегація.

Фінляндія і більшовики. Агентство „Уніон“ повідомляє, що Чічерін запропонував фінляндському урядові вступити з більшовиками у мирові переговори. Він обіцяє Фін-

ляндії дуже вигідні умови, як тільки переговори почнуться негайно.

Даремні заходи. „Lietuva“ повідомляє, що литовська місія в Америці даремно робить заходи в справі визнання незалежності Литви і одержання американської позики, яка булаб гарантована лісами Литви, які займають 30% всієї території. Америка і Вільсон на всі ці заходи є глухі.

Брантінг прем'єром. Зі Штокгольму повідомляють, що провірник шведських соціалістів, Брантінг, отримав від короля місію утворення кабінету. В склад його увійдуть більшістю соціал-демократи. Буде це перший соціалістичний кабінет у Швеції.

Англія визнає Литву. Литовський офіціоз „Lietuva“ пише, що Англія визнає самостійність Литви після того, як збереться національне зібрання. Вибори до конституанти розписано на 14. і 15. квітня.

Виселення Москалів. Польські газети пишуть, що естонське міністерство внутрішніх справ видало приказ, що всі громадяне совітської республіки, які поселились в Естонії після 1915. року мають покинути Естонію.

БІЛОРУСЬ.

Білорусини й мирові переговори. На днях відбулися в Вільні збори Центральної Білоруської Ради Віленщини й Городненщини, Віленського Білоруського Національного Комітету і представників інших віленських білоруських організацій в справі мирових переговорів між Польщею і Росією на яких одностайно прийнято такі рішення: „З огляду на те, що на мирових переговорах буде зачеплен справа про долю Білорусі, зібрані представники зорганізованого білоруського народу признали, що: 1. Білорусь, як зацікавлена сторона, повинна мати на мирових переговорах своїх представників, 2. Цих представників має делегувати білоруський Уряд за згодою Ради Білоруської Народної Республіки. 3. Білоруські представники на мирових переговорах повинні мати рішучий голос. Колиб мирові переговори відбулися без участі і санкції представників Білорусі, цих переговорів білоруський народ не признає.

Новий начальник штабу білоруської армії. Начальником штабу білоруської армії іменовано полковника генерального штабу Вародзіча, Білорусина, що служив в українській армії.

БАЛКАНИ.

Димісія румунського міністра війни. З Букарешту повідомляють, що король прийняв димісію румунського міністра війни Рашкану. Наслідником його став ген. Мосейн.

Переговори Румунії з більшовиками. З Букарешту повідомляють, що в Дорну Ватру приїхали представники совітської Росії та Румунії для мирних переговорів. Представниками Росії є Красин і Вінарський. Румунії міністр юстиції Влад і ген. Авереску. Зі сторони Румунії поставлено такі умови: 1. Червона армія відходить від румунської границі. 2. Бесарабія остається при Румунії і Росія гарантує її недоторканість. 3. Урегулювання господарських і торгових відносин шляхом договорів. 4. Повернення полонених Румунів із Росії. 5. Росія мусить відмовитись від більшовицької агітації в Румунії і обіцяє її не піддержувати. У відповідь на промову румунського представника Красин заявив, що російський уряд твердо рішив жити в згоді з усіма сусідніми народами. Росія розпочне війну тільки тоді, коли буде примушена до цього задля власної оборони. Сподіються, що мирові переговори будуть доведені до кінця через кілька днів.

ЦЕНТРАЛЬНА ЕВРОПА.

Переворот в Німеччині. В ніч з 12. на 13. березня в Берліні зчинився переворот. Морська бригада, яка стояла недалеко Берліну, предявила урядові Еберта-Бауера ультиматум, в якому домогалось сформування чисто фахового а не партійного кабінету. Ультиматум правительством не прийнято. Тоді війська увійшли в Берлін. Уряд Бауера втік в Штутгарт. На цей реакційний замах соціалісти без різниці партій відповіли генеральним страйком в цілій Німеччині. В різних місцях почались вуличні бої. Південь Німеччини станув на стороні старого уряду. Сподіються, що прийде до братовбивчої війни, з якої скористають комуністи. В деяких місцях проголошено диктатуру рад.

Зїзд угорських комуністів. Радіо з Москви повідомляє, що 21. березня в Москві збирається зїзд угорських комуністів.

АНТАНТСЬКІ КРАЇ.

Ліга народів. „Journal de Debats“ повідомляє, що на сесії ліги народів, яка почалась 12. березня, буде обговорюватись тільки російське питання. Буде одібрана спеціальна комісія, яка поїде в Росію для розслідування різних справ на містах.

Італія перед революцією. З Риму доносять, що положення в Італії дуже критичне. Уряд видав вже різні зарядження на випадок заворушень. З південно-італійських полків утворено спеціальну військову гвардію, при якій допоміч надіються здавити всякі бунти. Підданих чужих держав завізвано до виїзду.

Переговори італійських соціалістів з Литвіновим. Італійська соціалістична партія визначила Бомбачі і Кабріні для переговорів з Литвіновом в Копенгазі. Прем'єр Нітті згодився видати їм паспорт.

АЗІЯ.

Нове королівство. Радіо з Польдгу повідомляє, що Сирія, Палестина і Дамаск утворили самостійне королівство. Королем проголошено еміра Фаїсали. Коронація відбулась у Єрусалимі 28. лютого.

ЕКОНОМІЧНА ХРОНІКА.

Російсько-польський та російсько-чеський банки. З Одеси повідомляють, що на півдні України робляться заходи, аби відчинити з допомогою польських капіталів російсько-польський банк з основним капіталом в 150 мільйонів карбованців. Про аналогічні кроки, що їх робить чехо-словацька місія на півдні України, повідомляє Прага. Там має бути відчинено великий Чесько-Русько-Словацький банк.

Італійсько-кавказький дисконтний банк. „Banca italiana di sconto“ заснував в Римі „Італійсько-кавказький дисконтний банк“ з капіталом в 40 мільйонів лір. Централь — Рим, відділи Тифліс, Баку, Грозний та інші місцевості Кавказу.

Довів золотого запасу бувшої Росії. З Омска повідомляють, що 150 скринь з російським золотом, загальної вартості один мільйон фунтів штерлінгів були передані японському банку Осаки. В той же банк покладено

здобуте на Сибірі золото вартости 2,300.000 фунтів штерлінгів.

Європейські замовлення в Канаді. Канадійські фабрики вовняних матеріалів дістали великі замовлення з Європи. Між иншим замовлено товарів, головним чином сукна — хаки військового типу Румунією на 8 міль. доларів та Грецією на 4 міль.

Хміль в Англії. В січні цього року в Англії всю кількість хмілью на ринку закуплено, державною контрольною комісією торгівлі хмилем, за тим що торгівля цим продуктом мусить улягати державному регламентові та обмеженням. Новий імпорт хмілью зараз заборонено, але запасу його, що має зараз англійське правительство, вистарчить не більш як на два, три місяці; після того мусить прийти брак його, котрий буде тривати аж до серпня, меншу коли на ринку появиться новий англійський хміль. Для покриття браку мійського хмілью буде потрібно до 400 тон. його імпорту, котрий Англія буде примушена закупити за кордоном. З закордонних сортів в Англії найбільш оцінюють хміль, баварський та каліфорнійський, волякий попит є теж на хміль чеський, котрий рахується рівновартним першим двом сортам. Треба мати і нам на увазі цю галузь імпорту через те, що хміль наш є також дуже доброї якості і в часи до війни рахувався навіть краще баварського.

Швайцарські ярмарки. Від 15. до 29. квітня с. р. в Базилі організується швайцарськими купцями великий річний ярмарок швайцарських товарів. В липню проектується улаштувати спеціальну кантональну виставу в Фрібургу. Ця вистава має дати можливість запізнати не тільки історію самого кантону але і його господарчий розвій.

Нові англійські підприємства Англії. Нові акційні капітали за прошлий рік дося-

гають великої суми 237,079.000 £ і значно переважають те, що було за військові часи. Між иншим банкірська фірма I. P. Morgan & Co. організувала окреме акційне товариство для експорту й імпорту на широкий розмір, з тим що воно мусить розширити свою діяльність на цілий світ. Товариство це має уділяти довірочні кредити, набувати акції закордонних акційних товариств з метою збільшення закордонної торгівлі і нарешті, закуповувати закордонні товари, з зараховуванням виміни.

Приміщення закордонного капіталу в фінляндському промислу. Великий спадок курсу фінської митні дав можливість для приміщення закордонних капіталів в Фінляндії. Зараз ведуться розмови між одним шведським синдикатом і фірмою O. I. Gustav Cederberg & Co. в Івенсун з приводу придбання більшої акцій вищезазначеної фірми.

Продукція вугля і коксу в острівсько-карвінських округах. Здобуто:

	вугля	коксу
в грудні 1919. р.	598.928 т.	120.840 т.
„ січні 1920. р.	456.607 „	93.741 „
менш	23.7 %	22.4 %

Зменшення треба віднести на восьмиденний страйк, котрий там мав місце. Робітників було зайнято при вуглі при коксі

в грудні 1919. р.	41.665	4298
„ січні 1920. р.	41.889	4298

Німецькі закупи бавовни в Америці. „Baseler Nachrichten“ повідомляють з Нью-Йорку, що Німеччина закупила в Спол. Державах до 500.000 балів бавовни. Половину перевезено до Німеччини. Сфінансовано закуп через різні американські фірми, через що Німці не потребували відчувати невідностей сучасних закупок за Океаном, хоч безумовно й були при цьому вимагання дуже високих сум.

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Кашенко А.: Під Корсунем. Історична повість. Видання 3-тє. Українське Видавництво в Катеринославі. Відень-Катеринослав, 1919. (вийшла щойно 1920.), мала 8°, 127 стор. Ціна незначена.

В цій історичній повісті малює автор змагання Богдана Хмельницького з Польщею, щоб врятувати Україну „з лицяної неволі...“

Корнієнко В.: Запорожський клад. Казка з малюнками І. Стеценка. Друге видання. Українське Видавництво в Катеринославі. Відень-Катеринослав, 1919. (вийшла з друку 1920. р.) Мала 8°, 32 стор. — Ціна незначена.

Як передмову до цієї казки додав П. ІІ. Коротеньку бібліографію про автора казки. Василя Корнієнка. До теми додано 10 малюнків роботи І. Стеценка.

Крушельницький Антін: Українська читанка для другої класи середніх шкіл. Третє видання. Видання Товариства „Вернигора“ у Шкільній секції ч. 23. Київ-Львів-Відень, 1920. 8°, 286 стор. — Ціна 15 гривень.

Як бібліограф зазначить мушу про рідку появу в українській книжці — про три показники по змісту і авторам, які ділять весь матеріал розміщений в підручнику — на два відділи: I. Поезія (ця ділиться на епічну, ліричну і дидактичну); II. Проза (яка обіймає життєписи, спомини, і історію, описи і популярні розвідки). По числу в всіх поетичних вірців 85 віршів, а 31. прозових уступів — праця біля сотні українських і чужих письменників. Понадто помістив шан. професор вибрані народні байки, казки, легенди, перекази, пісні, сміхвинки і оповідання. По літературній вартості зібраний матеріал досить влучний і приновлений до ступня знання читача для якого він призначений.

Левинський В.: Соціалістичний Інтернаціонал і поневолені народи. Видання Дніпросоюза. Київ-Відень, 1920. 8°, 143 стор. Ціна незазначена.

Праця тов. Левинського ділиться на такі розділи: Переднє слово, стор. 3—5; I. Маркс, Енгельс, Ляссаль про неісторичні народи, стор. 7—47; — II. Прудом про федералізм, народність і поневолені народи, стор. 48—72; — III. Перший Інтернаціонал і поневолені народи, стор. 92—121; — V. Цімервальд і поневолені народи, стор. 122—142. —

Ленін Н.: Держава і революція. Переклад Петра Дятлова. Видання „Комуністичної Вібліотеки“, Нг. 1. Відень, 1920, 8°, 112 стор. — Брошура ділиться на наступні уступи: Передмова автора, стор. 3—4; — I. Класова суспільність і держава стор. 5—20; — II. Держава і революція. Досвід 1851 років, стор. 21—29; — III.

ської Комуні 1871. р. Досліджується, стор. 49—71; — V. Господя відмирання держави, стор. Уплющенню марксисту, опорту — 106; — Последнє слово автора і перекладчика, стор. 108—112.

Мамин-Сібіряк Д.: Пригоди статеч-російської мови переклали учні

IV. класи першої української катеринославської гімназії. З сьома малюнками художника М. Погрибняка. Видання 3-те. Українське Видавництво в Катеринославі. Відень-Катеринослав, 1920. 8°, 16 стор. Безцінн.

Мамин-Сібіряк Д.: Старий-Городець. Оповідання. З російської мови переклав Г. Чернахівський. З 5 малюнками М. Погрибняка. Видання 3-те. Українське Видавництво в Катеринославі. Відень-Катеринослав, 1920., 8°, 16 стор.

Мамин-Сібіряк Д.: Три Оповідання. З малюнками художників М. Бобріняка; Ю. Магалецького. Українське Видавництво в Катеринославі. Відень-Катеринослав, 1920., 8°, 46 стор. Ціна незазначена.

На зміст брошури зложилися два повніше подані оповідання видані окремо з додатком третього оповідання п. з.: Поганий дєнь Василя Івановича. З російської мови переклав д. Е. Вировий, ілюстровав сімома малюнками художник Ю. Магалецький, стор. 31—46. —

Свенціцький Іляфїон: Про музеї і музейництво. (Нариси і замітки). З друкарні „Діла“.

Львів, 1920., мала 4°. 80 стор. 12 ілюстр. Ціна 14 кор. Це видання присвячене основателю Національного Музея у Львові митрополитові Андрієві Шегитському. Книжка ділиться на такі розділи: 1. Що таке Музей? 2. З російського музейництва. 3. Дещо про музеї Києва і України. 4. Збірки Галицької України і Національний Музей у Львові. 5. Польські музеї Галичини. 6. Музеї — їх роди і завдання. 7. Музейне діло. 8. З музейницької практики. 9. Інвентаризація — книговодство. 10. Квестіонар — програма обслідування краю. 11. Підручна бібліотека. 12. Розвиток Національного музею у Львові в цифрах за XV-ліття 1905—1919. р. Незвичайно багата бібліографія після поодиноких розділів і провідні думки самої праці роблять твір д-ра Свенціцького цінним вкладом в нашу небагачку мистецьку-архіологічну літературу. —

Іван Калинович.

У Цій рубриці реструвати будемо в азбучному порядку всі українські видання, які появляться друком на протязі 1920. року, звичайно як їх надсилатимуть українські видавництва і самі автори до редакції нашого журналу.

Листи до редакції.

Шановна Редакціє!

Просимо на сторінках журналу „На Переломі“ надрукувати слідуєчого листа:

Після повороту головного редактора „Воли“ з Кам'янця і різкої зміни напрямку органу направо, а також недостойних випадків на сторінках „Воли“ проти поодиноких представників нашої влади і окремих заслужених громадян, з метою їх дискредитації, група близьких співробітників вважала для себе необхідним виступити з „Воли“ і провадити свою працю в іншому органі, який більш відповідав би їхньому політичному і громадянському середовищу.

Цією своєю заявою, Шановна, Редакціє, ми хочемо спростувати ті неправдиві чутки, зв'язані з нашим виходом, які за останні часи так часто помічалися на сторінках української преси.

З пошаною

Група бувших співробітників „Воли“.

Від редакції.

Друкуючи цього листа бувших співробітників „Воли“, мусимо зазначити від себе, що ті т. зв. сепаратисти з „Воли“ є тільки частиною редакційного комітету органу „На Переломі“. По за тим і в редакційному комітеті і в самому органі беруть участь люди, які ніколи не мали нічого спільного з „Волею“. Порівняння програмової лінії нашого органу і „Воли“ дасть змогу сторонньому читачеві з'орієнтуватися, в напрямку обох журналів.

Редакція.

Від редакції.

У відповідь на закид „Старого журналіста“ в 12. числі „Воли“ по адресу О. Олеся, що нібито редакція нашого журналу покористувалась статтею п. Борщака, яку він надіслав до „Воли“, містимо копію листа п. Борщака до п. Мурського:

Paris XVI. rue greuze 31, 15. II. 1920.

Високоповажний п. Володимире!

Ще тиждень я надіслав Вам начало статті про лігу націй та прохання про вступ в союз журналістів. За цей час прийшли до нас останні номери „Воли“, які зробили погане враження. Це знаєте — *razvez le mot — schmutzige Wäsche*, не кажучи вже про нову політично орієнтацію. Ми всі тут страшно обурені, але звичайно пишу я тільки за себе...

...Коли Ви ще не оддали мою статтю до друку, затримайте її.

І. Борщак.

Останні вісти.

Як повідомляє „Times“ підчас дебатів в палаті депутатів у відповідь на запит Льюїс Джордж заявив, що Англія рішила вкортці вступити у торговельні українськими кооперативами на тих самих умовах, що і з російськими.

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АЕРОКЛЮБ

Незабаром вийде авіаційна
часопись „Український літун“:
(„Український Мотор” -- „Український Спорт”)
Звертатися письменно і надсилати матеріали і всякі за-
питання на адресу.

Wien, I., Postfach 59.

ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО „ДЗВІН” І „УКРАЇНСЬКА ШКОЛА”

Головні склади:

КИЇВ, Бесарабська площа ч. 2. Товариство „Дзвін“

ХАРЬКІВ, Петрівський пер. ч. 18. Українська книгарня „Дзвін“.

WIEN, IX. Porzellangasse 19/1 Jurij Tischtschenko.

———— Каталоги висилаються даром. ————

**Перша Українська кравецька робітня.
ТЕОДОРА САВУЛИ у Відні, I., Riemergasse 2.**

виконує совісно й дешево всякого рода мужеські вбрання, костюми і. н. після
найновіших англійських фасонів. Великий вибір англійських сукон на складі.

Приймається передплата на
УКРАЇНСЬКИЙ ГУМОРИСТИЧНИЙ І ІЛЮСТРОВАННИЙ
ЖУРНАЛ

„СМІХ“

Виходить у Відні 2 рази на місяць, кожного 1. і 15. числа,
під редакцією:

ВАЛЕНТИНА.

Ціна одного примірника:

в Австрії, Угорщині, Галичині і Подляці	10 Кор.	в Італії	2 лір.
„Чехо-Словаччині“	6 ч. Кор.	в Швейцарії	1 шв. фр.
„Юго-Славії“	6 дін.	в Франції	2 фран. фр.
„Німеччині“	6 Мар.	в Америкі	25 цент.

Замовлення передплати і гроші надсилати до Адміністрації журналу:
Administration „Smich“ in Wien, I. Krugerstraße Nr. 5. Адреса Редакції:
Wien, I. Hotel Royal Singerstraße 3. Zimmer 25.

Замовлення і гроші в Галичині найвигідніше надсилати на адресу Володимир
Сорочевич у Львові, вул. Руська ч. 3/4. У Відні можна набути в книгарнях:
H. Goldschmidt, J. Wolfgasse 11. і Fr. Beck I. Augustinerstraße 8.

В П Е Р Е Д

Орган української соціал-демократичної партії.

ВИХОДИТЬ КОЖНОГО ДНЯ У ЛЬВОВІ.

Ціна одного примірника у Львові і на про-
вінції 1 польська марка (1 корона 40 сотики).

Передплата на 1 місяць 24 польських марок (34 кор.)

Передплата на 3 місяці 70 польських марок (100 кор.)

Адреса редакції та адміністрації:

ЛЬВІВ, ВУЛИЦЯ РУСЬКА Ч. 3.

„Три дні Сіркового життя“

Вийшли з друку:

1 Статистично-

Географічна мапа України.

Г. Гасенка. На німецькій і українській мовах. II. видання при співучасті проф. д-ра С. Рудницького.

2. Світова мапа з розміщенням Українців по всьому світу. Г. Гасенка. З додатковими таблицями і мапою державних колоній України. По українськи, французьки і німецьки.

3. Світовий мир на Україні. Пам'ятка для пропаганди Г. Гасенка. На українській, французькій, англійській і німецькій мовах.

Виходять з друку:

4. Найя з джунглів. Оповідання Г. Гасенка. 74 чорних малюнків і 4 в фарбах.

5. Економічно-Промислова Мапа України. Г. Гасенка. По німецьки і українськи

Замовлення і замовлення надсилати на тимчасову адресу:

Wien, I, Postfach 51
Verlag „Po Switu“.

Приймається передплату і замовлення на український незалежний журнал політики, літератури і мистецтва

„НА ПЕРЕЛОМІ“

Виходить у Відні, 1. 10. і 20. кожного місяця числа, в обемі 4—5 аркушів.
Під редакцією О. Олеса. Ціна одного примірника:

в Австрії, Галичині, Польщі 15 кор.	в Італії	3 ліри
„ Чехословаччині 10 ч. кор.	„ Швейцарії	2 шв. фран.
„ Югославії 10 динар	„ Франції	3 фр. фран.
Німеччині 10 мар.	„ Америці	1/2 дол.

Передплату треба надсилати до Адміністрації журналу: Administration „Na Perelomi“ Wien, I., Krugerstrasse 5; Адреса Редакції: Wien I., Hotel Royal Nr. 25.

Замовлення і гроші з Галичини найвигідніше посилати на адресу: Володимир Серошевич у Львові, вул. Руська ч. 3/1. У Відні можна набути в книгарнях: H. Goldschmiedt, I. Wollzeile 11. і Fr. Beck I. Augustinerstrasse 8.

Abonnement und Bestellungen für die ukrainische unabhängige Zeitschrift für Politik, Literatur und Kunst

„NA PERELOMI“

werden entgegen genommen. Die Zeitschrift erscheint in Wien am 1. 10. und 20. eines jeden Monates unter der Leitung O. OLES. Preis pro 1 Exemplar:

in Österr., Ung., Galizien, Polen 15 Kr.	in Italien	3 Lir
„ Cechoslovakien 10 C.-Kr.	„ Schweiz	2 Schw. Fr.
„ Jugoslawien 10 din	„ Frankreich	3 Fr. Fr.
„ Deutschland 10 M.	„ Amerika	1/2 Dol.

Anmeldungen für Abonnement und Geldsendungen sind an die Administration v. „Na Perelomi“ Wien I., Krugerstrasse 5 zu richten.
Adresse der Redaktion: Wien I. Bezirk Hotel Royal Nr. 25.

„NA PÉRELÓMI“

Revue ukrainienne indépendante pour politique belles lettres, arts. Parait chaque 1. 10. et 20. 4—5 mois feuilles. Rédacteur O. OLES. Prix d'un exemplaire:

En Autriche, Galicie et Pologne 15 contr.	En Italie	3 lire
„ Tchécoslovaquie 10 „ T.-S.	„ Suisse	2 fr. suisses
„ Yougoslavie 10 din.	„ France	3 „ franç.
„ Allemagne 10 marks.	„ Amérique	1/2 \$

S'abonner à l'administration de la revue „Na Pérelómi“ Wien I., Krugerstr. 5.
Adresse de la Rédaction Vienne I. Hotel Royal Nr. 25.